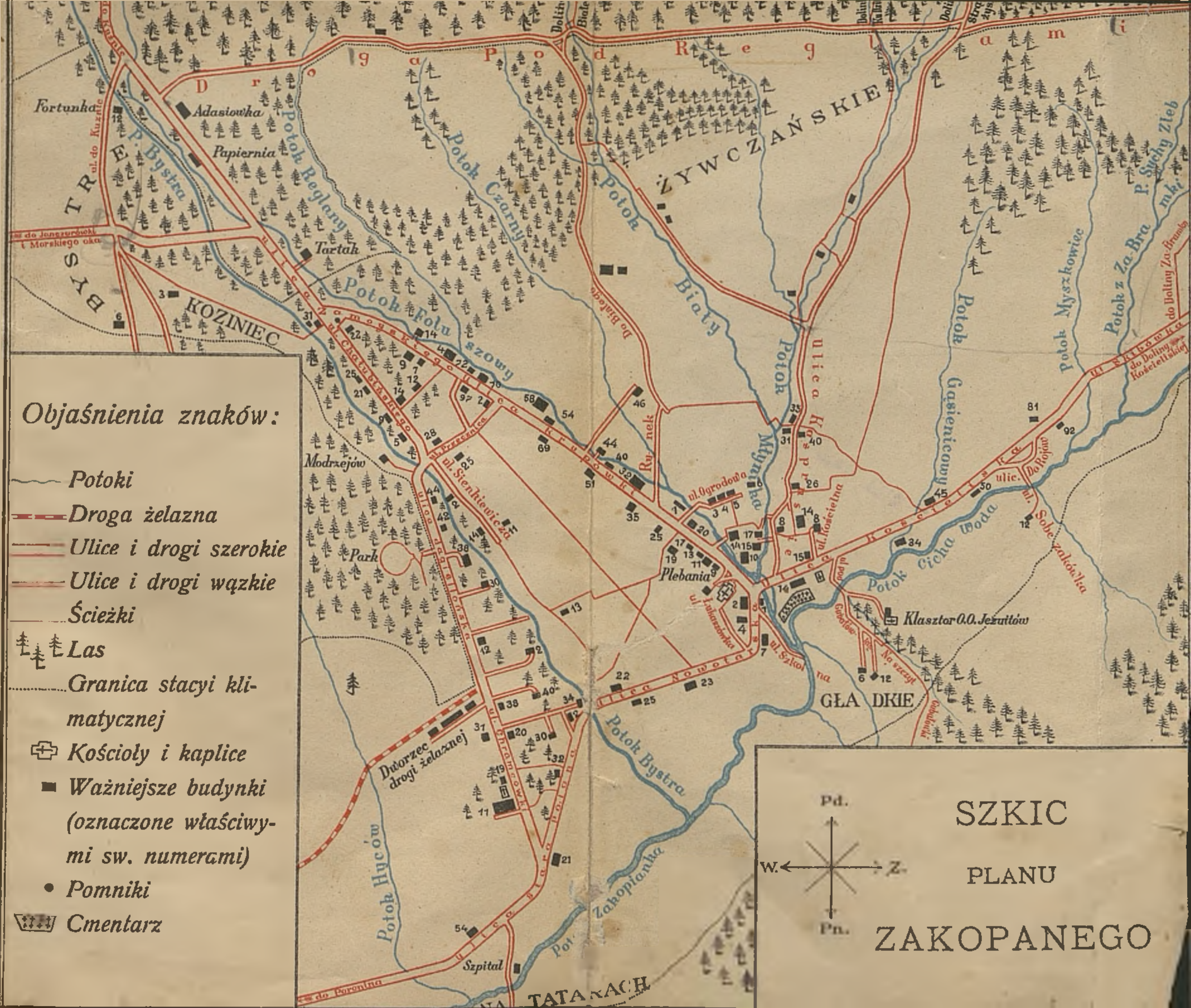

SZKIC
PLANU
ZAKOPANEGO
Pd.
W.
Z.
Pn.
Objaśnienia znaków:
Potoki
Droga żelazna
Ulice i drogi szerokie
Ulice i drogi wązkie
Ścieżki
Las
Granica stacyi klimatycznej
Kościoły i kaplice
Ważniejsze budynki (oznaczone właściwymi sw. numerami)
Pomniki
Cmentarz
Droga pod Reglami
ŻYWCZAŃSKIE
BYSTRE
KOZINIEC
Fortunka
Adasiowka
Papiernia
Tartak
Modrzejów
Park
Plebania
Klasztor O.O. Jezuitów
GŁADKIE
Dworzec drogi żelaznej
Szpital
Potok Reglany
Potok Czarny
Potok Biały
Potok Foluszowy
Potok Młyniska
Potok Gąsienicowy
Potok Myszkowiec
Potok z Za-Bramki
Potok Cicha Woda
Potok Bystra
Potok Zakopianka
Potok Hyców
P. Bystra
P. Suchy Żleb
ul. Kościeliska
ul. Krupówki
ul. Nowotarska
ul. Kościelna
ul. Szkolna
ul. Ogrodowa
ul. Sienkiewicza
ul. Jagiellońska
ul. Chramcówki
ul. Zamoyskiego
ul. Chałubińskiego
ul. Przeczna
ulica Stara Polana
Ulica Kasprusie
Rynek
Sobczakówka
do Poronina
do Doliny Kościeliskiej
do Doliny Za-Bramki
do Jaszczurówki i Morskiego oka
Do Białego
Do Rojów
NA TATARACH

OD WYDAWCÓW.

Szczególne uznanie, z jakiem spotkały się w gronie interesowanych osób pierwsze dwa roczniki »Kalendarzyka Tatrzańskiego«, wpaja w nas to przekonanie, że odpowiada on istotnym potrzebom. Trzeci rocznik, który dzisiaj dajemy w ręce publiczności, różni się od poprzedniego licznemi zmianami i uzupełnieniami, szczególnie w części informacyjnej, spowodowanemi ogromną zmianą stosunków miejscowych w ciągu ostatniego roku.

Wydawnictwo to, jak to powiedziano w przedmowie do pierwszego rocznika, wychodzi corocznie, ma wyłącznie na celu pożytek przybywających gości i dlatego *nie umieszcza żadnych reklam lub ogłoszeń*, zachowując sobie zupełną niezależność.

Wszelkie uzupełnienia, sprostowania i poprawki Redakcya przyjmuje z wdzięcznością i prosi o nie w interesie publicznego pożytku.

Listy z uwagami adresować należy do »Redakcyi Kalendarzyka Tatrzańskiego«, Drukarnia W. L. Anczyca i Spółki w Krakowie, a przesyłać wcześnie, t. j. najpóźniej **przed 1 kwietnia** każdego roku.

Kraków w maju 1903 r.

Redakcya.

SPIS RZECZY.

Str

Część II. Tatry.

STYCZEŃ ma dni 31.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	C.	Nowy Rok. Miecz.	7·40	3·46
2	P.	Makarego w. i Martyn. b.	7·40	3·47
3	S.	Daniela m. i Genowefy p.	7·40	3·48
4	N.	2 po B. N. Eugeniusza b.	7·40	3·49
5	P.	Telesfora p. m.	7·40	3·50
6	W.	**Trzech Króli** ☽	7·40	3·53
7	S.	Juliana i Lucyana męcz.	7·40	3·54
8	C.	Seweryna i Maksyma b.	7·40	3·55
9	P.	Marcyanny panny m.	7·39	3·56
10	S.	Wilhelma i Jana Dobrego	7·39	3·57
11	N.	1 po 3 Kr. Ark. i Tac. p.	7·38	3·59
12	P.	Arkad. i Tac. mm.	7·37	4·00
13	W.	Gotfryda i Leoncyusza 🌕	7·36	4·02
14	Ś.	Feliksa m. i Hilarego b. w.	7·35	4·03
15	C.	Pawła pierwszego pustel.	7·34	4·04
16	P.	Marcellego pap. wyzn.	7·34	4·06
17	S.	Antoniego opata wyzn.	7·33	4·07
18	N.	2 po 3 Kr. *Im. Jezus*	7·33	4·09
19	P.	Ferd. i Henryka	7·32	4·10
20	W.	Fabiana i Sebastyana ☾	7·32	4·11
21	Ś.	Agnieszki panny męcz.	7·31	4·13
22	C.	Wincentego i Anast. mm.	7·30	4·15
23	P.	Zaślubiny N. Maryi Panny	7·29	4·16
24	S.	Tymoteusza bisk. męcz.	7·28	4·18
25	N.	3 po 3 Kr. Nawr. św. Pawła	7·27	4·20
26	P.	Polikarpa bm. i Pauli	7·26	4·22
27	W.	Jana Złotoustego	7·24	4·23
28	Ś.	Juliana i Walerego b. w. 🌑	7·22	4·25
29	C.	Franciszka Sal. i Sab. m.	7·21	4·26
30	P.	Martyny i Hiacynty p. m.	7·20	4·28
31	S.	*Wig.* Piotra Nol. i Marceli	7·19	4·30

LUTY ma dni 28.			Wschód	Zachód
			słońca	
			g. m.	g. m.
1	N.	4 po 3 Kr. Ignac. b. i Bryg.	7·15	4·32
2	P.	**Oczyszczenie N. M. P.**	7·13	4·34
3	W.	Błażeja biskupa	7·11	4·36
4	Ś.	Weroniki p. i Ansgarego	7·10	4·37
5	C.	Agaty panny męcz.	7·09	4·39
6	P.	Doroty panny męcz.	7·07	4·41
7	S.	Romualda opata wyzn.	7·06	4·42
8	N.	**Starozapustna.** Jana z Mat.	7·05	4·43
9	P.	Apolonii p. m. i Cyryla	7·03	4·45
10	W.	Scholastyki panny	7·02	4·46
11	Ś.	Objaw. N. M. P. w Lurd.	7·00	4·48
12	C.	Eulalii p. i Modesta m.	6·58	4·50
13	P.	Juliana m. i Katarz. Rykc.	6·56	4·52
14	S.	Walentego kapłana męcz.	6·54	4·54
15	N.	**Mięsop.** Faustyna i Jow.	6·52	4·56
16	P.	Julianny p. m.	6·51	4·57
17	W.	Alexego Falkoner w.	6·49	4·59
18	Ś.	Symeona i Konstancyi p.	6·47	5·01
19	C.	Konrada wyzn.	6·45	5·02
20	P.	Leona i Zenobiusza.	6·43	5·04
21	S.	Andrzeja Bol. m., Feliks.	6·40	5·06
22	N.	**Zapustna.** Piotra w Ant.	6·38	5·08
23	P.	Piotra Dam. i Florent.	6·36	5·10
24	W.	*Macieja Apost.*	6·34	5·12
25	Ś.	*Popielec.* Zygfryd. b. w.	6·33	5·13
26	C.	Aleksandra b. i Nestora b.	6·31	5·14
27	P.	Anastazyi panny	6·29	5·16
28	S.	Romana opata wyzn.	6·26	5·18

MARZEC ma dni 31.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	N.	**Wstępna.** Albina b. i Ant.	6·23	5·21
2	P.	Heleny ces. i Sympl.	6·20	5·23
3	W.	Kunegundy cesarz.	6·18	5·25
4	Ś.	*Such.* Kazimierza król. pol.	6·16	5·26
5	C.	Fryderyka opat wyzn.	6·14	5·28
6	P.	*Such.* Marcyana b. m. ☽	6·12	5·29
7	S.	*Such.* Tomasza z Akw. w.	6·10	5·31
8	N.	2 **Sucha.** Jana Bożego w.	6·08	5·33
9	P.	Franciszki wd.	6·05	5·34
10	W.	40 Męczenników	6·03	5·36
11	Ś.	Konstantego Wielkiego	6·01	5·37
12	C.	Grzegorza Wielk. Pap.	5·59	5·39
13	P.	Chrystyny p. m. 🌑	5·57	5·41
14	S.	Matyldy kr. matki Ot. I. ces.	5·55	5·42
15	N.	3 **Głucha.** Klemensa, Izab.	5·53	5·44
16	P.	Hilarego b. m.	5·51	5·45
17	W.	Gertrudy i Patrycego b. w.	5·49	5·47
18	Ś.	Gabryela ar. Aleks. i Edw.	5·46	5·48
19	C.	*Józefa oblub. N. Maryi P.*	5·44	5·50
20	P.	Eufemii i Teodozyi mm.	5·42	5·52
21	S.	Benedykta opata ☾	5·39	5·54
22	N.	4 **Srodop.** Katarzyny kr.	5·37	5·55
23	P.	Wiktoryana i Pelagii	5·35	5·57
24	W.	Dyonizego i Szymona	5·33	5·58
25	Ś.	**Zwiastowanie N. Maryi P.**	5·31	6·00
26	C.	Teodora bisk. i Dyzmy	5·29	6·01
27	P.	Jana dam. i Lidyi	5·26	6·03
28	S.	Jana Kap. i Xysta III.	5·24	6·05
29	N.	5 **Męki Pańsk.** Eustaz. 🌕	5·22	6·06
30	P.	Zozyma i Jana	5·20	6·07
31	W.	Kornelii i B.	5·18	6·09

KWIECIEŃ ma dni 30.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	Ś.	Hugona b. i Teodory m.	5·15	6·11
2	C.	Franciszka z Pauli wyzn.	5·13	6·13
3	P.	Ryszarda biskupa wyzn.	5·11	6·14
4	S.	Izydora biskupa	5·09	6·15
5	N.	**6 Kwietnia.** Wincentego ☽	5·07	6·17
6	P.	Celestyna pap.	5·05	6·19
7	W.	Epifaniusza męcz.	5·03	6·20
8	Ś.	Dyon. i Amanc. bb. ww.	5·00	6·22
9	C.	*Wiecz. Pańska.* Hug. Marcel.	4·58	6·23
10	P.	*Wielki.* Ezechiela pror.	4·56	6·24
11	S.	*Wielka.* Leona b. w.	4·54	6·26
12	N.	**Wielk. Zmartw.** Juliusza 🌕	4·52	6·28
13	P.	**Wielkanocny.** Hermen.	4·50	6·30
14	W.	Waleryana męczennika	4·48	6·31
15	Ś.	Ludwiny i Kasyldy p.	4·46	6·32
16	C.	Lamberta męcz.	4·44	6·34
17	P.	Rudolfa bisk. męcz.	4·42	6·36
18	S.	Apoloniusza męcz.	4·40	6·37
19	N.	**1 po W.** Jerzego bisk. ☾	4·38	6·39
20	P.	Wiktora p. m.	4·36	6·41
21	W.	Anzelma b. dr. i Symeona	4·34	6·42
22	Ś.	Sotera i Kaja mm.	4·32	6·44
23	C.	*Wojciecha arcyb.* i Jerzego	4·30	6·45
24	P.	Fidelisa m. i Bony i Dody	4·28	6·47
25	S.	Marka ewangielisty	4·26	6·48
26	N.	**2 po W.** *NMP. D. Rady.*	4·24	6·50
27	P.	Anastazego p., Teofila 🌑	4·22	6·52
28	W.	Pawła od K. i Witalisa m.	4·20	6·54
29	Ś.	Piotra męczennika	4·19	6·55
30	C.	Katarzyny Seneńskiej p.	4·17	6·56

MAJ ma dni 31.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	P.	*Filipa i Jakóba apostołów*	4·15	6·58
2	S.	Zygmunta m. i Atanazego	4·14	6·59
3	N.	3 po W. *Znal. św. Krzyża*	4·12	7·00
4	P.	Floryana m. i Moniki ☽	4·11	7·02
5	W.	Piusa p. V. i Gotarda	4·09	7·03
6	Ś.	Jana apost. w oleju m.	4·08	7·05
7	C.	Flawii i Domicelli p.	4·06	7·06
8	P.	Stanisława bisk. Krak. m.	4·04	7·07
9	S.	Obj. św. Michała	4·03	7·09
10	N.	4 po W. Izydora włośc.	4·01	7·11
11	P.	Mamerta bw. i Franc. 🌕	3·59	7·12
12	W.	Pankracego i Germana	3·58	7·14
13	Ś.	Serwacego męcz.	3·57	7·15
14	C.	Bonifacego męcz.	3·56	7·16
15	P.	Zofii i trzech jej córek m.	3·54	7·18
16	S.	Jana Nep. i Ubalda b. w.	3·52	7·19
17	N.	5 po W. Paschal. i Brun.	3·51	7·21
18	P.	† Feliksa k.	3·49	7·22
19	W.	† Celestyna V. p. ☾	3·48	7·24
20	Ś.	† Bernardyna Sen. wyzn.	3·47	7·25
21	C.	Wniebowstąpienie P. J.	3·46	7·26
22	P.	Julii p. m. i Ryty wd.	3·45	7·27
23	S.	Juliana m. i Michała b.	3·44	7·28
24	N.	6 po W. Joanny wdowy	3·43	7·30
25	P.	Grzegorza	3·42	7·31
26	W.	Filipa Ner. w. i Eleuter. 🌑	3·41	7·33
27	Ś.	Bedy dra kośc. i Jana p.	3·40	7·34
28	C.	Wilhelma i August. Kant.	3·40	7·35
29	P.	Maryi Magdaleny i Teod.	3·39	7 36
30	S.	*Wig.* Feliksa pap. męcz.	3·38	7·37
31	N.	Zesł. Ducha Św. Anieli M.	3·37	7·38

CZERWIEC ma dni 30.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	P.	Świąteczny. Jakóba Str.	3·36	7·39
2	W.	Marcelina i Eugen. b. ☽	3·35	7·40
3	Ś.	*Such.* Eraz. bm., Klotyldy	3·35	7·41
4	C.	Franciszka Caracc. w.	3·34	7·41
5	P.	*Such.* Bonifacego b. m.	3·34	7·43
6	S.	*Such.* Norberta b. w.	3·34	7·43
7	N.	1 po S. SSS. Trójcy. Rober.	3·33	7·43
8	P.	Medarda b. w. i Wilhelma	3·33	7·44
9	W.	Felicyana m. i Pelagii p.	3·32	7·45
10	Ś.	Małgorzaty król. wdowy ○	3·32	7·45
11	C.	**Boże Ciało.** Barnaby apos.	3·32	7·47
12	P.	Onufrego wyzn.	3·32	7·47
13	S.	Antoniego z Padwy w.	3·32	7·48
14	N.	2 po Sw. Bazylego w. b.	3·31	7·49
15	P.	Wita i Modesta mm.	3·31	7·49
16	W.	Justyny i Jolanty	3·31	7·50
17	Ś.	Adolfa bisk. i Marcyana m.	3·31	7·50
18	C.	Marka i Marcelliana m. ☾	3·31	7·51
19	P.	*Serca Jezus.* Gerw. i Prot.	3·32	7·51
20	S.	Reginy i Florentyny pp.	3·32	7·51
21	N.	3 po Sw. Alojzego Gonz.	3·32	7·51
22	P.	Paulina b. w. i Konzor.	3·32	7·51
23	W.	*N. M. P. Nieust. Pomocy*	3·33	7·51
24	Ś.	*Narodzenie św. Jana*	3·33	7·51
25	C.	Wilhelma opata i Łucyi ●	3·34	7·51
26	P.	Jana i Pawła braci męcz.	3·34	7·51
27	S.	*Wig.* Władysława króla w.	3·35	7·51
28	N.	4 po Sw. Leona papieża	3·35	7·51
29	P.	**Piotra i Pawła św. apost.**	3·36	7·51
30	W.	Emilii i Lucyny mm.	3·36	7·51

LIPIEC ma dni 31.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	Ś.	Teobalda op. w. i Aarona ☽	3·37	7·51
2	C.	*Nawiedzenie N. Maryi P.*	3·38	7·50
3	P.	Anatolego b. i Awita kapł.	3·39	7·50
4	S.	Józefa Kalas. i Ireneusza b.	3·40	7·49
5	N.	5 po Św. Antoniego Zac.	3·41	7·49
6	P.	Izajasza pror. i Domin.	3·41	7·48
7	W.	Cyryla i Metodego	3·42	7·48
8	Ś.	Elżbiety królowej wdowy	3·42	7·47
9	C.	Weroniki de Julianis	3·43	7·47
10	P.	Amalii p. i 7 braci męcz. 🌕	3·44	7·46
11	S.	Pelagii p., Sab. Piusa pap.	3·46	7·45
12	N.	6 po Św. Jana Gw. i Epif.	3·47	7·44
13	P.	Małgorzaty p.	3·48	7·43
14	W.	Bonawentury dra w.	3·49	7·42
15	Ś.	Rozesł. Apos. i Henryka	3·50	7·42
16	C.	*NMP. Szkapl.* i Rajnel. p.	3·51	7·41
17	P.	Aleksego wyzn. i Berty ☾	3·52	7·40
18	S.	Szymona z Lipnicy i Kam.	3·53	7·39
19	N.	7 po Św. Wincent. a Paulo	3·55	7·38
20	P.	Czesława i Hieronima	3·56	7·37
21	W.	Daniela pr. i Praksedy	3·57	7·36
22	Ś.	Maryi-Magdaleny	3·58	7·35
23	C.	Apolinarego i Teofila	4·00	7·34
24	P.	Krystyny i Francisz. S. 🌑	4·01	7·32
25	S.	*Jakóba apost.* i Krzysztofa	4·03	7·31
26	N.	8 po Św. Kun., Anny	4·04	7·29
27	P.	Pantaleona m. i Aurelii	4·06	7·28
28	W.	Botwida i Wiktora	4·07	7·26
29	Ś.	Marty gos. p. Olawa i Luc.	4·09	7·24
30	C.	Abdona i Sennena mm.	4·10	7·23
31	P.	Ignacego Lojoli i Helen. ☽	4·11	7·22

SIERPIEŃ ma dni 31.		Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1 S.	Piotra w okowach	4·12	7·20
2 N.	9 po Św. *NMP. Anielskiej*	4·14	7·19
3 P.	Znalez. św. Szczepana	4·15	7·17
4 W.	Dominika wyzn.	4·17	7·15
5 Ś.	*NMP. Śnieżnej* i Oswalda	4·18	7·13
6 C.	*Przem. Pańskie* i Sykst. p.	4·20	7·11
7 P.	Kajetana i Alberta w.	4·21	7·10
8 S.	Cyryaka i Maryana m.	4·23	7·09
9 N.	10 po Św. Romana w. m.	4·24	7·07
10 P.	Wawrzyńca archid.	4·25	7·06
11 W.	Tyburc. i Zuzanny p.	4·26	7·04
12 Ś.	Klary, Hilaryi i Felicysymy	4·28	7·02
13 C.	Hipolita m. i Kassyana b.	4·29	7·01
14 P.	*Wigil.* Euzebiusza m.	4·30	6·59
15 S.	**Wniebowzięc. N. Maryi P.**	4·32	6·57
16 N.	11 po Św. Jacka p.	4·34	6·55
17 P.	Liberata i Pauli	4·35	6·53
18 W.	Heleny cesarzowej	4·37	6·50
19 Ś.	Benigny panny	4·39	6·48
20 C.	Bernarda op. i Samuela pr.	4·40	6·47
21 P.	Joanny Franciszki de Chan.	4·41	6·45
22 S.	Symforyana i Tymot.	4·43	6·43
23 N.	12 po Św. Filipa Benic.	4·45	6·41
24 P.	Bartłomieja ap.	4·46	6·39
25 W.	Ludwika króla franc.	4·48	6·36
26 Ś.	Zefiryna i Aleksandra	4·50	6·34
27 C.	Przen. św. Kazimierza	4·51	6·32
28 P.	Augustyna bisk. w. dokt.	4·52	6·30
29 S.	Ścięcie ś. Jana i Sab. m.	4·54	6·28
30 N.	13 po Św. Róży i Feliksa	4·55	6·26
31 P.	Rajmunda w. i Paul.	4·57	6·24

WRZESIEŃ ma dni 30.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	W.	Bronisławy p. i Idziego	4·59	6·22
2	Ś.	Stefana kr. i Kaliksty m.	5·00	6·20
3	C.	Bronisławy p. i Eufemii m.	5·01	6·18
4	P.	Rozalii p. i Róży Witerb.	5·03	6·16
5	S.	Wawrzyńca i Urb. p.	5·04	6·13
6	N.	**14 po Sw.** Zacharyasza pr.	5·06	6·11
7	P.	*Wig.* Anastazego i Reg.	5·08	6·09
8	W.	**Narodz. N. M. P.**	5·09	6·07
9	Ś.	Gorgoniego m. i Serg.	5·10	6·05
10	C.	Mikołaja z Tolentynu w.	5·12	6·03
11	P.	Prota i Jacka braci mm.	5·13	6·00
12	S.	Waleryana m. i Gwidona	5·15	5·58
13	N.	**15 po Sw.** Filipa Aleks.	5·17	5·56
14	P.	*Podw. św. Krzyża*	5·19	5·54
15	W.	Nikomedes i Emila dyak.	5·20	5·52
16	Ś.	*Such.* Kornel. i Cypr.	5·21	5·50
17	C.	Piętna św. Franciszka	5·22	5·47
18	P.	*Such.* Józefa z Kup., Zofii	5·24	5·45
19	S.	*Such.* Januarego męcz.	5·25	5·43
20	N.	**16 po Sw.** Eustachego	5·26	5·41
21	P.	Mateusza ap.	5·28	5·39
22	W.	Tomasza z Wilan. Mauryc.	5·30	5·36
23	Ś.	Tekli panny męcz.	5·31	5·34
24	C.	Gerarda bisk. męcz.	5·33	5·31
25	P.	Kleofasa i Herkulana mm.	5·35	5·29
26	S.	Cypryana m. i Justyny	5·37	5·27
27	N.	**17 po Sw.** Przen. ś. Stan.	5·38	5·25
28	P.	Wacława kr. cz.	5·39	5·23
29	W.	**Michała Archanioła**	5·41	5·21
30	Ś.	Hieronima doktora wyzn.	5·42	5·18

PAŹDZIERNIK ma dni 31.		Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1 C.	Remigiusza bisk. wyzn.	5·44	5·16
2 P.	*Aniołów Stróżów*	5·45	5·14
3 S.	Kandyda m. i Lukrecyi p.	5·46	5·12
4 N.	18 po Sw. NMP. Róż	5·48	5·10
5 P.	Placyda męcz.	5·49	5·08
6 W.	Brunona, Rom. i Marc.	5·51	5·06
7 Ś.	Birgity wd. i Marka p.	5·52	5·04
8 C.	Pelagii pokutnicy	5·53	5·02
9 P.	Dyonizego Areop. m.	5·55	4·59
10 S.	*Zwyc. pod Choc.* Franc.	5·57	4·57
11 N.	19 po S. Zenejdy, Filom.	5·59	4·55
12 P.	Maksymiliana i Eustach.	6·00	4·53
13 W.	Edwarda kr. i Chelidonii	6·01	4·51
14 Ś.	Kaliksta p. i Fortunaty p.	6·03	4·49
15 C.	Jadwigi ks. pol. i Teresy	6·05	4·47
16 P.	Maxymy p. i Gawła op.	6·07	4·45
17 S.	Florentego i Małgorz.	6·08	4·44
18 N.	20 po Sw. Łukasza Ewan.	6·10	4·42
19 P.	Piotra z Alk. i Pelagii	6·11	4·39
20 W.	Przen. św. Wojciecha	6·13	4·37
21 Ś.	Urszuli p. m. i Hilaryona m.	6·15	4·35
22 C.	Korduli panny męcz.	6·17	4·33
23 P.	Seweryna bisk.	6·19	4·31
24 S.	Rafała arch., Fort. i Sept.	6·21	4·29
25 N.	21 po S. Jana Kantego	6·23	4·27
26 P.	Ewarysta pap.	6·24	4·25
27 W.	Iwona w. i Sabiny	6·26	4·23
28 Ś.	*Szymona* i *Tadeusza ap.*	6·27	4·21
29 C.	Narcyza b. i Euzebii p.	6·29	4·20
30 P.	Marcelego p. i Eutropii m.	6·31	4·18
31 S.	*Wig.* Wolfg. i Lucylli	6·33	4·16

LISTOPAD ma dni 30.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	N.	22 po S. Wszyst. Świętych	6·34	4·15
2	P.	*Dzień Zaduszny.* Wiktoryna	6·36	4·13
3	W.	Teofila, Huberta b.	6·38	4·11
4	Ś.	Karola Borom. b. i Mod. p.	6·39	4·10
5	C.	Elżbiety matki św. Jana 🌕	6·40	4·09
6	P.	Leonarda wyznawcy	6·42	4·07
7	S.	Herkulana i Amaranta m.	6·44	4·05
8	N.	23 po Sw. *Opieki NPM.*	6·45	4·04
9	P.	Toedora żołn. i Ursyna	6·47	4·03
10	W.	Andrzeja z Awel.	6·48	4·01
11	Ś.	Marcina bisk. wyzn.	6·50	4·00
12	C.	Marcina p. i 5 braci Pol. 🌗	6·52	3·58
13	P.	Homobona w. i Dydaka	6·54	3·56
14	S.	Jozafata Kuncewicza b. m.	6·56	3·55
15	N.	24 po Sw. *Stan. K.* Leop.	6·57	3·54
16	P.	Edmunda i Otmara op.	6·58	3·53
17	W.	Salomei p. i Grzeg. Cud.	7·00	3·52
18	Ś.	Romana m. i Odona op.	7·02	3·50
19	C.	Elżbiety król. wdowy 🌑	7·03	3·49
20	P.	Feliksa de Valois wyzn.	7·05	3·48
21	S.	*Ofiarowanie N. Maryi P.*	7·07	3·47
22	N.	25 po S. Cecylii p. męcz.	7·09	3·45
23	P.	Klemensa p.	7·10	3·44
24	W.	Jana od Krzyża	7·12	3·44
25	Ś.	*Katarzyny panny męcz.*	7·13	3·43
26	C.	Sylwestra op. i Piotra b.	7·14	3·42
27	P.	Waleryana bisk. męcz. 🌓	7·16	3·42
28	S.	Rufina m. i Grzeg. III p.	7·17	3·41
29	N.	1 Adwentu. Saturnina m.	7·18	3·40
30	P.	Andrzeja ap. i Justyny	7·19	3·40

GRUDZIEŃ ma dni 31.			Wschód słońca g. m.	Zachód słońca g. m.
1	W.	Eligiusza i Natalii wd.	7·20	3·39
2	Ś.	*Post.* Bibiany p. i Aurelii	7·22	3·39
3	C.	Franciszka Ksaw. i Hil.	7·23	3·38
4	P.	*Post.* Barbary p. i Piotra 🌕	7·25	3·38
5	S.	Kryspiny m. i Anastazyi	7·26	3·37
6	N.	2 Adw. Mikołaja bw.	7·26	3·37
7	P.	*Wig.* Ambrożego bisk.	7·27	3·37
8	W.	Niepok. P. NMP.	7·28	3·37
9	Ś.	*Post.* Leokadyi i Waleryi	7·29	3·37
10	C.	*NMP. Loretańskiej*	7·31	3·37
11	P.	*Post.* Damazego p. i Sab. ☾	7·32	3·37
12	S.	Aleksandra i Dyon. p.	7·33	3·37
13	N.	3 Adw. Łucyi, Otylii i Eug.	7·33	3·37
14	P.	Izydora m. i Spiryd.	7·34	3·37
15	W.	Ireneusza i Waleryana	7·35	3·37
16	Ś.	*Such.* Euzebiusza bisk.	7·36	3·37
17	C.	Floryana m. i Łazarza b.	7·37	3·37
18	P.	*Such. Oczek. NMP.* 🌑	7·37	3·37
19	S.	*Such.* Tymoteusza i Grzeg.	7·38	3·38
20	N.	4 Adw. Teofila żołn. i Jul.	7·38	3·38
21	P.	*Tomasza ap.*	7·39	3·39
22	W.	Zenona żoł. i Honorata	7·39	3·39
23	Ś.	*Post.* Wiktoryi p. męcz.	7·40	3·40
24	C.	*Wigilia.* Adama i Ewy	7·40	3·40
25	P.	Boże Narodzenie	7·40	3·41
26	S.	Szczepana pierwszego m.	7·40	3·42
27	N.	1 po Boż. N. *Jana Ewan.* ☽	7·40	3·43
28	P.	Młodzianków męcz.	7·40	3·44
29	W.	Tomasza biskupa	7·40	3·45
30	Ś.	Dawida króla i Sabina b.	7·40	3·45
31	C.	Sylwestra p. i Melanii ml.	7·40	3·46

CZĘŚĆ I.

☆

KRÓTKI PRZEWODNIK

PO ZAKOPANEM

I NIEKTÓRYCH INNYCH MIEJSCOWOŚCIACH PODTATRZAŃSKICH.

☆

I. ZAKOPANE.

A. Położenie, obszar i ludność.

Zakopane (Galicya, pow. Nowotarski), leży pod 49° 18′ szerokości i 37° 36′ długości geograficznej od Ferro a 19° 57′ od Greenwich. Rozrzucone jest ono na przestrzeni około 40 klm. kw., w szerokiej dolinie, ograniczonej od Pd. północnymi stokami środkowego pasma Tatr, a od Pn. Z. wzgórzem Gubałówką (1.123 m. n. p. m.). Dolina Zakopiańska wznosi się na 837 do 1.000 m. n. p. m. i przerżnięta jest następującymi potokami, rachując od W. ku Z.: Olczyskim, Bystrą, Foluszowym, Czarnym, Białym, Młyniska, Gąsienicowym, Z Za-Bramki oraz Cichą Wodą, do której wszystkie te potoki — z wyjątkiem Olczyskiego — wpadają i która po połączeniu się z Bystrą przybiera nazwę Zakopianki, a dalej Białego Dunajca. Rozmaite części Zakopanego posiadają odrębne nazwy, które w częściach bardziej odległych od środka jego dotąd się utrzymują, np. Olcza, Bystre, Kuźnice, Krzeptówka, Sperkówka i w. in., natomiast w środku Zakopanego zaginęły lub przekształciły się

w nazwy ulic. Ulice zakopiańskie zaopatrzone są tablicami z nazwami na obu końcach ulicy, a domy przy nich stojące posiadają numery porządkowe na wzór miejski (czerwone na białych tabliczkach). Ulice są następujące: Chramcówki, Jagiellońska, Chałubińskiego, Zamoyskiego, Krupówki, Sienkiewicza, Przecznica, Rynek, Do Białego, Ogrodowa, Kasprusie, Kościelna, Stara Polana, Nowotarska, Łukaszówka, Szkolna, Pod Gubałówką, Kościeliska, Sobczakówka, Do Rojów, Skibówka. Obecnie robią szeroki wygodny bulwar dla ruchu pieszego od Kuźnic do Zakopanego (do ulicy Nowotarskiej) wzdłuż uregulowanego potoku Bystrej, po obu jego brzegach (w znacznem oddaleniu od drogi jezdnej, wolny zatem od kurzu). — Liczba mieszkańców Zakopanego według spisu ludności dnia 1 stycznia 1901 r. wynosiła 4.452 osoby (bez mieszkańców Olczy i obszaru dworskiego). W lecie podnosi się ona znacznie wskutek napływu gości: z ogólnej liczby gości w r. 1902, wynoszącej 9.706 osób, 8.000 prawie przypada na miesiące letnie (czerwiec—wrzesień). W r. 1886 Zakopane zostało uznane jako Stacya klimatyczna. W r. 1899 gmina zakopiańska została podniesioną do kategoryi gmin wyższego rzędu. — Dobra: »Zakopane-Kościeliska« należą obecnie do Władysława hr. Zamoyskiego.

Najdawniejsza wzmianka o Zakopanem sięga XVI. wieku. Najstarszą częścią jego jest dzielnica obok starego kościółka drewnianego przy ulicy Kościeliskiej.

Należy zwrócić uwagę nieznających Zakopanego, szczególnie osób słabowitych i chorych, że nawet w pełni lata bywa tutaj bardzo zimno, wskutek czego niezbędnem jest ciepłe ubranie. Chwila zachodu słońca, nawet w najcieplejsze dni, odznacza się gwałtownym spadkiem ciepłoty.

B. Środki komunikacyjne.

Podane tutaj ważniejsze połączenia kolejowe, ułożone są według rozkładu kolei na sezon letni, to jest od 1 maja do końca września. Korzystający z kalendarzyka w sezonie zimowym, powinni sprawdzić przed podróżą, czy rozkład jazdy nie został zmienionym. Pociągi austryackie i niemieckie podane są według czasu średnio-europejskiego, warszawskie według czasu obowiązującego na kolei warsz. wied. Waluty w okrągłych liczbach: 1 korona = 40 kopiejek = 85 fenigów. Waga: 100 kg = 240 funtów = 6 pudów. Przy liniach dłuższych i połączeniach kombinowanych pociągów pospiesznych i osobowych, ceny zależne są od

wyboru pociągu, tych więc nie podajemy wcale, lub też podajemy ceny przeciętne. Magazyn kolejowy na Dworcu w Zakopanem, w którym przechowują się rzeczy i towary, otwarty od 7—12 przed południem i od 2—6 popołudniu.

Uwaga. Dla jadących po raz pierwszy do Zakopanego od strony Chabówki, pożądaną będzie wiadomość, że widok na Tatry otwiera się dopiero z najwyższego wzniesienia grzbietu Obidowej, leżącego w połowie drogi między stacyami Sieniawą a Laskiem. Z początku widać całe prawie Tatry, z prawej strony pociągu, do Nowego Targu. Od Nowego Targu zaś aż do samego Zakopanego prawie widać głównie Wschodnie czyli Wysokie Tatry, z lewej strony pociągu.

Koleje żelazne.

Kraków—Zakopane.

Ceny biletów: I klasa: K. 14.40, II kl.: 9.—, III kl.: 4.80. Pakunki za 100 kg. 6 kor. 60 hal.

	1.	2.	3.
Kraków odj.	9.02 rano	10.25 r.	11.40 w.
Zakopane przyj.	3.35 »	4.50 pop.	7.05 r.

Uwaga. Pociąg nr. 1. tylko od $^1/_5$ do $^{24}/_6$ i od $^{16}/_9$ do $^{30}/_4$ włącznie. Pociąg nr. 2. tylko od $^{25}/_6$ do $^{15}/_9$ włącznie.

Zakopane—Kraków.

Ceny biletów i pakunków jak wyżej.

	1.	2.	3.
Zakopane odjazd	9.20 r.	10.20 r.	4.35 pp.
Kraków przyjazd	2.36 pop.	4.40 pop.	11.05 w.

Uwaga. Pociąg nr. 1. tylko od $^{25}/_{6}$ do $^{15}/_{9}$ włącznie. Pociąg nr. 2. tylko od $^{1}/_{5}$ do $^{24}/_{6}$ i od $^{16}/_{9}$ do $^{30}/_{4}$ włącznie.

Zakopane—Nowy Targ.

Ceny biletów: Klasa:	I.	II.	III.
	k. h.	k. h.	k. h.
Zakopane—Poronin	0.80	0.50	0.30
» Biały Dunajec .	1.20	0.80	0.40
» Szaflary	2.00	1.40	0.70
» Nowy Targ . .	2.40	1.60	0.80
» Chabówka . . .	5.10	3.10	1.70

	1.	2.	3.	4.
Zakopane odj.	7.20 r.	9.20 r.	10.20 r.	4.35 pp.
Poronin . . .	7.35 »	9.35 »	10.36 »	4.55 »
Biały Dunajec	7.44 »	9.44 »	10.45 »	5.05 »
Szaflary . .	8.01 »	10.01 »	11.02 »	5.23 »
Nowy Targ .	8.10 »	10.14 »	11.17 »	5.53 »

Uwaga. Pociąg nr. 1. tylko w poniedziałki. Pociąg nr. 2. tylko od $^{25}/_{6}$ do $^{15}/_{9}$ włącznie. Pociąg nr. 3. tylko od $^{1}/_{5}$ do $^{24}/_{6}$ i od $^{16}/_{9}$ do $^{30}/_{4}$ włącznie.

Nowy Targ—Zakopane.

Ceny jak wyżej.

	1.	2.	3.	4.
Nowy Targ odj.	5.50 r.	8.20 r.	2.45 pp.	3.15 pp.
Szaflary . . .	6.03 »	8.29 »	2.55 »	3.25 »
Biały Dunajec	6.26 »	8.46 »	3.12 »	3.42 »
Poronin . . .	6.45 »	9.55 »	3.21 »	3.51 »
Zakopane . . .	7.05 »	9.10 »	3.35 »	4.05 »

Uwaga. Pociąg nr. 2. tylko w poniedziałki. Pociąg nr. 3. tylko od $^{1}/_{5}$ do $^{24}/_{6}$ i od $^{16}/_{9}$ do $^{30}/_{4}$ włącznie. Pociąg nr. 4. tylko od $^{25}/_{6}$ do $^{15}/_{9}$ włącznie.

Kolej węgierska zatatrzańska.

Najlepsze połączenia dla wycieczek do Zamków Orawskich.

a) Od stacyi Poprad do Zamków Orawskich.

Poprad-Felka odj. 8.40 rano, Csorba 9.15 r. (stąd połączenie koleją zębatą z jeziorem Szczyrbskiem. Przyjazd 10 rano). Kralovan 11.42 r., Zamki Orawskie (Arva-Varalja) 12.58 w południe.

b) Od Zamków Orawskich do Popradu.

Zamki Orawskie (Arva-Varalja) odjazd 3.22 po poł. Kralovan 4.42 Csorba 7.20 w. (połączenie koleją zębatą z jeziorem Szczyrbskiem, przyj. 7.54 wiecz.). Poprad Felka 7.57 wiecz.

Niektóre najkrótsze połączenia.

Lwów—Kraków—Zakopane.

Ceny biletów: Kraków—Lwów. Osob. kor. 28.80—17.—9.20. Posp. kor. 40.50—24.80—13.10. Pakunki: 100 kg. Kor. 13.60.

	(osob.)	(posp.)
Lwów odj.	10.55 w.	2.50 pop.
Kraków przyj.	8.45 r.	9.38 w.
Kraków odj.	9.02 r. (10.25 r.)	11.40 w.
Zakopane przyj.	3.35 pop. (4.05 pop.)	7.05 r.

Czerniowce—Lwów—Zakopane.

Czerniowce odj. 8.02 r. (posp.) Lwów 1.40 pop. Kraków 9.38 w. Zakopane 7.05 rano.

Albo: Czerniowce odj. 7.03 w. (posp.). Lwów 12.20 w nocy. Kraków 6.50 r. Zakopane 3.35 pop. (4.05 pop.).

Cieszyn—Zakopane.

Cieszyn odj. 5.31 rano przez Bielsk, Żywiec, Suchą, Chabówkę. Zakopane przyj. 3.35 (4.05) popoł. Połączenie to tylko od $^1/_5$ do $^{30}/_9$. Przez Kraków jechać można: Cieszyn odj. 4.40 pop. Kraków 8.18 wiecz. Zakopane 7.05 r.

Warszawa — Granica — Kraków — Zakopane.

Ceny biletów: Warszawa—Granica. Posp. I kl. R. 11.23, II kl. 7.23, III kl. 4.31. Osob. I kl. R. 8.63, II kl. 5.18, III kl. 3.45. Granica-Kraków. I kl. K. 5.10, II kl. K. 3, III kl. K. 1.70.

Pakunki: Za 100 kg. (240 funtów) Warszawa—Granica R. 3.97. Granica—Kraków K. 2.40.

Warszawa odj. 11.55 w nocy (kur.), 5.25 r., 8.15 r., 1.50 popoł. (posp.) (tylko od 1/5 do 30/9).

Kraków przyj. 9.45 rano, 5.15 popoł., 8.18 wiecz., 12.01 w nocy (tylko od 1/5 do 30/9).

Kraków—Zakopane patrz str. 18.

Poznań — Kraków.

Ceny biletów: Poznań—Wrocław I kl. Mk. 13.20, II 9.90, III 6.60. Wrocław—Kraków I kl. Mk. 28, II 20, III 12.40. (Przez Bogumin drożej).

Poznań odj.	10.05 rano	4.20 rano
Wrocław przyj.	1.58 pop.	8.23 »
Wrocław odj.	2.15* »	8.40** »

* przez Bogumin, ** przez Mysłowice.

Kraków przyjazd . . .	8.18 w.	5.15 pop.

Praga — Kraków.

Praga odj. 7.25 r. przez Czeską Trzebowę, Ołomuniec, Przyrów, Bogumin, Kraków przyj. 8.18 wiecz. Zakopane 7.05 rano.

Wiedeń—Kraków—Zakopane.

Wiedeń odj. 12.15 pop. (posp.), Kraków przyj. 8.18 wiecz. Kraków odj. 11.40 wiecz. Zakopane 7.05 rano.

Albo: Wiedeń odj. 10.05 wiecz. (posp.). Kraków 6.19 r. Zakopane 3.35 (4.05) pop.

Peszt—Kraków.

Peszt odj. 7.10 rano (posp.), Bogumin 5.24 popoł., Kraków 8.18 wiecz. Zakopane 7.05 r.

Peszt odj. 3.30 popoł. (posp.), Bogumin 2.43 w nocy, Kraków przyj. 6.19 rano. Kraków odj. 9.05 (10.30) r., Zakopane 3.35 (4.05) popoł.

Uwaga. Połączenia pociągów nie idących przez Kraków, ale wprost przez Węgry, są gorsze i dłuższe; polecić ich nie można.

CENNIK JAZDY W ZAKOPANEM.

	dla furek jedno-konnych	dla furek dwu-konnych	dla fiakrów jedno-konnych	dla powozów dwu-konnych
	k. h.	k. h.	k. h	k. h.
1. Do dworca kolei	—.40	—.60	—.80	1.20
z dworca kolei I kurs	—.70	1.00	1.20	2.20
II kurs	1.—	2.25	2.—	2.50
Z dworca do Sanatoryum Dra Dłuskiego	2.—	3.—	3.20	5.20
na ul. Jagiellońską i Chramcówki	—.40	—.80	—.80	1.60
2. Używanie furki na obszarze Stacyi klimatycznej:				
a) po Muzeum Chałubińskiego, po koniec Kasprusia, po koniec ulicy Kościeliskiej, do Sperkówki, za kurs .	—.30	—.50	—.50	1.—
b) na Bystre, po				

	dla furek jedno-konnych	dla furek dwu-konnych	dla fiakrów jedno-konnych	dla powozów dwu-konnych
	k. h.	k. h.	k. h.	k. h.
Adasiówkę, na Skibówkę, na Kasprusie po dom Daniela, do kościoła OO. Jezuitów za kurs	—.60	—.80	—.80	1.50
c) za następne pół godziny	—.50	—.80	1.—	1.50
d) przez czas jednej godziny	1.—	1.30	2.—	3.—
3. używanie furki w czasie od g. 11 wieczorem do g. 5 rano za kurs	1.—	1.40	2.—	3.—
za następne pół godz.	1.—	1.20	1.50	1.80
4. za odwiezienie z balów, koncertów, reunionów, przedstawień teatralnych po godzinie 10 wieczorem . .	1.20	1.50	2.—	3.—
5. do Jaszczurówki odwiezienie	1.—	1.50	1.80	3.—
z czekaniem do kąpieli i z powrotem	1.40	2.10	2.40	3.60

	dla furek jedno-konnych	dla furek dwu-konnych	dla fiakrów jedno-konnych	dla powozów dwu-konnych
	k. h.	k. h.	k. h.	k. h.
6. do Kuźnic, Leśniarki (przy wejściu do Małej Łąki), do Poronina (stacya kolei), Strążysk (dojazd dozwolony tylko do pierwszej altany), Białego, do Sanatoryum Dra Dłuskiego i w kierunku odwrotnym:				
a) bez czekania . .	1.20	1.80	2.—	3.—
b) z czekaniem i powrotem za jedną godz.	2.20	3.—	3.20	4.30
c) za każdą następ. godzinę czekania . .	—.50	—.70	—.80	1.—
7. do Kościelisk i z powrotem	5.—	7.—	8.—	12.—
8. do Roztoki i Łysej Polany:				
a) odwiezienie . .	6.—	9.—	10.—	14.—
b) cały dzień i powrót	8.—	12.—	12.—	16.—
c) dwa dni i powrót	12.—	18.—	18.—	26.—

	dla furek jedno-konnych k. h.	dla furek dwu-konnych k. h.	dla fiakrów jedno-konnych k. h.	dla powo-zów dwu-konnych k. h.
9. Do Morskiego Oka i z powrotem jednego dnia	10.—	14.—	16.—	20.—
z powrotem drugiego dnia	14.—	18.—	20.—	28.—
10. Do Doliny Chochołowskiej na polanę i z powrotem cały dzień	9.—	13.50	14.—	21.—
11. do Nowego Targu	4.—	6.—	8.—	12.—
12. do Szczawnicy .	10.—	18.—	15.—	27.—
13. do Bialskich Grot przez Łysą, bez czekania, tylko odwiezienie	10.—	15.—	16.—	24.—
z powrotem drugiego dnia	16.—	24.—	25.—	40.—
14. do Smokowców (Szmeksów), wszystkich trzech, przez Łysą Polanę:				
a) bez czekania, tylko odwiezienie . . .	12.—	18.—	20.—	30.—

	dla furek jedno-konnych k. h.	dla furek dwu-konnych k. h.	dla fiakrów jedno-konnych k. h.	dla powo-zów dwu-konnych k. h.
b) z powrotem drugiego dnia	20.—	30.—	30.—	45.—
15. do Szczyrbskiego bez czekania	22.—	33.—	32.—	48.—
16. do Zamków Orawskich przez Chochołów z powrotem drug. dnia	20.—	30.—	30.—	45.—

UWAGI.

Za większy pakunek należy się dopłata 30 hal.

I kurs liczy się w obrębie Stacyi Klimatycznej w miejscach bliżej dworca położonych. II kurs obejmuje: a) Żywczańskie od domu Macieja Chrobaka na Kasprusiach; b) Skibówkę od Wójciaków na ul. Kościeliskiej; c) Bystre od Muzeum Chałubińskiego.

O przewożeniu gości w inne miejscowości informuje biuro Stacyi Klimatycznej (ulica Nowotarska 4) i biuro Towarzystwa Tatrzańskiego (Krupówki 14).

Dwukonna furka bierze 5 osób (maximum). — Jednokonna furka lub fiakr bierze 3 osoby dorosłe (maximum). — Opłata myta należy do wynajmującego.

Czas dzienny liczy się w czasie od 1-go maja do 30 października od godz. 5-tej rano do 11-tej wieczór; w czasie od 1-go listopada do 30-go kwietnia od 7-mej rano do 8-ej wieczorem.

Każdy woźnica stojący na placu obowiązany jest do jazdy i musi mieć cennik jazdy przy sobie, który winien na żądanie gościowi okazać.

Żądanie wyższej zapłaty i przekroczenie cen taksy, będzie karane przez Stacyą Klimatyczną, do której należy zgłaszać w godzinach urzędowych wszelkie skargi na woźniców.

Komisya klimatyczna uzdrowiska uprasza Szanownych Gości, ażeby używali tylko tych woźniców, którzy mają książeczki, wydane przez komisyę a zawierające podane wyżej stałe ceny.

Główne stanowiska furek i powozów są (obecnie): 1) na Kleparzu przy zbiegu ulicy Kasprusie i Kościeliskiej, 2) na rogu Rynku i ul. Krupówek, 3) na rogu ul. Przecznicy i Krupówek, 4) na ul. Chramcówkach, obok Zakładu leczniczego dra Chramca (Nr. 11), 5) na ul. Krupówkach obok Domu Klubowego Tow. Tatrzańskiego (ul. Krupówki 14).

Omnibus. *Omnibus* pomiędzy Jaszczurówką a Zakopanem kursuje od 15 czerwca do 1 września, 3 razy dziennie; staje w Zakopanem obok »Hotelu pod Giewontem«, róg ul. Krupówek i Nowotarskiej. Rozkład jazdy w omnibusie; cały kurs 30 hal., od Muzeum Chałubińskiego 20 hal.

Powozy prywatne. 1. *Hotel-Pensyonat »Skoczyska«, ul. Kościeliska 45;* 2 powozy: a) lando,

pierwsze dwie godziny po 4 korony, następne po 2 korony, b) powozik, pierwsze dwie godziny po 3 korony, następne po 2 korony.

2. *Willa »Jutrzenka«, ul. Krupówki 46;* 5 powozów po 6 koron za pierwszą godzinę i po 2 korony za następne; kurs do Roztoki (i z powrotem) 24 korony.

3. *Pensyonat »Jordanówka«, ul. Krupówki 97*
4. *Hotel »Staszeczkówka«, ul. Krupówki 11*
5. *Krupowski, ul. Krupówki 57*
6. *Curuś, ul. Krupówki 25*
7. *Hotel-pensyonat »Liliana«, ul. Chramcówki 34.*
8. *Pensyonat »Willa Karpacka«, ul. Ogrodowa 5.*
9. *Sieczka*, Kościeliska 60

po 1 powozie; po 3 korony za pierwszą godzinę i 2 korony za następne.

Konie do jazdy konnej. *Willa »Jutrzenka«, ul. Krupówki 46;* 10 koni, po 6 kor. za pierwszą godzinę i 2 kor. za następne.

Hotel-Pensyonat »Skoczyska«, ul. Kościeliska 45.

Konie u górali (należy wyraźnie żądać osiodłanych) według umowy.

Poczta. *Główny urząd pocztowy* mieści się przy *ul. Krupówki 70, filia* (tylko od 1 lipca

do 30 września otwarta) przy *ul. Kościeliskiej 22;* także w Kuźnicach.

Poczta zwykła (sprzedaż marek, przyjmowanie listów poleconych), otwarta od godz. 8 rano do 9 wieczorem bez przerwy w czasie od $^1/_6$ do $^1/_{10}$, w innym czasie jak wartościowa; wartościowa (listy pieniężne, przekazy, paczki) od godz. 8 rano do 12 w południe i od 2 do 6 po południu. W niedziele od $8^1/_2$ rano do $11^1/_2$ przed południem i od 3 do 4 popołudniu. W niedziele i święta w godzinach popołudniowych nie można nadawać przesyłek pocztowych i ani odbierać, ani nadawać przekazów pieniężnych.

Listy roznoszą o godz. 8 rano i 4 popołudniu. *Paczki rozwożą* o godz. 8 rano i 4 popołudniu. Za rozwożenie paczek pobiera się opłatę: od paczki do $1^1/_2$ kg. wagi 6 hal., do 5 kg. 10 hal., do 10 kg. 20 hal., ponad 10 kg. 30 hal.: jeżeli jest kilka paczek, bierze się jednę należytość od najcięższej paczki, a od reszty po 6 hal., bez względu na wagę.

Uwaga. *Karty korespondencyjne* w obrębie Austryo-Węgier i Niemiec 5 hal., do innych państw 10 hal. *Listy zwyczajne* w obrębie Austro-Węgier (do wagi 20 gr.) 10 hal., do innych państw (do 15 gr.) 25 hal. Za polecenie (rekomendacyę) dopłaca się 25 hal.

Telegraf. *Stacya telegraficzna* przy głównej poczcie, ul. Krupówki 70. *Otwarta* od godz. 7 rano do godz. 9 wieczorem w czasie od 1 kwietnia do 1 października, a od godz. 8 rano do godz. 9 wieczorem od 1 października do 1 kwietnia. Depesze można także oddawać w filii poczty przy ul. Kościeliskiej 22 (tylko od 1 lipca do 30 września).

Uwaga. Opłata za telegram wynosi: w obrębie Austro-Węgier i Niemiec: 6 hal. za jedno słowo, najmniejsza opłata za całość — 60 hal., do Rosyi: taksa 60 hal. i 24 hal. za jedno słowo, najmniejsza za całość — 60 hal.

Telefon. *Telefonem* można się posługiwać: 1) w stacyi klimatycznej (ul. Nowotarska 4) bezpłatnie, 2) w filii pocztowej przy ul. Kościeliskiej 22 (tylko od 1 lipca do 30 września), 3) w sklepie J. F. Słowika (róg ul. Przecznicy i Krupówek), za małą opłatą. Zakopane połączone jest telefonem z Kuźnicami.

C. Biura pośrednictwa i zmiany pieniędzy.

Biura pośrednictwa. 1. Agentura Krakowskiego Towarzystwa Wzaj. Ubezpieczeń — ul. Krupówki 75.

2. *K. Baum*—ul. Krupówki 27; biuro ogłoszeń.

3. *Galarowska* — ul. Krupówki 6; biuro wynajmu mieszkań i stręczenie sług.

4. *F. Grużewski* — ul. Nowotarska 25; biuro wywiadowcze dla turystów oraz dla wynajmu mieszkań.

5. *Mąsiorski* — ul. Krupówki 55; dom spedycyjny: odstawa i dostawa towarów do kolei, oraz rozwożenie rzeczy po Zakopanem.

6. *A. Modliński* — ul. Krupówki 40; dom komisowy: sprzedaż i kupno domów i terenów oraz wynajmu mieszkań.

Kantory zmiany pieniędzy. 1. *A. Modliński* — ul. Krupówki 40. (Dom komisowy).

D. Adresy domów, posiadających własne nazwy

w alfabetycznym porządku.

(Wille prywatne, pensyonaty, hotele i inne).

»*Adasiówka*« — przy drodze do Kuźnic za papiernią.

»*Bagatela*« — Jagiellońska 20, »*Bałamutka*« — Jagiellońska 28, »*Beringerówka*« — Chałubińskiego 15, »*Bezimienna*« — Chałubińskiego 8, »*Bojan*« — Sienkiewicza 1, »*Borek*« — Jagiellońska 8.

»*Chata*« — Przecznica 25.

»*Danusia*« — Chałubińskiego 19, »*Dom Cha-*

łubińskiego« — Zamoyskiego 13, »*Dora«* — Chałubińskiego 21, »*Dworek«* — Chramcówki 38.

»*Eliaszówka«* — Stara Polana 32.

»*Filochówka«* — Chramcówki 28, »*Fortunka«* — Dolne Bystre — Do Kuźnic 12.

»*Genciana«* — Chałubińskiego 10, »*Gerlach«* — Krupówki 13, »*Gewontówka«* — Zamoyskiego 2, »*Gladys«* — Jagiellońska 18, »*Goplana«* — Zamoyskiego 16, »*Górno-Karpacka«* — Chramcówki 19, »*Grabówki« I, II, III*, — Sienkiewicza 2, 4, 6, »*Grażyna«* — Na Ciągłówce.

»*Hanusin«* — Stara Polana 16, »*Hawrań«* — Górne Bystre — Do Jaszczurówki 15, »*Hotel Turystów«* — Zamoyskiego 4.

»*Jadwiniówka«* — Zamoyskiego 24, »*Jagienka«* — Ogrodowa 3, »*Janin«* — Nowotarska 9, »*Janina«* — Chałubińskiego 25, »*Jasna«* — Chramcówki 30, »*Jeżewo«* — Jagiellońska 44, »*Jordanówka«* — Krupówki 97, »*Józefa«* — Chałubińskiego 18, »*Jurand«* — Chałubińskiego 16, »*Jutrzenka«* — Krupówki 46.

»*Kalina«* — Ogrodowa 6, »*Karpacka«* — Ogrodowa 5, »*Klemensówka«* — Jagiellońska 38, »*Knoblauchówka«* — Jagiellońska 32. »*Koleba«* — Kościeliska 34, »*Korab«* — Skibówka 11a, »*Krzemień«* — Chramcówki 18, »*Kubinówka«* — ul. Krupówki 62.

»*Leśniczówka«* — Kasprusie 19, »*Libeltówka«* — Krupówki 15, *Liliana* — Chramcówki 34, »*Li-*

tuania« — Pod Gubałówką 10, »*Litwinka«* — Jagiellońska 42.

»*Łomnica«* — Jagiellońska 46.

»*Marya«* — Krupówki 54, »*Marysin«* — Krupówki 93, »*Modrzejów«* — Jagiellońska 1, »*Morskie Oko«* — Krupówki 32, »*Murań«* — Kasprusie 8.

»*Nieczuja«* — Jagiellońska 10, »*Niespodzianka«* — Chałubińskiego 3, »*Nosal«* — Górne Bystre — do Jaszczurówki 19.

»*Obrochtówka«* — Chałubińskiego 12, »*Oksza«* — Zamoyskiego 9, »*Oleńka«* — Krupówki 79, »*Orla«* — Kościeliska 58, »*Ornak«* — ul. Do Białego, »*Osobita«* — Nowotarska 22.

»*Pension Nouvelle«* — Jagiellońska 12, »*Pepita«* — Chałubińskiego 9, »*Piotrkowianka«* — Nowotarska 24, »*Pod Giewontem«* — Nowotarska 2, »*Pod Gubałówką«* — Stara Polana 36, »*Pod Jedlami«* — Górne Bystre 3 (Koziniec), »*Pod królem Sobieskim«* — Sienkiewicza 12, »*Podlasie«* — Krupówki 70, »*Pod Matką Boską«* — Ogrodowa 4, »*Pod Sokołem«* — Chramcówki 36, »*Pod Szarotką«* — Nowotarska 31, »*Polanka I«* — Krupówki 72, »*Polanka II«* — Stara Polana 20, »*Przełęcz«* — Kościelna 5.

»*Rena«* — Jagiellońska 22.

»*Sas«* — Chramcówki 27 i 29, »*Schodnica«* — Sobczakówka 12, »*Schronisko«* — Chramcówki 35, »*Skoczyska«* — Kościeliska 45, »*Słoneczna«* —

Pod Gubałówką 12, »*Sobczakówka*« — Kościeliska 50, »*Staszeczkówka*« —Krupówki 11, »*Stefa*« — Jagiellońska 26, »*Stokrotka*« — Chałubińskiego 29, »*Świetlana*« — Nowotarska 23, »*Swoboda*« — Przecznica 28, »*Syrena*« — Krupówki 69, »*Szałas*« — Kasprusie 14, »*Szopenówka*« — Jagiellońska 48.

»*Ukraina*« — Stara Polana 2, »*Ukrainka*« — Jagiellońska 6, »*Urania*« — Zamoyskiego 8, »*Ustronie*« — Sienkiewicza 5.

»*Walczakówka*« — Kościeliska 43, »*Wanda*« — Zamoyskiego 14, »*Warszawa*« — Jagiellońska 34, »*Warta*« — Zamoyskiego 7, »*Władysławka*« — Kasprusie 35, »*Wybrana*« — Zamoyskiego 5.

»*Za-Bramką I*« — Chałubińskiego 8, »*Za-Bramką II*« — Nowotarska 25, »*Zacisze I*« — Sienkiewicza 14, «*Zacisze II*« — Do Pardołówki 4—6 (Górne Bystre), »*Zagórze*« — Kasprusie 17, »*Zagroda*« — Kościelna 6, »*Zakątek*« — Chramcówki 40, »*Zalesie*« — Jagiellońska 16, »*Za Potokiem*« — Kasprusie 15, »*Zaścianek*« — Chramcówki 25, »*Zawrat*« — Kasprusie 10, »*Zielona*« — Rynek 10, »*Zimajerówka*« — Chałubińskiego 17, »*Zofia*« — Chałubińskiego 7, »*Zofiówka*« — Chałubińskiego 14.

E. Mieszkania.

Hotele. 1. »*Morskie Oko*« — ul. Krupówki 32; właściciel Dzikiewicz; 60 pokoi; od 1 korony

dziennie, restauracya, cukiernia, sala koncertowa i balowa, fortepian koncertowy, oświetlenie acetylenowe, wodociągi.

2. »*Hotel Turystów*« — ul. Zamoyskiego 4; właściciel Sieczka; 22 pokoi od 1 korony dziennie; restauracya, sala teatralna, fortepian.

3. »*Hotel pod Giewontem*« — róg ul. Nowotarskiej i Krupówek; właściciel Kulig; 18 pokoi od 1 korony dziennie; restauracya, bilard.

4. »*Staszeczkówka*« — ul. Krupówki 11; właściciel Pawlica; 30 pokoi od 1 korony 20 hal. dziennie; restauracya (table d'hôte): billard, lawn-tennis, powozy do najęcia.

Hotele — Pensyonaty. 1. »*Skoczyska*« — ul. Kościeliska 45; właścicielka Kronhelmowa; 19 pokoi, od 7 koron dziennie; całodzienne utrzymanie 6 kor. dziennie przez cały rok jednakowo; łazienki, lawn-tennis, powozy do wynajęcia muzyka dwa razy tygodniowo; przyjmuje się obstalunki na obiady.

2. »*Liliana*« — ul. Chramcówki 34; właściciel Wernitz; 16 pokoi, od 3 koron dziennie; pokój z całem utrzymaniem od 8 koron dziennie. W sezonie letnim 2 razy tygodniowo gra orkiestra przy obiedzie. Obiady także i dla mieszkających gdzieindziej. Willa posiada swój własny regulamin dla gości!

3. »*Klemensówka*« — ul. Jagiellońska 38;

właściciel Bauer; 50 pokoi od 2 koron dziennie, z całem utrzymaniem w głównym sezonie (letnim) od 8—12 koron dziennie. Sala balowa, kąpiele, muzyka, lawn-tennis, park.

4. »*Warszawa*« — ul. Jagiellońska 34; właściciel Danielak; 30 pokoi od 6 koron dziennie. Własny park. Konie do wyjazdu.

Pensyonaty. 1. »*Jasna*« — ul. Chramcówki 30, właścicielka Brzezicka, pokoi 12.

2. »*Górno-Karpacka*« — ul. Chramcówki 19, właśc. Tetterowa.

3. »*Schronisko*« — ul. Chramcówki 35, właśc. Michalewska.

4. »*Dworek*« — ul. Chramcówki 38; właśc. Drzewiecki.

5. »*Pension nouvelle*« — ul. Jagiellońska 12; właścicielka Filipowiczowa, pokoi 12.

6. »*Nieczuja*« — ul. Jagiellońska 10; właśc. Maszkowska i Lipnicka.

7. »*Jerzewo*« — ul. Jagiellońska 44; właśc. Mizerska.

8. »*Za Bramką*« I — ul. Chałubińskiego 8; właścicielka Fingerowa, pokoi 5.

9. »*Obrochtówka*« — ul. Chałubińskiego 12; właśc. Marchlewskie, pokoi 9.

10. »*Pepita*« — ul. Chałubińskiego 9; właśc. Bohdaniowa, pokoi 9.

11. »*Janina* — ul. Chałubińskiego 25; właścicielka Ciszewska, pokoi 9.

12. »*Danusia*« — ul. Chałubińskiego 19; właśc. Wokulska.

13. »*Jurand*« — ul. Chałubińskiego 16; właśc. Gawlińska.

14. »*Warta*« — ul. Zamoyskiego 7; właśc. Reut, pokoi 11.

15. »*Wanda*« — ul. Zamoyskiego 14; właśc. Niemirycz, pokoi 25, bilard i fortepian.

16. »*Willa Marya*« — ul. Krupówki 54; właśc. Makswaldowa, pokoi 30, fortepian.

17. »*Kubinówka*« — ul. Krupówki 62; właśc. Parczewska.

18. »*Jordanówka*« — ul. Krupówki 97; właścicielka Plewkiewiczówna; pokoi 15, specyalna weranda dla kuracyi klimatycznej, powozy, łazienki, fortepian.

19. »*Gerlach*« — ul. Krupówki 13; właścicielka Doliwa-Borne; pokoi 10, od 2—5 koron na dobę, od 5—8 koron z całem utrzymaniem. Fortepian, krokiet.

20. »*Jagienka*« — ul. Ogrodowa 3; właśc. Łaszczowa.

21. »*Kalina*« — ul. Ogrodowa 6; właśc. Szmittowa.

22. »*Pod Matką Boską*« — ul. Ogrodowa 4, właśc. Neużilowa.

23. »*Willa Karpacka*« — ul. Ogrodowa 5; właśc. Krzykowska.

24. »*Szałas*« — ul. Kasprusie 14; właśc. Jętkiewiczowa, pokoi 18; lawn-tennis, krokiet.

25. »*Za Potokiem*« — ul. Kasprusie 15; właśc. Grabska, pokoi 6.

26. »*Zagórze*« — ul. Kasprusie 17; właśc. Kappowa; pokoi 7.

27. »*Urania*« — ul. Zamoyskiego 8; właśc. Nowińska.

28. »*Sobczakówka*« — ul. Kościeliska 50; właśc. Sobczakówny.

29. »*Świetlana*« — ul. Nowotarska 23; wł. de Berliez, pokoi 11.

30. »*Za Bramką*« II. — ul. Nowotarska 25; właśc. Grużewska, pokoi 5.

31. »*Osobita*« — ul. Nowotarska 22; właśc. Świderska, pokoi 13.

32. »*Piotrkowianka*« — Nowotarska 24; właśc. Przystojecka, pokoi 14.

33. »*Knoblauchówka*« — ul. Jagiellońska 32, właśc. Knoblauchowa.

34. »*Pod królem Sobieskim*« — ul. Sienkiewicza 12; właśc. Józef Król.

35. »*Willa Fortunka*« — Dolne Bystre — do Kuźnic 12; właśc. Eger, pokoi 7.

36. »*Ukraina*« — Stara Polana 2; właśc. Osbergerowa.

Przeciętnie cena pokoju z całem utrzyma-

niem w przeważnej większości pensyonatów waha się pomiędzy 6 a 8 koronami dziennie. W kilku pensyonatach 10 koron dziennie. W zimie zwykle nieco taniej.

Mieszkania prywatne. W Zakopanem jest bardzo wiele mieszkań prywatnych u stałych mieszkańców jego, przeważnie górali. Jedne z nich są ładniejsze, lepiej urządzone wewnątrz, i te są droższe; inne zaś — główne góralskie — gorzej, i te są tańsze. Przeważna większość mieszkań obrachowana jest na gości letnich, gdyż tych bywa tutaj najwięcej i dlatego niezaopatrzona należycie na zimę. Pospolicie wynajmywane są one na cały sezon letni, wyjątkowo miesięcznie i to tylko pokoje pojedyncze (bez kuchni) w porządniejszych domach. Cena mieszkań waha się w znacznych granicach. Porządniejsze w środku Zakopanego, płaci się od 150 do 250 koron za pokój (kuchnia zwykle do tego bezpłatnie), gorsze i dalej od środka położone od 75 do 150 koron za pokój na sezon letni, a jeszcze gorsze lub dalsze można dostać i taniej. W innych miesiącach i na dłuższy czas wynajmowane mieszkania są znacznie tańsze. Przy wynajmowaniu mieszkania można się posługiwać biurami stręczeń, wszelako najlepiej jest obejrzeć dokładnie wynajmowane mieszkania osobiście lub przez kogo

zaufanego, czy jest czyste, należycie umeblowane, czy ma piece itp., a przy wynajmowaniu na zimę, czy posiada odpowiednie zaopatrzenie, którego brak często w domach góralskich.

F. Jadłodajnie.

Restauracye. 1. *Sieczka.* »*Hotel Turystów*«, ul. Zamoyskiego 4. — 2. *Kulig.* »*Hotel pod Giewontem*«, róg ulicy Krupówek i Nowotarskiej. — 3. *Płonka.* »*Hotel Morskie Oko*«, ul. Krupówki 32. — 4. *Rauk.* »*Restauracya Warszawska*«, ulica Krupówki 20. — 5. *R. Górski*, ul. Chramcówki 20. Restauracye są także w Kuźnicach i w Jaszczurówce (patrz część II).

Pokoje do śniadań. 1. *Słowik*, róg ulicy Przecznicy i Krupówek.

Cukiernie. 1. »*Cukiernia Zakopiańska*« w hotelu »*Morskie Oko*«, ul. Krupówki 32; właśc. Płonka. — 2. »*Cukiernia Warszawska*«, willa »*Syrena*« ul. Krupówki 69; właśc. Bromilski.

Mleczarnie. 1. *Mleczarnia Przeworska*, Krupówki 60. — *Nikiel*, ul. Krupówki 6.

G. Sklepy i handle.

Propinacya. Ul. Krupówki 31.

Sprzedaż wędlin. 1. *Muchowicz*, ul. Krupówki 44. — 2. *Steindel*, ul. Krupówki 28. — 3. *Lechowicz*, ul. Krupówki 36. — 4. *Słowik*, róg ul. Krupówek i Przecznicy. — 5. *Wojciechowski*, ul. Przecznica 9. — 6. *Spółka handlowa*, ulica Kościeliska 14. — 7. *Pączek*, ul. Nowotarska 3.

Sprzedaż warzyw. 1. *Kronhelmowa*, ulica Kościeliska 45. — 2. *Pollak*, ul. Krupówki, kiosk między Nr. 26 i Nr. 28. — 3. *Wastak*, ul. Przecznica 32. — 4. *Mytko*, ul. Chramcówki 19. — 5. *Zwikler*, ul. Kościeliska 1.

Uwaga. Włościanki z okolicy roznoszą po domach nabiał, drób, warzywa, jagody itp.

Towary kolonialne. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Słowik*, róg ul. Przecznicy i Krupówek. — 3. *Dzierża*, ul. Krupówki 24. — 4. *Kitzler*, ul. Kościeliska 8. — 5. *Statter*, ul. Krupówki 5.

Owoce, cukry, pierniki. 1. *Misińska*, ulica Krupówki, kiosk między Nr. 21 i Nr. 23, (również w wielu innych handlach).

Drogerye. 1. *Ossowski*, ul. Krupówki 30. — 2. *De Closmann*, ul. Krupówki 50 (perfumerye i skład materyałów aptecznych i opatrunków chirurgicznych).

Szkło. Porcelana. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14.—2. *Tomaszewski*, ul. Krupówki 35.

Naczynia kuchenne, blaszane i t. p. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Tomaszewski*, ul. Krupówki 35. — 3. *Kaim*, ul. Krupówki 34.

Towary mięszane. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Kitzler*, ul. Kościeliska 8. — 3. *Statter*, ul. Krupówki 5.

Wyroby galanteryjne. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Szukiewicz*, ul. Krupówki 16 (biżuterya zakopiańska). — 3. »*Bazar Zakopiański*«, ul. Krupówki 27. — 4. *Tomaszewski*, ul. Krupówki 35. — 5. *Kaim*, ul. Krupówki 34. — 6. *Beze*, ul. Krupówki 40.

Płótna. 1. *Komendziński*, »*Bazar przemysłu krajowego*«, ul. Krupówki 38. — 2. *Stattler*, ul. Krupówki 6.

Ubrania gotowe. 1. *Wojciechowski A.*, ul. Krupówki 21.

Towary bławatne. 1. *Leisten*, ul. Krupówki 30. — 2. *Kupfermann*, ul. Krupówki 61. — 3. *Mangel*, ul. Krupówki 39. — 4. *Friez*, ul.

Kościeliska 2. — 5. *Stattler*, ul. Krupówki 6. — 6. *Komendziński*, »*Bazar przemysłu krajowego*«, ul. Krupówki 38.

Koronki. 1. *Szkoła koronkarska*, ul. Krupówki 19. — 2. *Komendziński*, »*Bazar przemysłu krajowego*«, ul. Krupówki 38. — 3. *Szukiewicz*, ul. Krupówki 16. — 4. *Leisten*, ul. Krupówki 30.

Dywany. Hafty. 1. *Komendziński*, »*Bazar przemysłu krajowego*«, ul. Krupówki 38. — 2. *Pollak*, ul. Krupówki 48.

Rzeźby. 1. *Komendziński*, »*Bazar przemysłu krajowego*«, ul. Krupówki 38. — 2. *Poynar*, ul. Krupówki, kiosk naprzeciw Nr. 85. — 3. *Ciszewski*, ul. Krupówki 52. — 4. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 5. *Laska*, ul. Krupówki 12. — 6. »*Bazar Zakopiański*« ul. Krupówki 27. — 7. »*Szkoła przemysłu drzewnego*« ul. Krupówki 10, w czasie wystawy, otwartej od 1 do 15 lipca (niekiedy do 1 sierpnia, także meble).

Przedmioty do urządzeń domowych (meble gięte, linoleum, rolety i t. p.) 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Statter*, ul. Krupówki 5.

Proszek dezynfekcyjny »Humus« i klozety pokojowe. Willa »*Za Bramką II*«, ul. Nowotarska 25.

Drzewo opałowe. 1. *Zarząd dóbr: »Zakopane — Kościeliska«*, w Kuźnicach. Zamawiać można w Propinacyi, ul. Krupówki 31 (drzewo świerkowe). — 2. *Zarząd dóbr: »Poronin«*, w Poroninie zamawia się listownie (drzewo świerkowe). — 3. *Zarząd lasów w Rabie Wyżniej*, zamawia się listownie (drzewo bukowe). — 4. *Grużewski*, pensyonat *»Za Bramką II«*, ulica Nowotarska 25. — 5. *Mąsiorski*, ul. Krupówki 55. — 6. *Bauer*, Hotel-pensyonat *»Klemensówka«*, ul. Jagiellońska 38.

Trafiki (sprzedaż tytoni). 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Galarowska*, ul. Krupówki 6. — 3. *Mąsiorski*, ul. Krupówki 55 (także tytonie specyalne). — 4. *Słowik*, róg ul. Krupówek i Przecznicy. — 5. *Daniec*, ul. Kościeliska 11. — 6. *Wachsberger*, ul. Stara Polana 38. — 7. *Mückenbrünn*, ul. Kościeliska 57.

Marki pocztowe (oprócz poczty). 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Słowik*, róg ul. Krupówek i Przecznicy. — 3. *Ciszewski*, ul. Krupówki 52. — 4. *Mąsiorski*, ul. Krupówki 55. — 5. *Wachsberger*, ul. Stara Polana 38.

Karty pocztowe (z widokami). 1. *Zwoliński »Księgarnia«*, ul. Krupówki 35. — 2. *Ciszewski*, ul. Krupówki 52. — 3. *»Bazar Zakopiański«*, ul.

Krupówki 27. — 4. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 5. *Beze*, ul. Krupówki 40. — 6. *Komendziński*, ul. Krupówki 38.

Papiery. Artykuły piśmienne. 1. *Ciszewski*, ul. Krupówki 52. — 2. *Zwoliński*, księgarnia, ul. Krupówki 35.

H. Zakłady fotograficzne.

1. *Bizański*, ul. Nowotarska 19 (tylko od 1 lipca do 1 października). — 2. *Eder*, willa »*Jutrzenka*«, ul. Krupówki 46.

I. Wynajem fortepianów.

1. *Modliński*, ul. Krupówki 40, pośredniczy w wynajmowaniu fortepianów.

2. Na godziny można wynajmywać fortepian: a) w księgarni Zwolińskiego, ul. Krupówki 35, b) w »Hotelu Turystów« ul. Zamoyskiego 4, c) w hotelu »Morskie Oko«, ul. Krupówki 32

K. Księgarnie, składy nut, wypożyczalnie i czytelnie książek, redakcye.

Księgarnia i skład nut. *Zwoliński*, ul. Krupówki 35 (prenumerata i sprzedaż pojedynczych numerów czasopism; wypożyczalnia nut).

Czytelnie i wypożyczalnie książek. 1. *Zwoliński*, ul. Krupówki 35, wypożyczalnia.

2. »*Czytelnia i wypożyczalnia Zakopiańska*«, »Polanka II«, ul. Krupówki 72 (dla członków bezpłatnie, dla obcych abonentów 3 korony miesięcznie).

3. *Czytelnia i wypożyczalnia przy biurze Towarzystwa Tatrzańskiego*, ul. Krupówki 14 (tylko dla członków Tow. Tatrzańskiego, p. część II).

4. *Czytelnia czasopism stacyi klimatycznej*, ul. Nowotarska 4 (bezpłatnie).

5. *Wypożyczalnia ludowa*, ul. Nowotarska 10 (bezpłatnie).

Redakcya i Administracya »Przeglądu Zakopiańskiego« [1]. *Redakcya*, willa »*Murań*«, ul. Kasprusie 8.

Administracya, ul. Krupówki 40. (A. Modliński. Dom komisowy).

---

[1]) Organ »Związku Przyjaciół Zakopanego«. Czasopismo poświęcone sprawom Tatr i Zakopanego. Wychodzi co sobota, przez cały rok. Rocznie 9 koron, z przesyłką 10 kor.; kwartalnie 2 kor. 25 hal., z przesyłką 2 kor. 50 hal. Numery pojedyncze po 20 hal. i dodatki nadzwyczajne, zawierające listy gości w lecie (dla prenumeratorów bezpłatnie) po 10 hal., można dostać: w księgarni Zwolińskiego, ul. Krupówki 35, w sklepie Ciszewskiego, ul. Krupówki 52, w sklepie Komendzińskiego, ul. Krupówki 38 i w sklepie Słowika, róg ul. Krupówek i Przecznicy.

L. Przemysłowcy.

Krawcy. 1. *Kilian*, ul. Krupówki 24. — 2. *Namysłowski*, ul. Rynek 2. — 3. *Krzyżanowski*, ul. Krupówki 51. — 4. *Guziak*, ul. Kasprusie 13. — 5. *Marczyk*, Stara Polana 9. — 6. *Szufa*, ul. Krupówki 21.

Pracownie strojów damskich. 1. *Krzyżanowski*, ul. Krupówki 51. — 2. *Lorek*, ul. Krupówki 89. — 3. *Miłek*, ul. Kościelska 22. — 4. *Hermanowa*, ul. Rynek 1. — 5. *Dworzańska*, ul. Krupówki 71.

Szewcy. 1. *Muchowicz*, ul. Krupówki 44. — 2. *Wojciechowski*, ul. Przecznica 9 — 3. *Wais*, ul. Przecznica 3. — 4. *Tyberski*, ul. Nowotarska 3. — 5. *Wiktoś*, ul. Stara Polana 3.

Fryzyerzy. 1. *Borowski*, ul. Krupówki 47. — 2. *Kwaśniewski*, ul. Krupówki 40. — 3. *Janik*, ul. Krupówki 6.

Zegarmistrze. 1. *Janikowski*, ul. Szkolna...— 2. *Mączyński*, ul. Krupówki 24.

Jubilerzy. 1. *Batko*, kiosk przy ul. Krupówkach, naprzeciwko Nr. 85 (tylko od 15 czerwca do 15 września).

Kuśnierze i fabrykanci serdaków. 1. *Spółka handlowa*, ul. Kościeliska 14. — 2. *Sznajdrowicz*, ul. Krupówki 12. — 3. *Lorek*, ul. Krupówki 89. — 4. *Ochotnicki Szymon*, ul. Krupówki 35. — 5. *Ochotnicki Ludwik*, ul. Krupówki 57. — 6. *Bernacki*, ul. Nowotarska 6. — 7. *Pollak*, ul. Przecznica 9.

Ogrodnicy i składy świeżych kwiatów. 1. *Kronhelmowa — Hotel Pensyonat »Skoczyska«*, ul. Kościeliska 45. — 2. *Grafczyński*, ul. Krupówki 22. — 3. *Wastak*, ul. Przecznica 32.

Piekarze. 1. *Federowicz*, ul. Krupówki 29. — 2. *Beck*, ul. Nowotarska 5. — 3. *Daniec*, ul. Kościeliska 11.

Rzeźnicy. 1. *Kwarciński*, Rynek, Hala targowa. — 2. *Korona*, ul. Kościeliska 1. — 3. *Jacina*, ul. Kościeliska 5. — 4. *Lechowicz*, ul. Krupówki 36. — 5. *Steindel*, ul. Krupówki 28. — 6. *Pączek*, ul. Nowotarska 3.

Cieśle. 1. *Roj Wojciech*, ul. Kościeliska 75. — 2. *Gąsienica Maciej*, ul. Pod Gubałówką 3. — 3. *Galarowski*, ul. Krupówki 10.

Stolarze. 1. *Serwaciński*, ul. Kasprusie 13. — 2. *Bogdański*, ul. Krupówki 24. Skład trumien

i przedsiębiorstwo pogrzebowe. — 3. *Gąsienica Andrzej*, ul. Krupówki 85. — 4. *Koprowski*, ul. Kasprusie 11. — 5. *Sieczka Kaz.*, ul. Kościeliska 63.

Ślusarze. 1. *Górski*, ul. Krupówki 87. — 2. *Król Stanisław*, ul. Sienkiewicza 18.

Blacharze. 1. *Kuźmiński*, ul. Nowotarska 8. — 2. *Daniec*, Stara Polana 11.

Szklarz. *Wojtyszek*, ul. Kasprusie 1.

Kaflarz. *Nowakowski*, ul. Kościeliska 25.

Tapicerzy. 1. *Brzoza*, ul. Krupówki 4. — 2. *Baranowski*, ul. Krupówki 21.

Malarze. 1. *Hyziński*, ul. Nowotarska 3 — malarz szyldów. — 2. *Czernecki*, ul. Stara Polana 19, malarz szyldów, lakiernik powozów, pokostnik. — 3. *Niemczyk*, ul. Krupówki »za Wilcznikiem«. — 4. *Mickenbrünn*, ul. Kościeliska 57 — malarz pokojowy.

Kominiarz. *Kądziołka*, ul. Kościeliska 27.

Pralnie. 1. *Janik*, ul. Krupówki 83.

Przedsiębiorstwo wywozu nieczystości z domów, ustępów etc. z ramienia Stacyi Klimatycznej (Nowotarska 4) ma oprawca *Pikiel*, ul. Stara Polana 292.

Ł. Targi.

Odbywają się na rynku we wtorki, w lecie co tydzień, w zimie co dwa tygodnie.

M. Kąpiele.

1. *Krzeptowski*, ul. Ogrodowa 1, łazienki, wanny, kąpiele zimne w basenie.

2. *Hotel Pensyonat »Klemensówka«* ul. Jagiellońska 38 — wanny.

3. *Zakład leczniczy Dra Chramca*, ul. Chramcówki 11 — wanny.

4. *Cieplice* (20° C.) *w Jaszczurówce*, w basenach (patrz str. 68 i 69).

N. Środki i instytucye lecznicze.

Apteka. *F. Tabeau*, ul. Krupówki 17.

Kefir. 1. *Drozdowska*, ul. Krupówki 67.

Wyroby igliwiowe. *Krzeptowski*, *Łazienki*, ul. Ogrodowa 1.

Zakład dezynfekcyjny i pracownia do badania produktów spożywczych zostaje pod kierunkiem lekarza stacyi klimatycznej; ul. Nowotarska 4, Biuro Stacyi Klimatycznej.

Pracownia chemiczno-bakteryologiczna *Dra M. Wojczyńskiego*, ul. Przecznica 23.

Szpital zakopiański. Obok gościńca do Poronina przy drodze do Tatarów, pod kierunkiem lekarza stacyi klimatycznej.

Łóżek 20; przyjmuje każdego z gości lub ich służby: od pierwszych po 2 korony 40 hal. dziennie najtaniej; od drugich po 1 koronie 20 hal. najtaniej. Na życzenie można mieć większe wygody, za które płaci się osobno. Bezpłatne godziny ordynacyjne dla ubogich codziennie od godz. 9 do 10 rano.

Zakłady lecznicze. 1. *Sanatoryum dla chorych piersiowych pod kierunkiem Dra Dłuskiego*, na wysokości 1050 metr. nad poziomem morza, oddalone o 3 klm. od Zakopanego (ku Zachodowi), $^1/_2$ godz. jazdy z dworca kolejowego. Pokoi dla chorych 73, z tych kilkanaście na 2 osoby. Dwupiętrowa sala jadalna, sala fortepianowa, teatralna, biblioteka z czytelnią, kaplica. Letnia weranda kuracyjna w świerkowym lesie. Park. Konie; kilka powozów. U r z ą-

dzone według najnowszych wymagań hygieny. Rozrywki: przedstawienia amatorskie oraz przejezdnych artystów, koncerty, odczyty, w lecie muzyka. Poczta, telegraf i telefon na miejscu. *Cena utrzymania:* całkowite utrzymanie wraz z kosztami kuracyi (opieka lekarska, analizy, kąpiele, nacierania, natryski) 9' koron dziennie; pokój z opałem i oświetleniem elektrycznem od 2 do 8 koron dziennie. Lekarze ordynujący: *Dr. Dłuski, Dr. Dłuska, Dr. Czaplicki.*

2. *Zakład wodoleczniczy oraz ortopedyczno-gimnastyczny Dra Piaseckiego*, ul. Jagiellońska 36.

3. *Zakład wodoleczniczy Dra Chramca*, ul. Chramcówki 11.

4. *Zakład wodoleczniczy Dra Chwistka*, ul. Krupówki 58.

5. *Zakład dla nerwowo chorych Dra Chwistka*, willa »Adasiówka« przy drodze do Kuźnic.

6. *Sanatoryum imienia Dra M. Hawranka dla chorób piersiowych*, pod kierunkiem lekarskim Dra Majewicza, ul. Chałubińskiego 5.

Zakład gimnastyki szwedzkiej i masażu *W. Falkowskiej*, ul. Jagiellońska 36 (u Dr. Piaseckiego); przyjmuje od godz. 10—12 przed południem i od 3—5 po południu.

O. Lekarze ordynujący, dentyści, weterynarze.

Lekarze. 1. *Dr. Chramiec*, ul. Chramcówki 11.

2. *Dr. Chwistek*, ul. Krupówki 58, przyjmuje od 10—12 godz. przed południem.

3. *Dr. Gaik*, ul. Nowotarska 9; przyjmuje od 3—5 godz. po południu.

4. *Dr. Gawlik*, ul. Krupówki 2; przyjmuje od 3—4 godz. po południu. Chirurg.

5. *Dr. Janiszewski*, ul. Krupówki 25; przyjmuje od 3—5 godz. po południu.

6. *Dr. Majewicz*, ul. Przecznica 21; przyjmuje od 2—4 godz. po południu. Lekarz chorób wewnętrznych i kierownik Sanatoryum im. Dra Hawranka.

7. *Dr. Piasecki*, ul. Jagiellońska 36.

8. *Dr. Wojczyński*, ul. Przecznica 23; przyjmuje od 3—5 godz. po południu.

9. *Dr. Żychoń*, ul. Jagiellońska 28; przyjmuje od 10—12 godz. przed południem.

Lekarz - Dentysta. *Dr. Beaurain*, ul. Krupówki 25 (u Dra Janiszewskiego); przyjmuje w poniedziałki, wtorki, czwartki i soboty od 11—1 godz. po południu. (W innym czasie w Poroninie).

Weterynarz. *St. A. Nowakowski*, ul. Szkolna, przy rzeźni; dozór nad jatkami, mięsem, bydłem na targach i przy wyładowywaniu go na kolei.

P. Instytucye publiczne.

Kościoły i kaplice. 1. *Kościół parafialny*, z kaplicą św. Jana w stylu zakopiańskim, ul. Krupówki 1. Msza św. o godz. 7 rano; w niedziele i święta Suma o godz. 11.

2. *Kościół OO. Jezuitów*, przy ul. »Pod Gubałówką«, w niedziele i święta nabożeństwo o godz. 10 rano.

3. *Kaplica w zakładzie leczniczym Dra Chramca*, ul. Chramcówki 11. W niedziele i święta msza św. o godz. 10 rano.

4. *Stary kościółek drewniany*, ul. Kościeliska 18.

5. *Kaplica w Kuźnicach*, msza św. o godz. 9 rano.

Szkoły. 1. *C. k. Szkoła przemysłu drzewnego*, ul. Krupówki 10. Dyrektor: Stanisław Barabasz.

2. *Krajowa Szkoła koronkarska*, ul. Krupówki 19. dyrektorowa: Neużilowa.

3. *Szkoła ludowa*, ul. Nowotarska 7. Dyrektor Walczak.

4. *Zakład wychowawczy dla młodzieży męskiej L. Szwejgera*, ul. Chałubińskiego 21. Nauka stała (w zimie i w lecie) w zakresie gimnazyów i szkół realnych. Przygotowywanie do

szkół w Galicyi lub w Królestwie Polskiem. Języki obce i muzyka. Opłata z utrzymaniem: rocznie 3200 koron, kwartalnie 1000 koron lub 400 rs.

5. *Zakład dla panien kończących edukacyę M. Sokołowskiej i H. Szumanówny*, ul. Kościeliska 58.

6. *Zakład wychowawczy gospodarczy dla panien, Generałowej hr. Zamoyskiej*, w Kuźnicach. (Zwiedzać można we wtorki i piątki od 9—11 rano).

7. *Ochronka dla dzieci*, obok kościoła parafialnego (ul. Krupówki 1).

Muzeum Tatrzańskie imienia Dra Tytusa Chałubińskiego róg ul. Chałubińskiego i Zamoyskiego. Zwierzęta, rośliny, okazy mineralogiczne, etnograficzne Tatr. Otwarte od godz. 2—5 po południu, prócz niedzieli i świąt. Opłata od osoby 40 hal. Kustosz mieszka obok Muzeum, z tyłu. Tutaj też Obserwatorym meteorologiczne.

Wystawy. 1. *Wystawa wyrobów rzeźbiarskich w szkole przemysłu drzewnego*, ul. Krupówki 10. Otwarta w sezonie letnim. Wejście bezpłatne.

2. *Wystawa koronkarska w szkole koronkarskiej*, ul. Krupówki 19. Wejście bezpłatne.

Pomniki. 1. *Pomnik Prof. Dra Tytusa Chałubińskiego*, dłuta Nalborczyka, róg. ul. Zamoyskiego i Chałubińskiego.

2. *Pomnik Dra Chałubińskiego*, skromniejszy, w parku Dra Chramca, ul. Chramcówki 11.

R. Domy w stylu zakopiańskim.

1. »*Pod Jedlami*«, Górne Bystre 3 (Koziniec).
2. »*Koleba*«, ul. Kościeliska 34.
3. »*Oksza*«, ul. Zamoyskiego 9.
4. »*Zofiówka*«, ul. Chałubińskiego 14.
5. »*Walczakówka*«, ul. Kościeliska 43.

S. Fabryki.

1. Dwie fabryki *masy papierowej z drzewa:* jedna przy drodze do Kuźnic, druga w Kuźnicach.

2. *Fabryka mydła, mydeł toaletowych i wody kolońskiej* (na małą skalę) w Kuźnicach.

3. Trzy *tartaki* wodne: dwa w Zakopanem, i jeden w Kuźnicach.

T. Zabawy.

Muzyka. W parku (na zboczu Antołówki, przy ul. Jagiellońskiej) podczas sezonu letniego grywa muzyka dwa razy dziennie, w dnie pogodne, od 10—12 przed południem i od 5—7 po południu.

Przedstawienia teatralne (trupy przyjezdnej, na sezon letni, lub grona amatorskiego), *koncerty*, *odczyty*, *zabawy tańcujące* i t. p. w salach

»Hotelu Turystów« ul. Zamoyskiego 4 i »Hotelu Morskie Oko«, ul. Krupówki 32 [1]).

Lawn-tennis:

Biuro »*Stacyi Klimatycznej*«, ul. Nowotarska 4.

»Skoczyska«, ul. Kościeliska 45.

»Polanka I«, ul. Krupówki 72.

»Hotel Turystów« ul. Zamoyskiego 4.

»Staszeczkówka«, ul. Krupówki 11.

»Szałas«, ul. Kasprusie 14.

W parku przy ul. Jagiellońskiej.

Strzelnica, przy łazienkach Krzeptowskiego, ul. Ogrodowa 1.

Ślizgawka, w parku przy ul. Jagiellońskiej.

Przechadzki i wycieczki górskie, (patrz cz. II).

U. Stowarzyszenia.

1. »*Towarzystwo Tatrzańskie*«, ul. Krupówki 14 (patrz część II, str. 77).

2. »*Sekcya zakopiańska Towarzystwa lekarzy galicyjskich*«. Przewodniczący Dr. Bednarski lekarz powiatowy. Sekretarz Dr. Janiszewski (ul. Krupówki 25).

3. *Towarzystwo Muzeum Tatrzańskiego imienia Dra Tytusa Chałubińskiego*«, róg ul. Chałubińskiego i Zamoyskiego. Cel: zbiory zoolo-

---

[1]) Zazwyczaj biletów można dostać wcześniej w księgarni Zwolińskiego, ul. Krupówki 35.

giczne, botaniczne, mineralogiczne, etnograficzne, archeologiczne, i t. p., zbiory przemysłu, produktów wytwórczości miejscowej i okolicznej, oraz zbiory książek, rysunków, map, planów, i t. p. dotyczące Tatr i Podhala. — Członków: a) założycieli 20 (jednorazowo w pieniądzach lub zbiorach 400 koron i więcej), b) rzeczywistych (po 20 koron rocznie) 8 i c) zwyczajnych (po 4 korony rocznie) 40. Przewodniczący *vacat* (zastępuje sekretarz), sekretarz profesor Witkowski, skarbnik Szolce, kustosz Staszel.

4. *»Związek przyjaciół Zakopanego«*, ul. Krupówki 25. Cel: starania koło rozwoju Zakopanego we wszelkich kierunkach. Wkładka roczna 12 koron. Członków 50. Przewodniczący Dr. T. Janiszewski, sekretarz D. Bek, skarbnik Wł. Rutkowski.

5. *Towarzystwo »Czytelnia Zakopiańska«*, »Polanka I«, ul. Krupówki 72. Cel: dostarczanie członkom dobrych książek i czasopism do czytania, oraz urządzanie odczytów i zabaw wspólnych dla łączenia członków ze sobą. Wkładka roczna 24 korony. Członków 130; prezes: Dr. M. Wojczyński, sekretarz D. Bek.

6. *Koło zakopiańskie Towarzystwa szkoły ludowej*, ul. Chramcówki 38. Wkładka roczna 2 korony. Członków 80; przewodniczący Drzewiecki.

7. *Towarzystwo Uniwersytetu ludowego*, ul. Przecznica 23. Cel: urządzanie odczytów naukowych popularnych dla ludu. Wkładka roczna 4 korony. Członków 60; przewodniczący Modliński, sekretarz Dr Wojczyński, skarbnik Wojczyńska.

8. *Towarzystwo pomocy naukowej przy szkole przemysłu drzewnego*, ul. Kasprusie 15. Cel: dostarczanie uczniom zapomóg w gotówce, środków do utrzymania, pielęgnowania w razie choroby, udzielanie uczniom zdolniejszym, którzy ukończyli szkołę, środków do dalszego kształcenia zawodowego, wreszcie udzielanie pożyczek bezprocentowych na założenie własnej pracowni. Władka roczna 2 korony. Członków 11; przewodnicząca Grabska, sekretarz Jarnuszkiewicz, skarbnik Regiec.

9. *Stowarzyszenie uczącej się młodzieży polskiej »Pomoc Bratnia«*, ul. Chramcówki 1. Cel: dostarczanie mieszkania i utrzymania w Zakopanem dla uczącej się młodzieży, potrzebującej kuracyi lub odpoczynku, udzielanie pożyczek bezprocentowych na kuracyę, wynajdywanie lekcyi i t. p. Członków 100: a) honorowy 1, b) założycieli (opłata 200 koron jednorazowo) 3, c) wspierających (opłata 20 koron rocznie) 38 i d) zwyczajnych (opłata 2 korony rocznie) 58; przewodniczący Dr Żychoń.

10. »*Towarzystwo schronienia Nauczycielek*«,

»Szałas« ul. Kasprusie 14. Cel: ułatwianie chorym nauczycielkom pobytu w Zakopanem przez dostarczanie im pomieszkania i całkowitego lub częściowego utrzymania. Wkładka roczna 2 kor. Członków 90; przewodnicząca Stembartowa, sekretarz Jętkiewiczowa, skarbnik Ładzianka.

11. »*Towarzystwo muzyczne*«, ul. Zamoyskiego 4, »Hotel turystów«. Wpisowe 2 kor., wkładka miesięczna 50 hal. Członków 68. Przewodniczący Sieczka, sekretarz Hottowy, skarbnik Pawlica.

12. *Towarzystwo gimnastyczne* »*Sokół*«, ul. Jagiellońska 36. Wkładka roczna 6 koron. Członków 50; przewodniczący *vacat*, sekretarz Drzewiecki, skarbnik Dr. Żychoń.

13. *Towarzystwo ochotniczej straży pożarnej*, ul. Nowotarska 9. Przewodniczący Dr. Gaik.

14. *Towarzystwo rzemieślnicze* »*Gwiazda*«, ul. Nowotarska 10. Cel: łączenie się między sobą dla wspólnej zabawy, wzajemnej pomocy itp. Wkładka roczna 12 koron. Członków 75; przewodniczący Ks. Orzeł, sekretarz Hottowy, skarbnik A. Wojciechowski.

15. *Towarzystwo zaliczkowe*, ul. Kościeliska 15. Przewodniczący Ciechomski, dyrektorowie J. Sieczka, M. Gąsienica, Regiec.

16. *Towarzystwo pożyczkowe*, ul. Krupówki 30. Dyrektorowie: Dr. Janiszewski, Fl. Grużewski i A. Drzewiecki.

W. Urzędy.

1. *Biuro komisyi klimatycznej*, (t. z. »Klimatyka«), w którem mieści się jednocześnie *biuro adresowe i informacyjne*, ul. Nowotarska 4. Otwarte od godz. 9—12 przed południem i od godziny 3—6 po południu.

Komisya klimatyczna obok lekarza klimatycznego jest organem wykonawczym stacyi klimatycznej. Do składu jej wchodzą: przewodniczący T. Piątkiewicz inspektor Stacyi Klim. (urzęduje w biurze w godzinach otwarcia), sekretarz St. Nowakowski, skarbnik: Hyc Jan, lekarz klimatyczny oraz 8 delegatów z wyboru, jako przedstawicieli gminy, gości, Towarzystwa Tatrzańskiego, właścicieli will, lekarzy, właścicieli zakładów leczniczych, wydziału krajowego. Główne zadanie i zakres działania Komisyi klimatycznej streszcza się w następujących punktach:

1) zawiaduje ona funduszem klimatycznym w granicach przeznaczenia tego funduszu (§ 14 statutu);

2) stara się o rozwój środków komunikacyjnych do uzdrowiska prowadzących, celem ułatwienia i powiększenia frekwencyi gości;

3) wymierza i pobiera taksy i opłaty w granicach oznaczonych § 12 statutu i w wyjątko-

wych razach uwalnia od uiszczania tych taks i opłat;

4) utrzymuje biuro najmu mieszkań i pośredniczy w zamawianiu i wynajmowaniu tychże;

5) czyni wnioski co do zmiany taks i opłat, co do regulaminu najmu mieszkań, co do cen mieszkań i cenników wogóle i prowadzi w tym celu księgę życzeń i zażaleń dla użytku gości;

6) zawiaduje szpitalem, względnie innym zakładem humanitarnym, gdyby taki ze składek publicznych lub darów i legatów w Zakopanem został utworzony;

7) czuwa nad dobrocią sprowadzanych artykułów żywności, jako to: mięsa, wędlin, jarzyn, grzybów, owoców, nabiału i t. p., nad dobrocią wody do picia, niemniej nad wyszynkiem gorących napojów, jako to: piwa, wina, rumu, wódki i t. p., ażali nie zawierają zdrowiu szkodliwych składników, wreszcie czuwa nad przyrządzaniem artykułów żywności w piekarniach, restauracyach, cukierniach i mleczarniach;

8) czuwa nad przestrzeganiem należytej czystości i porządku w obrębie uzdrowiska tak na ulicach, placach, drogach, drożynach spacerowych, jak niemniej w dziedzińcach domostw służących dla użytku gości;

9) czuwa nad tem, aby zwierzchność gminna nie dozwalała na wznoszenie takich bu-

dowli, któreby bądź ze względów zdrowotnych, bądź dla braku bezpieczeństwa od ognia szkodę dla gości przynieść mogły, niemniej winna baczyć na to, by w zabudowaniu miejscowości zachowywano pewne linie regulacyjne i aby domy mieszkalne, przeznaczone dla gości, odpowiadały wymogom hygieny;

10) czuwa nad tem, aby w razie wybuchu choroby zakaźnej w obrębie uzdrowiska, zwierzchność gminna bezwłocznie zarządziła wszystko, co w myśl obowiązujących ustaw i przepisów dla stłumienia choroby jest wskazane;

11) czuwa nad utrzymaniem porządku co do furmanek na usługi gości i wydaje furmanom książeczki polecające.

Lekarz stacyi klimatycznej zawiaduje sprawami sanitarnemi uzdrowiska i jest zawodowym doradcą komisyi klimatycznej. Urzęduje w biurze komisyi od godz. 9—10 rano.

Granice obszaru należącego do sfery stacyi klimatycznej oznaczone są na dołączonym planie Zakopanego. Od gości, przebywających w obrębie tych granic, komisya klimatyczna pobiera następujące taksy:

Kto bawi nie dłużej, jak 24 godziny, nie opłaca wcale taksy. Po tym terminie każda pojedyncza osoba płaci po 2 kor. tygodniowo, a każda rodzina, złożona z więcej niż 2 osób,

po 5 koron tygodniowo, w ciągu pierwszych sześciu tygodni pobytu, poczem opłata ustaje. Dzieci do lat 10-u, lekarze i członkowie Wydziału Towarzystwa Tatrzańskiego są zwolnieni od taksy. Służba taksy nie płaci, do niej nie można jednakże zaliczać nauczycieli, bon itp.

W biurze komisyi znajduje się księga zażaleń i życzeń dla użytku gości.

2. *Biuro adresowe i informacyjne*, patrz wyżej: biuro komisyi klimatycznej (ul. Nowotarska 4).

3. *Biuro Towarzystwa Tatrzańskiego*, ul. Krupówki 14. (patrz część II, str. 77).

4. *Urząd gminny*, ul. Nowotarska 4. Godziny urzędowe: od 9—12 przed południem i od 3—6 po południu.

Naczelnik gminy Dr. A. Chramiec, (ulica Chramcówki 11), sekretarz W. Krzeptowski, skarbnik Gąsienica. Gminę reprezentują w jej sprawach:

a) Rada gminna z 30 członków z wyboru, i *b)* zwierzchność gminna, złożona z naczelnika i asesorów, wybranych z grona Rady gminnej.

Do atrybucyi gminy należy między innemi:

a) czuwanie nad bezpieczeństwem osób i ich mienia,

b) staranie o zakładanie i utrzymanie gminnych dróg, mostów, ulic, placów i t. p.

c) policya polowa,

d) dozór policyjny nad przedmiotami żywności, targami, miarą, wagą i t. p.,

e) policya nad czeladzią i wyrobnikami,

f) policya zdrowia,

g) policyjny dozór nad obyczajnością publiczną,

h) policya ogniowa,

i) sprawy ubogich, opieka nad zakładami dobroczynnymi gminy, zapobieganie żebractwu,

k) sprawy budowlane,

l) jednanie stron w sporze będących przez mężów zaufania, wybranych z gminy,

ł) przedsiębranie dobrowolnej sprzedaży drogą licytacyi, i wiele innych.

5. *Biuro Inspektora Stacyi Klimatycznej*, ul. Nowotarska 4. Inspektor T. Piątkiewicz (ulica Pod Gubałówką 1) od godz. 9—12 przed połud. i od godz. 3—6 po południu.

6. *C. k. Posterunek żandarmeryi*, ul. Kasprusie 2.

7. *Inspektor policyi*, J. Sokalski, Biuro Stacyi klimatycznej, ul. Nowotarska 4; godziny urzędowe: od 9—12 przed południem i od 3—6 po południu; w sezonie letnim od 7—1 przed południem i od 2—8 po południu.

8. *Weterynarz miejski*, St. A. Nowakowski, Biuro Stacyi klimatycznej, ul. Nowotarska 4; godziny urzędowe: od 9—12 przed południem i od 3—6 po południu.

9. *Urząd parafialny*, ul. Krupówki 1 (przy kościele parafialnym). Otwarty od godz. 10—12 przed południem. Proboszcz ks. kan. Kaszelewski.

10. *Sąd z Nowego Targu* zjeżdża do Zakopanego w pierwszą środę każdego miesiąca dla sądzenia spraw miejscowych. Roki sądowe odbywają się przy ul. Nowotarskiej 1.

11. *Urząd pocztowy i telegraficzny*, patrz str. 31—32.

12. *Zarząd dóbr: »Zakopane — Kościeliska«* w Kuźnicach.

13. *Zarząd dóbr: »Poronin«* (z Jaszczurówką) w Poroninie.

II. Jaszczurówka.

Mała osada, wniesiona 907 m. nad pow. morza, odległa o $4^1/_4$ klm. ku W. od środka Zakopanego, leżąca poza obrębem stacyi klimatycznej zakopiańskiej, przy gościńcu bitym do Morskiego Oka (jazda trwa 30—45 min., patrz cennik jazdy str. 24; pieszo około 1 godz.), gdzie w czasie sezonu letniego przebywa sporo gości

2 hotele: »*Warszawski*« (20 pokoi) i »*Nad Olczyskiem*« (6 pokoi, sala balowa i bufet). Cena pokoi od 1.60 do 2.40 koron dziennie.

4 wille: »*Nad Grotą*« (10 pokoi i kuchnia), »*Reglanka*« (8 pokoi i 2 kuchnie), »*Leontynówka*» (18 pokoi i 2 kuchnie), »*Zofiówka*« (4 pokoje). Cena pokoju dziennie od 1.00 do 2.40 koron.

Leśniczówka (6 pokoi, kuchnia, spiżarka, drewutnia, stajnia).

Pocztę doręcza od 15 czerwca do 31 sierpnia rządowy listonosz; raz na dzień pośredniczy stróż zakładowy (także służba omnibusu).

Omnibus do Zakopanego i z powrotem kursuje w czasie od 1 lipca do 31 sierpnia 3 razy dziennie. Ceny jazdy: z Jaszczurówki do zbiegu ulic Zamoyskiego i Chałubińskiego lub odwrotnie 20 hal., do zbiegu ulic Nowotarskiej, Kościeliskiej i Krupówek (gdzie staje) lub odwrotnie 30 hal. Cennik i rozkład jazdy w omnibusie oraz na werandzie hotelu »Pod Giewontem«.

Kąpiele (uczęszczane) w basenach o stałej ciepłocie naturalnej wody 20⁰ C. (cieplice) w miejscu. Ceny kąpieli: dla dorosłych 40 hal. (w abonamencie 30 hal.), dla dzieci 30 hal.

Jaszczurówka należy do dóbr »Poronińskich«, będących własnością p. Adama Uznańskiego. Zarząd dóbr w Poroninie. Patrz także część II, Nr. 5, str. 114!

III. Poronin.

Wieś w dolinie Nowotarskiej, wzniesiona 743 m. n. p. m. Ostatnia stacya kolei żelaznej podhalskiej przed Zakopanem, odległa od niego 8 klm. (koleją, 17—25 minut jazdy), połączona z Zakopanem również gościńcem bitym (około

45 minut jazdy; furka 1 korona 20 hal.). Wiatr halny daje się odczuwać słabo.

W sezonie letnim przebywa tutaj sporo gości.

W Poroninie są:

1) kościół parafialny,

2) poczta i telegraf,

3) sklep »Kółka Rolniczego« z najpotrzebniejszymi artykułami,

4) piekarnia,

5) rzeźnia,

6) domów, w których są mieszkania dla gości, około 50,

7) Lekarz gminny Dr. Beaurain (lekarz i dentysta),

8) Kąpiele w Białym Dunajcu,

9) Szkoła ludowa.

Wycieczki: Jedyna blizka wycieczka na Galicową Grapę (patrz str. 128). Na inne wycieczki prowadzi droga przez Zakopane (patrz cz. II).

IV. Bukowina.

Wieś ku wschodowi od Zakopanego, położona na wzgórzu 957 m. n. p. m., zasłonięta od północy i zachodu wyższemi nieco wzgórzami. Opadów atmosferycznych w lecie mniej, niż w Zakopanem. Odznacza się wspaniałym widokiem na cały łańcuch Tatr.

W Bukowinie są:

1) kościół,

2) Willa »Primula« na 12—15 osób; mieszkanie z całem utrzymaniem od 3—5 koron dziennie; przy dłuższym pobycie 10% zniżki. Wikt całodzienny dla przychodzących 3 kor.

3) 6 domków góralskich z mieszkaniami dla gości (bez pościeli). Ceny nie wysokie.

4) Sklep »Kółka rolniczego« z rozmaitymi artykułami,

5) Wyrąb mięsa,

6) Kąpiele w dwóch potokach miejscowych i w rzece Białce, odległej o 1/2 godz. spaceru,

7) poczta w Poroninie, skąd codzień przynosi ją posłaniec, (adresować »przez Poronin stac. pocz., w Bukowinie«).

Uwaga. Dobrze jest zamówić sobie wcześniej (na 1—2 tygodni) miejsce w Bukowinie. Wiadomości udzielają listownie: *a)* ksiądz Walenty Gadowski, katecheta seminaryum nauczycielskiego w Tarnowie (w lipcu i sierpniu w Bukowinie), oraz *b)* p. J. Bujas, nauczyciel w Bukowinie.

Wycieczki. Bukowina jest dobrem miejscem do wycieczek wgłąb Tatr od Roztoki, dokąd jedzie się furką 2 godz., za 6 koron. Przewodników dobrych brak (patrz część II).

Drogi do Bukowiny: a) koleją podhalską do stacyi Poronin; stąd 10 klm. złej drogi do Bu-

kowiny, *b*) koleją podhalską do Nowego Targu: stąd 18 klm. niezłej drogi do Bukowiny. Dobrze jest zamówić sobie furkę z Bukowiny do Nowego Targu, gdyż fiakrzy nowotarscy bardzo drogo żądają.

V. Witów.

Duża wieś, ciągnąca się wzdłuż zachodniego brzegu Czarnego Dunajca, na wysokości 800—850 m. n. p. m., odległa o 16 klm. od Zakopanego (od dworca kolei) ku północnemu zachodowi. Co roku przebywa tutaj w lecie kilka rodzin. Warunki bytu bardzo skromne, ale nie drogie.

Mieszkania: 1) kilkanaście mieszkań u górali w samym Witowie lub obok w zagrodach dzianiskich po drugiej stronie Czarnego Dunajca. Można tu mieszkać w przysiołku Płazówce (900 m. n. p. m.), odległym o 3 klm. od Witowa obok drogi do Zakopanego, ale mieszkania tam droższe, wiktuały z Witowa, dostęp trudny; 2) t. zw. »Hotel« — skrzydło karczmy, posiadające na górze 4, a na dole 3 pokoje; stół można mieć na miejscu; właściciel Langer (izraelita), do którego należy karczma; sklepik w niej.

Wiktuały: 1) sklep Kółka rolniczego; — 2) sklepik przy karczmie; 3) mięso przynajmniej

raz w tydzień w karczmie, gdzie je można też przechowywać w lodowni.

Kościół parafialny w Chochołowie o 7 klm. drogi. Nabożeństwa niedzielne w lecie także w kaplicy w Płazówce.

Kąpiel w czasie upałów w Czarnym Dunajcu; temperatura wody nie wyższa nad 12° C.

Uwaga. Po informacye najlepiej zgłaszać się do wójta witowskiego p. Tomasza Mateji (poczta Czarny Dunajec).

Wycieczki. Do najbliższych wycieczek w góry należą: do doliny Kościeliskiej i dol. Chochołowskiej (patrz część II).

Drogi. Z dworca kolejowego w Zakopanem do Witowa jedzie się furką góralską (droga zła przeważnie) około 2 godz. Furki można zamawiać listownie w Witowie do pociągu. Za parokonną płaci się około 6 kor., za jednokonną 4 kor. — Można tu jechać z Nowego Targu przez Czarny Dunajec i Chochołów: gościniec dobry, ale jazda trwa 4 godz.

CZĘŚĆ II.

☆

KRÓTKI PRZEWODNIK

PO TATRACH.

☆

I. Towarzystwo Tatrzańskie.

Stałą siedzibą Towarzystwa Tatrzańskiego jest *Kraków. Biuro T. T.* w Krakowie otwarte jest od godziny 11 do 12 przed południem codziennie przez cały rok, z wyjątkiem sezonu letniego, podczas którego urzęduje w Zakopanem.

W Zakopanem *Biuro T. T.* mieści się w własnym *Domu klubowym T. T.* przy ul. *Krupówkach 14.* W »Biurze T. T.« odbywają się posiedzenia Wydziału T. T. (zwykle raz na miesiąc) oraz Komisyi jego.

Przy »Biurze T. T.« w Krakowie znajduje się archiwum T. T. W »Domu klubowym T. T.« w Zakopanem, oprócz Biura (Kancelaryi), połączonego z bezpłatną wypożyczalnią książek (tylko dla Członków T. T., za kaucyą 4 koron), otwartego od godz. 9—12 przed południem codziennie przez cały sezon letni, mieszczą się nadto: obszerna Czytelnia czasopism i Sala zebrań (z bufetem), otwarte codziennie od 9 godz.

rano do 7 godz. wieczorem, przez cały sezon letni, do których wstęp jednak mają tylko Członkowie T. T. — W »Domu klubowym T. T.« na poddaszu jest 8 niewielkich pokoi pojedynczych, z których kilka do wynajęcia. Przy »Domu klubowym» niewielki ogród.

Cel T. T. opiewa § 1 statutu jego:

a) Umiejętne badanie Karpat i Tatr, oraz rozpowszechnianie zebranych o nich wiadomości;

b) Zachęcanie do ich zwiedzania, tudzież ułatwianie przystępu do nich i pobytu tamże swoim członkom, oraz badaczom przyrody i artystom, udającym się do tych gór w celach naukowych lub artystycznych;

c) Ochrona rzadszych gatunków zwierząt i roślin halskich (alpejskich), jak np.: kozic, świstaków, limb, cisów, szarot (Gnaphalium leontopodium) i t. p.

d) Popieranie właściwych okolicom górskim gałęzi gospodarstwa i drobnego przemysłu górskiego.

Godłem T. T. jest kozica.

T. T. kieruje moralnie instytucyą przewodników.

Wydział T. T. składa się z prezesa (Antoni hr. Wodzicki), pierwszego (dr. Stanisław Ponikło) i drugiego (ks. Jozafat Sobierajski) wiceprezesa, oraz 15 członków Wydziału, z któ-

rych jeden jest sekretarzem (Dr. Jan Nowicki) i jeden podskarbim (Dr. Michał Kirkor). W obrębie Wydziału istnieją komisye do poszczególnych spraw, np. komisya skarbowa, redakcyjna, komisya robót w Tatrach i t. p. Oprócz tego T. T. posiada swoich przedstawicieli, t. zw. delegatów, w rozmaitych miejscowościach.

T. T. posiada członków: 1) honorowych 17, 2) założycieli 18, 3) dożywotnich 9, 4) zwyczajnych 1503 [1]).

Składający na rzecz T. T. jednorazowo 200 koron, staje się członkiem założycielem, a 100 koron — członkiem dożywotnim. Jedni i drudzy, jako też członkowie honorowi, korzystają ze wszystkich praw członków zwyczajnych i żadnych dalszych opłat nigdy nie uiszczają. Członek zwyczajny płaci jednorazowo 2 korony tytułem wpisowego i następnie po 6 koron rocznie (rok T. T. zaczyna się z d. 1 stycznia). Każdy członek T. T. otrzymuje legitymacyę na swoje imię (a na życzenie — oddzielną dla rodziny, t. j. żony i małoletnich dzieci), którą zawsze powinien nosić przy sobie i okazać na żądanie tam, gdzie tytuł członka T. T. daje jakiekolwiek prerogatywy. Do prerogatyw tych należą:

[1]) Członkowie oddziałów: Pienińskiego i Czarnohorskiego nie są tutaj wliczeni.

1) Otrzymywanie bezpłatne co roku »Pamiętnika T. T.«.

2) Otrzymywanie bezpłatne premium, które stanowi najczęściej serya »Widoków tatrzańskich«, złożona z 4—5 heliograwiur w formacie 13/23 cm.

3) Korzystanie ze zniżonych cen noclegów (łóżek) w schroniskach T. T.

4) Korzystanie ze zniżonych cen biletów sezonowych do kąpieli w *Jaszczurówce* (w cieplicach 20° C.).

5) Korzystanie z rozmaitych urządzeń Towarzystwa Tatrzańskiego mieszczących się w »Domu klubowym T. T.« w Zakopanem i »Biurze T. T.« w Krakowie, jako to: biblioteki, czytelni, sali zebrań i t. p.

Oprócz wielkiej ilości ścieżek górskich, które w ostatnich latach zaczęło robić T. T. ze szczególną starannością i oznaczać farbami, posiada ono dotąd w górach: 1) 4 gospody, t. j. większe schroniska pod opieką gospodarzy, z kuchnią, gdzie można dostać skromnego jedzenia i napoi, mianowicie: przy Morskiem Oku (20 łóżek), w Roztoce (25 łóżek), przy Wielkim Stawie w dolinie Pięciu Stawów Polskich (8 łóżek) i na Hali Gąsienicowej (7 łóżek) [1];

---

[1]) Górska gospoda przy Czarnym Stawie pod Kościelcem należy do p. J. Sieczki i T. T. za nią nie

2) 7 schronisk zamykanych (z drzwiami, bez gospodarzy), od deszczu, w rozmaitych miejscowościach wysoko w górach, i 3) 6 altan otwartych, od deszczu, w dolinach [2]).

Ceny łóżek, oraz jadła i napoi w schroniskach T. T., a także używania łodzi lub tratwy (gdzie one są) są stałe, a cenniki przybite w schroniskach w widocznych miejscach.

Do obowiązków członków T. T. należy wspierać Towarzystwo moralnie, w razie możności i materyalnie.

Co roku, podczas sezonu letniego, odbywa się w Zakopanem wiec obecnych tam członków T. T. (wstęp za okazaniem osobnej legitymacyi, wydawanej przed wiecem w biurze T. T.), na którym wyrażają swe życzenia, rozpatrywane i ewentualnie uwzględniane potem przez Wydział T. T.

Przy T. T. istnieje »**Sekcya turystyczna Towarzystwa Tatrzańskiego**« z siedzibą w Zakopanem, używająca własnej pieczęci i posiadająca własny Zarząd, składający się z przewodniczącego, jego zastępcy, sekretarza, który jest zarazem gospodarzem i skarbnikiem, oraz

---

odpowiada, jak również za prywatną gospodę na Gubałówce.

[2]) Szczegółowe wzmianki o wszystkich gospodach, schroniskach i altanach znajdują się przy opisie wycieczek w rozdziale VI.

czterech członków. Członkiem Sekcyi może być każdy członek T. T., opłacający ponad zwykłą wkładkę do T. T. dodatkowo 2 korony rocznie, na co otrzymuje osobną kartę legitymacyjną co roku.

Cel Sekcyi stanowi (§ 4 Statutu Sekcyi): »praca około rozwoju turystyki polskiej, szerzenie wśród ogółu zamiłowania do taternictwa i ułatwianie zwiedzania Tatr. Środkami do tego (§ 5 Statutu) są:

1. Inicyatywa i zachęta w przedsiębraniu wycieczek w Tatry.
2. Organizowanie wycieczek zbiorowych.
3. Współdziałanie z Towarzystwem Tatrzańskiem w racyonalnem udostępnianiu Tatr.
4. Utrzymywanie w Zakopanem biura informacyjnego.
5. Nadzór nad przewodnikami i fachowe kształcenie tychże.
6. Zebrania, pogadanki towarzyskie, oraz odczyty treści turystycznej i naukowej.
7. Szczegółowe badanie Tatr pod względem topograficznym i rozpowszechnianie zebranych wiadomości.
8. Wydawanie publikacyi, dotyczących taternictwa.
9. Utrzymywanie stosunków z podobnemi Towarzystwami w kraju i zagranicą, w celu wymiany spostrzeżeń i zaprowadzenia mo-

żliwych ulepszeń na każdem polu działalności Sekcyi.

10. Zbieranie publikacyi, map, fotografij i wogóle zakładanie wszelkich zbiorów turystycznych, z celem Sekcyi w związku będących«.

II. Tatry.

Długość *Tatr* wynosi około 56 klm., szerokość około 26 klm., powierzchnia około 1.400 klm. kwadr.

Odróżniamy w nich 3 części:

1) *Tatry Wschodnie* czyli *Wysokie*, granitowe, z najwyższymi, przeważnie urwistymi i nagimi szczytami i licznemi jeziorami (stawami); 2) *Tatry Zachodnie*, wapienne, ze szczytami niższymi, przeważnie kopulastymi, trawiastymi, i 3) *Tatry Bialskie*, również wapienne, najniższe, przylegające od północnego wschodu do *Tatr Wschodnich*.

Granicę pomiędzy Wschodniemi a Zachodniemi stanowi przełęcz *Liliowe* (1960), między Wschodniemi i Bialskiemi przełęcz *Pod Kopą* (1756).

Charakter krajobrazów Tatr granitowych można określić jako majestatyczny, wspaniały, piękny, często groźny, natomiast charakter Tatr wapiennych jest romantyczny, uroczy, bardziej

łagodny. W wapiennych Tatrach są liczne groty, np. Bialskie, Kościeliskie i w. i.

Najwyższe szczyty tatrzańskie leżą w Tatrach Wschodnich; są nimi: Gierlach (2663), Łomnica (2634), Lodowy (2630) i Durny (2625). W Tatrach Zachodnich najwyższym szczytem jest Bystra (2250), a w Bialskich Hawrań (2151). Najwyższym szczytem, leżącym najbliżej od Zakopanego jest Świnica (2306).

Do najwyżej położonych jezior, czyli stawów, należy: Furkotny Wielki Wyżni (2154), do największych: Wielki Staw z Pięciu Polskich (34,84 ha. powierzchni), który jest jednocześnie i najgłębszy (78 metr.).

Pomimo, że Tatry wznoszą się znacznie ponad idealną linię wiecznego śniegu (około 1950 metr.), lodowców w nich niema, a wieczne śniegi leżą pospolicie tylko w głębokich żlebach i szczelinach zwróconych ku północy. Ślady epoki lodowej znać w licznych zwałach (morenach) obok jezior, w dolinach (np. granitowe bryły, przyniesione przez lodowce w dolinie Bystrej, obok drogi do Kuźnic i w. i.). Kraina uprawna sięga w Tatrach do 1000 metr. n. p. m., granica górna lasów leży na wysokości około 1560 metr. n. p. m., po za nią ciągnie się kraina kosodrzewiny (kosówki) do 1960 metr. n. p. m. Powyżej spotykamy już tylko trawiaste zbocza i nagie grzbiety (turnie).

Pod Krywaniem były niegdyś kopalnie złota. W dolinie Jaworzynki, Kościeliskiej, Małej Łąki i Chochołowskiej niedawno jeszcze wydobywano rudę żelazną i przerabiano ją następnie, o czem świadczą nazwy: Kuźnice, Huciska itp. Pod względem bogactw mineralnych Tatry nie są jeszcze należycie zbadane.

Do charakterystycznych, bardziej interesujących roślin tatrzańskich należą przedewszystkiem: kocie łapki czyli szarotki, rosnące zwykle na niedostępnych skałach wapiennych, pospolicie obok delikatnie pachnących gwoździków; złotogłów, który wszedł do ornamentyki góralskiej, liczne gatunki pachnących storczyków, kosodrzewina, czyli kosówka, oraz dość rzadka już obecnie limba. Wreszcie można wspomnieć jeszcze o pewnym wodoroście (Chroolepus Jolithus Ag.), który tworzy brunatnoczerwone powłoki na głazach granitowych i posiada piękny zapach fiołków.

Ze zwierząt zasługuje tu na uwagę w pierwszym rzędzie: świstak, żyjący w norach na południowych i wschodnich zboczach wysokich gór, oraz kozica. Następnie zasługuje na wzmiankę: niedźwiedź i bardzo już rzadki obecnie ryś, z gadów jadowita żmija w kilku odmianach, oraz salamandra plamista, zwana jaszczurem, od której pochodzi nazwa Jaszczurówki.

Do osobliwości tatrzańskich należy wiatr

halny, tak nazwany ponieważ wieje z hal, t. j. z gór, od południa lub od połd.-zachodu, znany zatem tylko na Podhalu. Występuje najgwałtowniej w końcu jesieni i na początku zimy. Wieje z przerwami zupełnej ciszy i dochodzi niekiedy siły strasznego huraganu, wyrywając drzewa z korzeniami, przewracając domy i t. d. Jest suchy i bardzo ciepły.

Podczas zachodu słońca występuje czasami (widziane od strony północnej, np. z Zakopanego), pałanie czyli żarzenie się gór, szczególnie wspaniałe pod jesień.

Niekiedy, najczęściej w jesieni, pojawiają się t. zw. suche dymy (mgły), zapowiadające zwykle dłuższą pogodę, które przysłaniają góry tak, że wydają się, jakby odsunięte w niezmierną dal.

Co do ludności, to północną stronę Tatr, t. j. całe Podhale, oraz część Spiża na wschodzie i część Orawy na zachodzie (należących do Węgier) zamieszkują Polacy, resztę Spiża i Orawy oraz cały Liptów na wschodniej, zachodniej i południowej stronie Tatr Słowacy, mową dość nam blizcy.

Górale polscy pasają w halach i na polanach bydło i owce, które zachodzą nieraz bardzo wysoko w turnie. Nad stadem (kierdelem) owiec ma pieczę baca; jego pomocnicy zwą się juhasami, a tych znowu — gońcami. Na

halach wyrabiają oszczypki (serki) i żentycę Mleko krowie (z bliższych hal głównie), znoszą lub zwożą w płaskich beczułkach, t. zw. obońkach.

Chcący zapoznać się dokładniej i wszechstronniej z Tatrami pod względem przyrodniczym znajdą odpowiednie wiadomości w pracy Dra Stanisława Eliasza Radzikowskiego pod tytułem: »Pogląd na Tatry«, stanowiącej IV rozdział »Illustrowanego Przewodnika do Tatr i t. d.« Walerego Eliasza (patrz rozdział V str. 104).

III. Wskazówki dla turystów.

Odzież powinna być lekka i mocna, najlepiej wełniana (kobiety bez gorsetów), kapelusz lekki filcowy. Obuwie wygodne, sznurowane, na nizkich obcasach, najlepiej używane, ale mocne. Ciepłe okrycie należy mieć ze sobą w zapasie, np. serdak, plaid, oraz lekki płaszcz nieprzemakalny. Na bliższych wycieczkach można taki płaszcz zastąpić parasolem z mocną rączką, któryby mógł służyć jako kij do podpierania się. Na trudniejszych jednak parasol zawadza: wtedy dobra ciupaga lub mocny długi kij jest niezbędny.

Żywność. Nawet na najkrótsze wycieczki dobrze jest brać ze sobą, chociażby do kieszeni, cokolwiekbądź do zjedzenia. Przy większych

jest to prawie niezbędne. Co i ile brać, zależy od tego, dokąd się idzie, na jak długo i co można przypuszczalnie dostać w drodze. Jako pożywienie zasługują przedewszystkiem na uwagę: dobra szynka, ser, jaja na twardo, masło, bułki lub chleb (jeżeli można dostać: kurczęta, bite kotlety wołowe lub cielęce), z napojów: trochę koniaku i wina czerwonego (głównie do herbaty, gdyż używanie trunków podczas wycieczki nie jest dobrem), przedewszystkiem zaś herbata; następnie: czekolada i cukierki (cukier dodaje sił przy chodzeniu, wskutek tego dobrze jest pić mocno słodzoną herbatę), oraz cytryna. Należy mieć ze sobą kieszonkową szklankę na wodę. Turystom, udającym się na węgierską stronę Tatr należy polecić, żeby się zaopatrzyli w należyty zapas żywności w Zakopanem, gdyż tam panuje niesłychana drożyzna. Bardzo drogie są też powozy i hotele.

Pieniądze drobne powinny być zawsze w zapasie.

Z drobiazgów: zapałki, świeca, nici, igły, szpilki, agrafki, korkociąg, scyzoryk, małe nożyczki, sznurki, plasterek angielski i t. p. przydać się mogą zawsze.

Przewodnik po Tatrach, *mapa Tatr* oraz kompas są niezbędne; bardzo przydatną jest również luneta lub dobra lornetka teatralna.

Czas. Należy zawsze pamiętać o tem, żeby na wycieczki wychodzić możliwie najwcześniej: na większe, całodzienne, najpóźniej o 5-ej, na mniejsze, najpóźniej o 7-ej godzinie rano. Wędrówki w górach o szarej godzinie należą do przykrych, a w nocy wprost do niebezpiecznych, pochłaniających przytem najmniej 2—3 razy tyle czasu, ile go potrzeba na przejście tej samej drogi w dzień. Przytem piękne widoki, szczególnie w dolinach i kotlinach, gdzie słońce prędko zachodzi, ma się właśnie w dzień, koło południa, w pełni blasku słonecznego. Wyższe szczyty znowu, jak np. Łomnica, Gierlach i t. p., wolne są od mgły zwykle tylko do południa. Do tego należy dodać i przykrość, jakiej się doznaje w górach na myśl o braku czasu na dłuższe zatrzymanie się bądź dla podziwiania widoku, bądź też dla odpoczynku, jakoteż na myśl o konieczności wytężania sił, ażeby za dnia zdążyć do domu lub do schroniska. Dobrą pogodę, tak pożądaną do wycieczek, trudno naturalnie przewidzieć. Wszelako można jej oczekiwać, jeżeli barometr w »Domu klubowym T. T.« przy ulicy Krupówkach 14 wskazuje wyżej niż 692 mm.

Zachowanie się w górach. Przedewszystkiem nie należy na wycieczkę wybierać się na czczo. Z początku iść wolno, często robić krótkie przystanki od $^1/_2$—1 minuty, szczegól-

nie przy wchodzeniu na stromą górę, przyczem nie należy siadać, lecz stać. Na piargach i ruchomych głazach iść ostrożnie, ażeby nie strącać kamieni w dół, któreby mogły uderzyć, zranić boleśnie, a nawet zabić kogokolwiek z idących niżej, których możemy nawet w tej chwili nie widzieć. W żadnym razie nie strącać głazów dużych ze szczytów dla zabawki, bo i w ten sposób możemy stać się powodem śmierci kogoś idącego w głębi. Ważną rolę przy chodzeniu w górach odgrywa natura gruntu: po granitach idzie się pewniej, gdyż są one z małymi wyjątkami chropawe i mocne, natomiast wapienie są gładkie, ślizgie, spękane, wskutek czego wymagają wielkiej rozwagi i ostrożności przy chodzeniu po nich, szczególnie po deszczu. Na dłuższych przystankach nogi trzymać wyciągnięte. W miejscach otwartych, gdzie jest wiatr, szczególnie gdy się jest choć trochę spoconym, okryć się dobrze plaidem, wdziać na siebie serdak lub palto i pozapinać się. Bez potrzeby nie pić wody, a po napiciu się zaraz iść dalej, wtedy bowiem i zimna woda nie zaszkodzi. Na popasach zaczynać od wypicia gorącej herbaty (nigdy zimnej wody) i to możliwie słodkiej. W czasie wycieczki często zatrzymywać się i rozglądać dokoła. Dla dłuższych spoczynków wybierać miejsca najpiękniejsze, najdłużej zaś za-

trzymywać się w miejscu, które stanowi cel wycieczki, np. szczyty, przełęcze, stawy, najpiękniejsze miejsca dolin i tam urządzać najdłuższe popasy (często wbrew radom i życzeniom przewodników; o tem należy ich — jeżeli to możliwe — wcześnie zawiadomić i tego od nich stanowczo żądać). Potrzeba także pamiętać, ażeby w miejscach popasów, po popasie, wszystkie brudne papiery, słomianki z flaszek i t. p. zebrać razem i spalić, a flaszki próżne, korki i t. p. usunąć w głąb lasu lub w głębokie szczeliny skał, ażeby nie robić z tych uroczych miejsc wstrętnych śmietników, stanowiących przykry kontrast z otoczeniem. Żądać tego należy od towarzyszących górali, jak również od gospodarzy schronisk. W schroniskach i altanach nie pisać po ścianach, stołach i ławkach. Postępując inaczej, wydajemy samym sobie smutne świadectwo braku poczucia piękna i wszelkich względów dla tych, którzy w tem samem miejscu po nas będą odpoczywali.

Naostatek winniśmy również i o tem pamiętać, że ścieżki i drogi, po których chodzimy, stanowią własność prywatną, którą należy szanować: nie schodzić więc z drogi na łąki i młode kultury leśne, które się przez to depce i niszczy, dróg zakazanych nie używać i nie strzelać, choćby dla zabawki.

Woźnice, przewodnicy i tragarze. Pomimo

tego, że ci mają stałe ceny, podane w książeczkach legitymacyjnych, które winni mieć zawsze przy sobie, należy dokładnie omówić z nimi wszelkie warunki, nawet przewidzieć możliwe ewentualności, ażeby uniknąć później wyzysku z ich strony, a co najmniej sporu i przykrości [1]). A o to bardzo łatwo, szczególnie przy zmianach pierwotnego planu wycieczki w drodze: czy to co do kierunku wycieczki, czy też (i to najbardziej) co do czasu. Z drugiej zaś strony, należy tych ludzi traktować grzecznie, szczególnie przewodników, których opiece powierzamy siebie podczas wycieczki.

Cennik furek i powozów patrz str. 24, cennik i adresy przewodników str. 99.

Przy dłuższych wycieczkach najlepiej godzić się na dnie, tak z przewodnikami i tragarzami, jak i z woźnicami.

Należy przestrzegać, żeby nie zabierać bez potrzeby naraz większej ilości ukwalifikowanych przewodników, przedewszystkiem lepszych, których może tedy zabraknąć innym turystom. W żadnym razie zaś nie należy posługiwać się nie-przewodnikami, a to ze względów: 1) że

---

[1]) Zażalenia na przewodników należy wnosić do Biura T. T. w »Domu klubowym T. T.« na ul. Krupówkach 14, a na woźniców do c. k. Stacyi klimatycznej, ul. Nowotarska 4.

nie mają oni często odpowiednich kwalifikacyi, 2) że nie są przed nikim odpowiedzialni za możliwe wykroczenia, 3) że stając do konkurencyi z ukwalifikowanymi przewodnikami (patrz rozdz. IV), obniżają przez to ich wartość fachową, ponieważ ci ostatni chodząc mniej po górach, zatracają stopniowo swe wiadomości fachowe dawniej nabyte i mało nabywają nowych, a wreszcie tracą należący się im z urzędu zarobek za przewodnictwo i tem się zniechęcają do swego stanu, co należy stwierdzić ze smutkiem.

Cennik łóżek oraz cenniki jadła i napoi w schroniskach T. T. są przybite wszędzie na ścianie, w widocznem miejscu. Okazania cennika należy żądać. Członkowie T. T. mogą korzystać ze zniżonej ceny noclegu jedynie za okazaniem legitymacyi za rok bieżący. Gospody T. T. są otwarte zawsze w pełni sezonu letniego, natomiast na początku jego (w czerwcu) i na końcu (we wrześniu), szczególnie podczas dłuższej słoty, są niekiedy zamknięte. Wybierający się w tym czasie w góry mogą zasięgnąć odpowiednich informacyi przed wycieczką w Biurze T. T. »Dom klubowy T. T.«, ul. Krupówki 14.

Naostatek pożądanem jest, w interesie dobra publicznego, ażeby każdy turysta notował sobie wszelkie uszkodzenia ścieżek, mostków i schronisk w górach i donosił o tem T. T.,

bądź wpisując odpowiednie uwagi w przeznaczonej do tego księdze w biurze T. T. (Zakopane, »Dom klubowy T. T.« ul. Krupówki 14), lub też, spisane poprzednio na osobnych kartkach, przynosił do biura i wręczał gospodarzowi. (Naturalnie, wiadomości muszą być dokładne, ze szczegółowem podaniem miejscowości, dnia i t. d.).

Krótki pobyt.

Dla osób, które przyjeżdżają do Zakopanego na bardzo krótko, np. na $^1/_2$ do 3 dni, i wcale nie znają Tatr, podajemy tutaj spis wycieczek do miejscowości najbardziej godnych widzenia, które w danym czasie można zrobić. Pod a wymienione są wycieczki łatwiejsze, pod b zaś trudniejsze, wymagające pewnego wysiłku oraz niekiedy pewnej wprawy w chodzeniu po górach i obojętności na widok przepaści. Z licznych, wymienionych poniżej miejscowości, do najpiękniejszych, najbardziej godnych widzenia należą: z jezior — Morskie Oko, Czarny Staw nad Morskiem, Czarny Staw pod Kościelcem, z dolin — Kościeliska i dolina Białej Wody, ze szczytów — Rysy i Świnica.

Pół dnia.

a) 1) Do doliny Kościeliskiej (zwiedzenie w niej Krakowa i groty Mylnej), albo:

2) Z Kuźnic »ścieżką nad Reglami« do doliny Strążyskiej (jeżeli czas i siły pozwalają — z przełęczy Czerwonej czyli Wolarzyska na Wielką Rówień i stąd do Strążyskiej) i do Zakopanego, albo:

3) Z Zakopanego do doliny Strążyskiej i na Wielką Rówień, albo:

4) Do Kuźnic i na szczyt Nosala.

b) Do Czarnego Stawu pod Kościelcem.

Jeden dzień.

a) 1) Do Czarnego Stawu pod Kościelcem, stąd przez przełęcz między Kościelcem i Małym Kościelcem do Stawków Gąsienicowych pod Świnicą i stąd do Zakopanego, albo:

2) Drogą jezdną obok Wodogrzmotów Mickiewicza do Morskiego Oka i z powrotem, albo:

3) Do doliny Kościeliskiej (zwiedzenie w niej Krakowa, Groty Zimnej lub Mylnej i Raptawickiej, oraz Stawu Smereczyńskiego).

b) 1) Na Świnicę (wprawniejsi turyści niechaj wracają ze szczytu przez Zawrat i obok Czarnego Stawu pod Kościelcem), lub (dla wprawnych i obojętnych na przepaści) na Kozi Wierch, albo:

2) Na Czerwone Wierchy (dla słabiej cho dzących).

Dwa dni.

a) 1) *Pierwszy dzień:* końmi do mostu kamiennego nad Pośrednim Wodogrzmotem Mickiewicza, stąd do doliny Białej Wody pod Młynarzem, i na noc do Morskiego Oka;

Drugi dzień: do Czarnego Stawu nad Morskiem, do Wodogrzmotów Mickiewicza i do Zakopanego końmi, albo:

2) *Pierwszy dzień:* do Czarnego Stawu pod Kościelcem, stąd przez przełęcz między Kościelcem a Małym Kościelcem do Stawków Gąsienicowych pod Świnicą, stąd do Zakopanego;

Drugi dzień: do doliny Kościeliskiej (zwiedzić w niej Kraków, Grotę Zimną, Mylną i Raptawicką oraz Staw Smereczyński).

b) 1) *Pierwszy dzień:* przez Zawrat (lub Świnicę, lub Krzyżne, lub Kozi Wierch, lub Wrota Chałubińskiego) do Morskiego Oka na noc;

Drugi dzień: do Czarnego Stawu nad Morskiem, do Wodogrzmotów Mickiewicza i do Zakopanego (kto ma dość sił i 4 godziny czasu może od Wodogrzmotów zwiedzić dolinę Białej Wody pod Młynarzem), albo:

2) *Pierwszy dzień:* końmi do Wodogrzmotów Mickiewicza, do doliny Białej Wody i na noc do Morskiego Oka;

Drugi dzień: na Rysy i z powrotem końmi do Zakopanego, albo:

3) *Pierwszy dzień*: końmi obok Wodogrzmotów Mickiewicza do Morskiego Oka, stąd do Czarnego Stawu nad Morskiem, nocleg przy Morskiem Oku;

Drugi dzień: pieszo przez Miedziane do Doliny Pięciu Stawów Polskich, stąd albo do Wodogrzmotów Mickiewicza i końmi do Zakopanego, albo (kto ma jeszcze dość czasu i sił) przez Zawrat do Zakopanego.

Trzy dni.

a) 1) *Pierwszy dzień*: końmi do Wodogrzmotów Mickiewicza, stąd do doliny Białej Wody i na noc do Morskiego Oka;

Drugi dzień: do Czarnego Stawu nad Morskiem, (końmi) do Wodogrzmotów Mickiewicza i do Zakopanego;

Trzeci dzień: do doliny Kościeliskiej (zwiedzenie w niej Krakowa, Groty Zimnej, Mylnej i Raptawickiej oraz Stawu Smereczyńskiego).

b) 1) *Pierwszy dzień*: przez Zawrat (lub Świnicę, lub Krzyżne, lub Kozi Wierch, lub Wrota Chałubińskiego) do Morskiego Oka na noc;

Drugi dzień: na Rysy i z powrotem do Morskiego Oka, stąd końmi do Zakopanego;

Trzeci dzień: do doliny Kościeliskiej (zwiedzenie w niej Krakowa i groty Zimnej, Mylnej i Raptawickiej), albo:

2) *Pierwszy dzień*: końmi do Wodogrzmotów Mickiewicza, stąd do doliny Białej Wody i do Morskiego Oka na noc;

Drugi dzień: na Rysy i z powrotem do Morskiego Oka, stąd końmi do Zakopanego;

Trzeci dzień: do doliny Kościeliskiej (zwiedzenie w niej Krakowa i groty Zimnej, Mylnej i Raptawickiej), albo:

3) *Pierwszy dzień*: końmi obok Wodogrzmotów Mickiewicza do Morskiego Oka na noc (wcześnie!);

Drugi dzień: przez Rysy do Stawu Popradzkiego lub (dla silniejszych i dobrze chodzących) do Jeziora Szczyrbskiego na noc;

Trzeci dzień (uciążliwego marszu długiego): przez przełęcz Koprową, przełęcz Liliowe do Zakopanego, albo:

4) *Pierwszy dzień*: obok Czarnego Stawu pod Kościelcem, przez Zawrat na Świnicę, stąd obok Stawków Gąsienicowych do Zakopanego;

Drugi dzień: do doliny Kościeliskiej (zwiedzić w niej Kraków, Grotę Zimną, Mylną i Raptawicką oraz Staw Smereczyński);

Trzeci dzień: z Kuźnic »Ścieżką nad Reglami« przez Wielką Rówień i Małą dolinkę do doliny Strążyskiej i stąd do Zakopanego, albo:

5) *Pierwszy dzień*: końmi do Wodogrzmotów Mickiewicza, stąd doliną Białej Wody przez

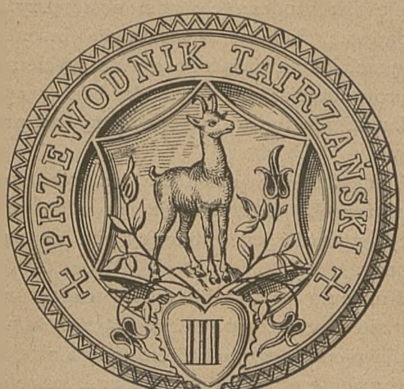
przełęcz »Polski Grzebień« na noc do schroniska (»Dom śląski«) w dolinie Wielkiej;

Drugi dzień: na Gierlach i z powrotem na noc do schroniska;

Trzeci dzień: powrót tą samą drogą do Zakopanego.

IV. Przewodnicy i tragarze.

Najlepszymi przewodnikami w Tatrach są nasi górale polscy. Noszą oni odznaki okrągłe

z białej blachy alpakowej z godłem T. T., t. j kozicą w środku, z napisem wkoło: »Przewo-

dnik tatrzański« i numerem rzymskim klasy, do której należy. Dzielą się oni na trzy klasy, odpowiednio do swoich umiejętności, t. j. dokąd umieją i mają prawo wodzić turystów.

Każdy przewodnik posiada książeczkę legitymacyjną, opiewającą na jego imię, z numerem porządkowym, numerem klasy, do której należy, adresem jego mieszkania, rysopisem jego osoby, ceną za przewodnictwo, wyszczególnieniem miejscowości, do których umie i ma prawo wodzić, oraz wykazem obowiązków swoich względem gościa [1]). Książeczkę tę (podobnie jak i odznakę) musi nosić przy sobie, okazać na żądanie i zostawić ewentualnie w rękach zamawiającego go na wycieczkę do jej rozpoczęcia. Przewodnik bez książeczki i odznaki nie może być uważany za przewodnika.

Tragarze nie posiadają żadnych odznak i książeczek. Odpowiadają za nich przewodnicy, umawiający i biorący ich ze sobą do pomocy.

Każdemu przewodnikowi i tragarzowi należy się w czasie wycieczki oprócz wynagrodzenia pieniężnego, o którem mowa niżej, także i pożywienie, czyli t. zw. strawne, które można

---

[1]) Patrz uwagi dotyczące przewodników i tragarzy na końcu III rozdziału.

zastąpić pieniędzmi, w wysokości 2 kor. dziennie na osobę.

Przewodnicy, zebrani d. 29 lipca 1900 r. w biurze Tow. Tatrzańskiego, wybrali z pośród siebie siedmiu delegatów do komisyi klasyfikacyjnej przewodników pod przewodnictwem członka T. T. Weszli do niej: Bachleda Klemens, Gąsienica Józef ze Szymoszkowy, Gąsienica Tomasz, Obrochta Bartłomiej Roj Maciej Spyrkowski, Tatar Szymon (starszy), Wala Jan. Podany tutaj podział przewodników jest dziełem tej komisyi.

I. klasa.

Każdy przewodnik tej klasy umie wodzić po całych Tatrach. Wynagrodzenie za cały dzień wynosi, oprócz strawnego, 6 kor. W dniu, w którym wyprowadzi na jeden z następujących szczytów: Gierlach, Łomnica, Lodowy, Durny, Wysoka, Ganek, Baranie Rogi, Mięguszowiecki, Pośredni, Kończysta, Kiezmarski, Staroleśny, Kołowy, Sacyn — należy się mu dodatkowe wynagrodzenie w wysokości 2 kor.

Bachleda Jan Tajber (ul. Przecznica, 27),
Bachleda Klemens (ul. Kasprusie, 18),
Brzega Walenty (ul. Przecznica, 15),
Brzega Wojciech (ul. Przecznica, 6),
Gąsienica Jakób Poczciarz (ul. Kościeliska; ze względu na wiek wodzi tylko do dolin),

Gąsienica Jan Byrcyn (Pod Gubałówką, 10),
Gąsienica Jan z Bystrego (Bystre, 1),
Gąsienica Józef Gładczan (ul. Kasprusie 52),
Gąsienica Józef ze Szymoszkowy (ul. Kościeliska, 56).
Gąsienica Tomasz (ul. Kościeliska, 23),
Kubin Jan (ul. Krupówki, 60),
Obrochta Bartłomiej (ul. Krupówki, 52),
Pęksa Józef (ul. Kościeliska, 1),
Roj Maciej Spyrkowski (Do Rojów 6),
Roj Wojciech (ul Kościeliska, 75),
Szeliga Józef, Nowotarska 13.
Tatar Józef (Skibówka 8),
Tatar Szymon Młodszy (Żywczańskie, *107*) [1]),
Tatar Szymon Starszy (ul. Kościeliska, 26),
Tylko Suleja Wojciech (Żywczańskie *748*),
Wala Jan (ul. Nowotarska, 17).

II. klasa.

Umieją wodzić po Tatrach, z wyjątkiem najtrudniejszych szczytów. Wynagrodzenie dzienne, oprócz strawnego, wynosi $4\frac{1}{2}$ koron.

Czerwinka Franciszek (Olcza),
Brzega Gąsienica Józef (Ciągłówka),
Gąsienica Jan Daniel (do Strążysk),

---

[1]) Cyfry kursywą oznaczają numera domów hipoteczne, czarne na białych tabliczkach, porządkowe zaś w Zakopanem są czerwone (obok tamtych).

Gąsienica Jędrzej Ladziej (Pod Gubałówką 6),

Gąsienica Józef Bystroń (Gładkie, *349)*,

Gąsienica Jędrzej ze Szymoszkowy, Kościeliska,

Gąsienica Józef Fronek (Chramcówki 20),

Gąsienica Józef Zuzaniak (ul. Kasprusie, 27),

Giewont Jędrzej Kujon, Przecznica 9,

Krzeptowski Jakób Wawrytko (Żywczańskie *794)*,

Papież Józef (ul. Nowy Rynek, 34),

Roj Stanisław (ul. Do Rojów 2),

Samek Maciej (ul. Jagiellońska, 10),

Stopka Jędrzej (Krzeptówka, *892)*,

Tylko Feliks (Wałowa Góra *506)*,

Walczak Jędrzej (ul. Kościeliska, 33).

III. klasa.

Umieją wodzić do bliższych miejscowości i na łatwiejsze szczyty. Wynagrodzenie dzienne, oprócz strawnego, wynosi 3 korony.

Dzieława Wawrzyniec (Kościeliska 56),

Gąsienica Jan Fronek (Ciągłówka *683)*,

Gąsienica Jakób Szustek (Kotelnica, *318)*,

Gąsienica Jan Ciaptak (Gładkie, *400)*,

Gąsienica Józef Bartków (ul. Kościeliska),

Gąsienica Józef z Bystrego, Kozieniec,

Gąsienica Wojciech Juhas (Bystre 9),

Giewont Jędrzej (ul. Kościeliska 47).
Kubin Wojciech Mateja (ul. Kościeliska),
Pęksa Jan (ul. Kościeliska 4).
Sieczka Jędrzej (ul. Kościeliska 56),
Stopka Jan Tomuś (Pod Gubałówką, u Czajków *148)*,
Tatar Jędrzej Bartków (Chramcówki), u Tatarów.

Tragarze, których dobiera sobie do pomocy zwykle sam przewodnik i za których jest odpowiedzialny, pobierają, oprócz strawnego w kwocie $1\frac{1}{2}$ korony, 2 korony dziennie.

Przewodnicy i tragarze zbierają się najczęściej w Gospodzie ludowej, przy ulicy Kościeliskiej 8, lub przy moście na rogu ul. Kościeliskiej i Nowotarskiej, głównie pod wieczór.

Uwaga. Przy wycieczkach mniejszych lub półdniowych, należy się poprzednio umówić o wynagrodzenie z przewodnikami i tragarzami.

V. Spis najlepszych i najnowszych przewodników, opisów Tatr i map.

Eliasz Walery. Illustrowany przewodnik do Tatr, Szczawnic i Pienin (część I—III). — *Eliasz-Radzikowski Stanisław Dr.* Pogląd na Tatry (część IV). Z 68 illustracyami, planem

Zakopanego i mapą Tatr. Wydanie 6. Nakładem autora. Kraków, 1900, — 5 koron.

Dr. Otto. Die hohe Tatra nebst wichtigsten Touren in den Westkarpaten. 4-te Auflage, mit 5 Karten. Verlag von Albert Goldschmidt. Berlin, 1901 (Griebens Reisebücher. Band 47).

Dr. Posewitz Theodor. Reisehandbuch durch Zipsen, Hohe Tatra und Zipser Mittelgebirge. Gipfelbesteigungen von *Franz Denes.* Franklin-Verein, Budapest, 1898.

Tatry Wysokie, 1 : 25.000, wykonane w Instytucie geograficznym w Wiedniu 1903 r. — Nakład Towarzystwa Tatrzańskiego. — Mapa ta rozdana, jako premium za r. 1903, członkom T. T. (w handlu niema!)

Karte der Central-Karpaten. Im Masse 1 :75000. Herausgegeben vom k. und k. militär-geogr. Institut in Wien. R. Lechner (Wilh. Müller), k. und k. Hof- und Univ.-Buchhandlung. Wien, Graben 31 (gedruckt 1898). Schwarz 90 kr., auf Leinen 1 fl. 80 kr., Farbendruck 1 fl. 30 kr., auf Leinen 2 fl. 20 kr.

Topographische Detailkarten. XII Tatra-Gebiet. Im Masse 1 : 25000. Herausgegeben vom k. und k. militär-geogr. Institut in Wien. R. Lechner (Wilh. Müller), k. und k. Hof- und Univ.-Buchhandlung. Wien, Graben, 31. (Reproduction der Neuaufnahme v. Jahre 1896—97), Preis 3 fl., auf Leinen 4 fl. 80 kr.

Uwaga. Dla interesujących się specyalnie Zakopanem i Tatrami: Dr. T. Janiszewski zebrał 161 numerów dzieł i artykułów, dotyczących Zakopanego i Tatr, w »Przeglądzie Zakopiańskim«, mianowicie w nr. 18, 19, i 22 z r. 1899 i nr. 1, 5, 8, 9 i 10 z r. 1900. Dużo materyału jest też w »Pamiętnikach Tow. Tatrzańskiego (24 roczniki dotąd) i »Przeglądzie Zakopiańskim«.

VI. Wycieczki.

Cel, jaki przyświecał Redakcyi przy zestawianiu wycieczek, pomieszczonych w tej części» Kalendarzyka tatrzańskiego«, stanowiło możliwe wyzyskanie terenu, położonego w blizkiem otoczeniu Zakopanego, dla celów turystycznych. Z dalszych miejscowości uwzględnione zostały tutaj te tylko, do których łatwo można się dostać z Zakopanego i które dostarczają jednocześnie największej sumy wrażeń estetycznych.

Wszystkie opisane poniżej wycieczki rozpadają się na dwa działy. Do pierwszego z nich (A) należą wszystkie wycieczki łatwiejsze, do miejscowości bliższych, do których łatwo się dostać. Ponieważ drogi i ścieżki, wiodące do nich, oznaczone są (z małymi wyjątkami) gęsto farbami (na drzewach i kamieniach), więc można puszczać się na nie bez przewodnika.

Wszelako przy dalszych z nich dobrze jest mieć ze sobą tragarza do niesienia rzeczy (żywności i ubrania). Do drugiego działu (B) zaliczone zostały wycieczki, wymagające pewnego nakładu sił, a niekiedy i obojętności na widok przepaści. Należą tutaj wycieczki przeważnie na szczyty wyższe. Wiodące na nie ścieżki są pospolicie nie znaczone, wyjątkowo znaczone i to często niedostatecznie. Są one zatem trudne do odnalezienia i wymagają koniecznie pomocy wprawnego przewodnika. Na samym końcu (dział C) podane są krótkie wskazówki, dotyczące wycieczek na południową, wschodnią i zachodnią stronę Tatr, oraz do Pienin i na Babią Górę.

Czas obliczony jest wszędzie na siły przeciętnego turysty. Jeżeli jest podany czas wejścia (pod górę), należy przy odwrotnym kierunku (t. j. z góry) skrócić go o $^1/_3$; jeżeli zaś jest podany czas zejścia (na dół), dla wejścia będzie on o $^1/_2$ dłuższy. Na wielkość tę wywierają ogromny wpływ: stopień nachylenia gruntu, indywidualność turysty i t. p.

Wskazówki dla turystów podane są w rozdziale III. O przewodnikach i tragarzach — patrz rozdział IV.

Objaśnienie używanych poniżej znaków i skróceń (stojących pospolicie w nawiasach):

⋙—➤	oznacza:	drogoskaz
W.	»	wschód
Pd.	»	południe
Z.	»	zachód
Pn.	»	północ
metr.	»	metry
klm.	»	kilometry
ha.	»	hektary [1])
godz.	»	godziny
min.	»	minuty
T. T.	»	Towarzystwo Tatrzańskie.

Liczby w nawiasach (bez bliższego określenia) po nazwach rozmaitych miejscowości oznaczają wysokości ich w metrach nad poziomem morza.

Przy odległościach w kilometrach w linii prostej rozmaitych miejscowości od Zakopanego, należy rozumieć od środka jego przy nowym kościele. To samo stosuje się również i do kierunków stron świata.

---

[1]) 1 ha. = 1,78612 morgi polskiej.

A. Wycieczki łatwiejsze. Drogi i ścieżki pospolicie gęsto znaczone farbami, niemylne: przewodnik zbędny.

a) PRZECHADZKI.

N. 1. Antołówka (962).

Wzgórze, ograniczające od W. górną część ulicy Jagiellońskiej. W dolnej części zachodniego zbocza, pokrytego lasem, znajduje się t. zw. Park, w którym grywa muzyka w sezonie letnim (od godz. 10—12 przed południem i od 5—7 po południu). Z górnej części parku ładny widok ku Z. i na dolinę Zakopiańską.

Droga: Wejście do Parku od ulicy Jagiellońskiej.

N. 2. Koziniec (949).

Niewielkie wzgórze na Pd. W. od Zakopanego, skąd piękny widok na Zakopane i Tatry. Ku W., w dali, wystrzela w szeregu Tatr Bialskich Hawrań (2151); bliżej idą po kolei: Gęsia Szyja (1493), Kopa Sołtysia Zadnia (1488), Kopieniec (1334) i tuż przed nami Nosal (1215). Między Nosalem a Kopieńcem w głębi długi grzbiet Koszystej (2193). Na prawo od Nosala również w głębi następują po sobie: Żółta Turnia (2088), Granaty (2232) i Kozi Wierch

(2295); na tle ich dwie Kopy Królowe (około 1610), a na tle tych Skupniów Upłaz. Na prawo obok Kóp Królowych wyższa od nich Kopa Magóry (1704), z po za której w głębi wychyla się grzbiet Świnicy (2306). Na prawo od Kopy Magóry Uchrocie Kasproskie (1850); na tle jego, bliżej, odbija lesisty Boczań, u stóp którego leżą Kuźnice w dolinie Bystrej. Na prawo od Uchrocia, obok siebie: Beskid (2012) i Kasprowy (1989). Wprost ku Pd., przed nami, Krokiew (1378); dalej na prawo Giewont (1900), na tle jego Suchy Wierch. Na prawo, obok Giewontu, Mały Giewont (1733), za nim głębiej Czerwone Wierchy (Małołączniak — 2101 i dalej Krzesanica — 2128), na tle ich Sarnia Skała (1375). Za nią w głębi Gładkie Upłaziańskie (1787), bliżej Łysanki (1457), a znowu głębiej Kominy (1826). Od tych na prawo idą: Hruby Regiel (1339), Kopki (1308) i Siwiańskie Turnie (ograniczające od Z. dolinę Chochołowską), wreszcie w dali na Z. Osobita (1687). Ku Z. również widać całą dolinę Zakopiańską, ograniczoną od Pn. Magórą Orawską (1230), Palenicą (1198) i Gubałówką (1123). Ku Pn. wieś Poronin (743), od niej na prawo grzbiet Galicowej Grapy (982), a w dali Beskidy Zachodnie. Z dolnej części ścieżki, wiodącej z Kozińca do Muzeum im. Chałubińskiego, oglądamy jeszcze: między Nosalem a Żółtą Turnią

zębaty grzbiet Buczynowych Turni (2240) i na lewo od nich przełęcz Krzyżne (2110), a na prawo od Kopy Magóry stożkowaty szczyt Kościelca (2159). Na wschodnim zboczu Kozińca dom »Pod Jedlami« pp. Pawlikowskich, należący do piękniejszych budowli w stylu zakopiańskim, wykonanypod kierunkiem St. Witkiewicza.

Drogi: Z Zakopanego: 1) 40 min., pieszo — ścieżką obok Muzeum im. Chałubińskiego (przy zbiegu ulic Zamoyskiego i Chałubińskiego) ku W., przez mostek na Bystrej i na prawo w górę na szczyt (2 ławki); 2) 25 min., końmi — ku Pn. Z. na Bystre pod dom pp. Pawlikowskich, stąd ku Pn. Z. w kilka minut na szczyt.

N. 3. Kuźnice (1000)

w dolinie Bystrej.

Dawna osada hutnicza, odległa od Zakopanego ku Pd. W. o 4 klm., w uroczej dolinie Bystrej, ograniczonej od W. Nosalem (1215) i Ňieborakiem (1199), od Z. Krokwią (1378), a od Pd. dolinami i szczytami głównego pasma Tatr. Siedziba zarządu dóbr »Zakopane — Kościeliska« oraz właściciela ich hr. Władysława Zamoyskiego. Zakład wychowawczy gospodyń wiejskich pod kierownictwem hr. jenerałowej Zamoyskiej. Fabryka mydeł i wody kolońskiej

2 fabryki masy papierowej z drzewa (jedna z nich w połowie drogi z Zakopanego do Kuźnic). Poczta i telefon (do Zakopanego). Restauracya otwarta przez sezon letni. W porze popołudniowej, głównie pomiędzy godz. 4—6, schodzą się i zjeżdżają tutaj tłumy gości.

Kuźnice stanowią dla mieszkających w Zakopanem i najbliższej okolicy jego główny punkt wyjścia na wiele wycieczek górskich. Do najkrótszych, godnych polecenia, należą: spacer do doliny Jaworzynki (patrz N. 4), łatwa wycieczka na halę Kalatówki (patrz N 12) i na szczyt Nosala (patrz N. 16).

Droga: Z Zakopanego: 1) około 1 godz., pieszo, 2) około 30—45 min., końmi (patrz cennik jazdy str. 24). Do Kuźnic prowadzi wygodny bity gościniec cienisty od zbiegu ulic Chałubińskiego i Zamoyskiego. Od gościńca tego odchodzi na lewo (przed pierwszym mostem) gościniec do Jaszczurówki i Morskiego Oka. Za mostem, na lewo, fabryka masy papierowej; dalej, na prawo, willa Adasiówka, a tuż za nią, również na prawo, początek drogi pod Reglami, (⋙→, biało-zielone znaki, patrz N. 6). Za mostem w ujściu doliny Bystrej, na lewo, droga z Kuźnic na Bystre i do Jaszczurówki. Niedaleko Kuźnic, z lewej strony, niewielkie pole głazów granitowych, wrośniętych w ziemię: ciekawa pozostałość epoki lodowej.

N. 4. Dolina Jaworzynki.

Niewielka dolina obok Kuźnic, ograniczona od Pn. W. Boczaniem (1280) i Skupniowym Upłazem, od Pd. Z. Gładkiem Jaworzyńskiem (1367) i grzbietem od Magóry. W górnej części rozwidla się dolina na dwa ramiona: południowo-wschodnie, przypierające do Wielkiej Kopy Królowej (1610) i południowe — do Kopy Magóry (1704).

Drogi i znaki.

A) Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3).

B) Z Kuźnic, od Restauracyi drogą ku W., przez most na Bystrej; za mostem na prawo (»—>, czerwone znaki) zachodnim brzegiem potoku Jaworzynki, przez las do hali (1094) z szałasami (mleko) — około 15 min.

Z hali prowadzą drogi: 1) do Groty Magóry: brzegiem potoku ku Pd. W. do rozwidlenia doliny (1135), stąd na prawo (»—>, niebieskie znaki), drogą leśną, potem dość uciążliwą ścieżką w zakosy, po piargach w górę, do Groty (1460) — około 2 godz. (od hali). Wchodzi się najprzód do małego przedsionka, a stąd na lewo do obszernej wysokiej komory około 30 metr. długości. Dalsze korytarze zbyt wązkie, niezbadane. W grocie tej znaleziono kości niedźwiedzia jaskiniowego oraz (w roku 1900) ślady człowieka przedhistorycznego (?).

Od wejścia do groty prowadzi ścieżka (niebieskie znaki) ku Pd. w górę na szczyt Kopy Magóry (patrz N. 26); 2) na Przełęcz (1530) między Kopami Królowemi (patrz N. 27), przez którą wiodą liczne szlaki (patrz NN.: 17, 25, 26, 27 i in.

N. 5. Jaszczurówka (907).

Mała osada odległa od Zakopanego na W. o $4^1/_4$ klm., przy ujściu doliny Olczyskiej. Hotele (60 pokoi) i restauracya. Kąpiele w basenach o stałej ciepłocie naturalnej wody 20° C. przy wjeździe, za mostem, na prawo. Spacery: drogą do Morskiego Oka w górę, do doliny Olczyskiej (patrz N. 7) i na szczyt Nosala (patrz N. 16). Patrz także Cz. I, str. 68!

Drogi. Z Zakopanego: 1) pieszo, około 1 godz., 2) końmi (patrz cennik jazdy str. 24) około 30—45 min. Bitym szerokim gościńcem, wiodącym do Morskiego Oka (przed pierwszym mostem na lewo prosto idzie droga do Kuźnic) przez osadę Bystre ku W. pomiędzy dwoma szeregami rzadko stojących domów. Dla pieszych można polecić drogę przez Koziniec (patrz N. 2) na Bystre. Zarząd Jaszczurówki posiada omnibus, który kursuje od 1-go lipca do 31-go sierpnia 3 razy dziennie pomiędzy Jaszczurówką i Zakopanem ulicami: Chałubiń-

skiego, Przecznicą i Krupówkami; staje na rogu ul. Nowotarskiej, Kościeliskiej i Krupówek. Cały kurs 30 hal. od osoby; od zbiegu ulic Zamoyskiego i Chałubińskiego do Jaszczurówki lub odwrotnie 20 hal. Cennik i rozkład jazdy: w omnibusie, na werandzie hotelu »Pod Giewontem« i w biurze T. T. (ul. Krupówki 14).

N. 6. Droga pod »Reglami«.

Jest to pozostałość dawnej drogi, którą wożono niegdyś rudę żelazną do Kuźnic, od czego otrzymała nawet nazwę »żelaznej drogi«. Ciągnie się ona po północnej stronie Tatr u stóp Regli i łączy sobą ujścia następujących dolin: Bystrej, Białego, ku Dziurze, Strążyskiej, Za Bramką i Małej Łąki. Obecnie opuszczona, wszelako przejechać nią można. Dla osób nie mogących chodzić po górach, nadaje się znakomicie do dłuższych spacerów pieszych ze względu na niewielką falistość gruntu, czystość powietrza i piękne otoczenie.

Czas potrzebny na przejście całej drogi pod Reglami, wynosi około $1^1/_2$ godz., z czego przypada po 25 min. mniej więcej na każdą z czterech części, na które się ona rozpada: 1) od ujścia doliny Bystrej, od willi »Adasiówki« przy drodze z Zakopanego do Kuźnic (⋙——→, biało-zielone znaki), obok kamieniolo

mów i leśniczówki (na lewo; — tuż za nią, dalej ładne echo z drogi!) do ujścia doliny Białego (patrz N. 8), 2) od ujścia doliny Białego (⇶——→, niebieskie znaki), obok ujścia dolinki ku Dziurze (patrz N 9), do ujścia doliny Strążyskiej (patrz N. 10), 3) od ujścia doliny Strążyskiej (⇶——→, czerwono-zielone znaki) do ujścia doliny Za Bramką (patrz N 11) i 4) od ujścia doliny Za Bramką (⇶——→, czerwone znaki) do ujścia doliny Małej Łąki (patrz N 18).

Drogi: z Zakopanego na drogę pod Reglami można się dostać wszystkiemi drogami wiodącemi do dolin, których ujścia łączy ona, a więc: 1) drogą do Kuźnic (patrz N. 3), 2) do Białego (patrz N. 8), 3) do Strążyskiej (patrz N. 10), 4) do dol. Za Bramką (patrz N. 11) i 5) do Małej Łąki (patrz N. 18).

b) BLIŻSZE WYCIECZKI.

N. 7. Dolina Olczyska.

Obok Jaszczurówki, ograniczona od Pn. W. Małym (1231) i Wielkim 1334) Kopieńcem, od Pd. Z. Nosalem (1215), Nieborakiem (1199), Boczaniem (1280), Skupniowym Upłazem i Wielką Kopą Królową (1610).

Drogi i znaki.

A). Z Zakopanego do Jaszczurówki (patrz N. 5).

B). Z Jaszczurówki ku Pd., obok basenów kąpielowych (⟶, niebieskie znaki), brzegiem zachodnim potoku Olczyskiego (wystająca skałka nad drogą na prawo zwie się Piórem) do hali Olczyskiej, około 1 godz. Przy wschodnim brzegu hali, w lesie, początek potoku Olczyskiego, t. zw. Wywierzysko Olczyskie (1077), które według obliczeń Dénes wyrzuca przeszło *1000* litrów wody na sekundę. Z hali Olczyskiej drogą leśną (niebieskie znaki, ławki) ku Pn. Z. na przełęcz między Nieborakiem i Boczaniem około 20 min. Stąd na Nosal lub do Kuźnic (patrz N. 16).

N. 8. Dolina Białego.

Dolina Białego, właściwie Białego potoku, najbliższa Zakopanego, ku Pd. Od W. ograniczona Krokwią (1378) i Upłazem Kalackim, od Z. Sarnią Skałą (1375, zwaną także małą Świnicą) i Suchym Wierchem, od Pd. przypiera do ściany Giewontu (1900). W górnej części przedzielona jest nizkim grzbietem lesistym na dwa ramiona: południowo-wschodnie i południowo-zachodnie.

Drogi i znaki:

A). Z Zakopanego do ujścia doliny Białego: 1) drogą do Kuźnic (patrz N. 3), do willi »Adasiówki«, stąd drogą pod Reglami (patrz N. 6); pieszo około 1 godz. 15 min., końmi (patrz cen-

nik jazdy str. 24) około 1 godz.; 2) z ulicy Krupówek przez Rynek (⟶, białe znaki), drogą polną ku Pd. do lasu i dalej lasem; pieszo około 1 godz. (do jazdy droga bardzo zła); 3) ulicą Kasprusie poza ostatnie domy, na lewo (ku W.) przez mostek na potoku Młyniska (⟶, białe znaki), drogą polną ku W. do potoku Białego, zachodnim brzegiem jego obok kilku chałup do początku lasu (dotąd można dojechać; droga nieszczególna); stąd na lewo przez mostek na potoku Białym do drogi leśnej, wiodącej z Krupówek (patrz wyżej pod 2); pieszo około 1 g.; 4) do ujścia doliny Strążyskiej (patrz N. 10), stąd ku W. drogą pod Reglami (patrz N. 6).

B). Od ujścia (913) doliny Białego (⟶, białe znaki) ścieżką leśną w górę zachodnim brzegiem potoku ku Pd. do małej skałki, zwanej Kazalnicą (z lewej strony; ławki). Stąd ku Pd. w dół, przez mostek na potoku na wschodni brzeg jego (dalej ławki), potem przez mostek na zachodni brzeg i brzegiem tym ku Pd. do zbiegu dwóch potoków pod nagą turnią, płynących z obu ramion doliny; około 45 min. (od ujścia).

Z doliny Białego można się dostać do ścieżki nad Reglami: od ostatnio wspomnionej turni przy zbiegu dwóch potoków, po lewej t. j. wschodniej stronie jej (⟶, białe znaki) w górę ku Pd., wygodną ścieżką w zakosy,

idącą grzbietem lesistym, oddzielającym oba ramiona górne doliny Białego, do ścieżki nad Reglami (patrz N. 23), obok hali (około 1200, ku Z. za potoczkiem), $^3/_4$ godz.

N. 9. Dolinka »Ku Dziurze«.

Skromna dolinka, blizko Zakopanego, ku Pd., pomiędzy dwoma ramionami Sarniej Skały (1375). W górnej części dolinki — niewielka grota t. zw. Dziura.

Drogi i znaki.

A) Z Zakopanego do ujścia dolinki ku Dziurze: 1) do ujścia doliny Strążyskiej (patrz N. 10); stąd ku W. drogą pod Reglami (patrz N. 6; w połowie drogi — siarczane źródełko) do ujścia dolinki ku Dziurze (obok mostu na potoku i chałupy) — 5—10 min.; 2) do ujścia doliny Białego (patrz N. 8); stąd ku Z. drogą pod Reglami (patrz N. 6) — około 20 min.

B) Od ujścia (895) dolinki Ku Dziurze (»—>, biało-czerwone znaki) drogą nad brzegiem potoku ku Pd., w końcu na lewo, w górę do Dziury. W sklepieniu groty otwór, przez który wpadają liście, gałęzie i t. p., zawalające dno. To ostatnie nachylone stromo w głąb. Światło dla schodzących w głąb niezbędne.

N. 10. Dolina Strążyska
(z bocznemi dolinkami: Małą dolinką i Wielką Równią).

Dolina Strążyska, jakkolwiek niewielka, jest jedną z piękniejszych dolin tatrzańskich. Leży ona w blizkości Zakopanego, ku Pd. Od W. ograniczona Sarnią Skałą (1375) i Suchym Wierchem, od Z. Łysankami (1457) i Grzybowcem (1416), a od Pd. Giewontem (1900) i Małym Giewontem (1733). Niewielki, nizki grzbiet lesisty dzieli górną część doliny na dwa ramiona: południowo-wschodnie, noszące nazwę Wielkiej Równi, i południowo-zachodnie — Małej dolinki.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny Strążyskiej: 1) ulicą Kasprusie, następnie nieszczególną drogą polną, stanowiącą bezpośrednie przedłużenie jej ku Pd., zachodnim brzegiem potoku Młyniska; pieszo, około 1 godz., końmi (patrz cennik jazdy str. 24) około 45 min.; 2) do ujścia doliny Białego (patrz N. 8); stąd ku Z. drogą pod Reglami (patrz N. 6); 3) do ujścia doliny Za Bramką (patrz N. 11); stąd ku W. drogą pod Reglami (patrz N. 6).

B) Od ujścia (894) doliny Strążyskiej wygodną drogą jezdną ku Pd. w głąb doliny. Idzie się obok leśniczówki (na prawo, za potokiem;

mleko, chleb i in.), następnie obok szeregu wysmukłych turni, t. z. Kominów Strążyskich albo Płaczek (na prawo, w górze), do altany T. T. (po lewej stronie, dokąd dojeżdża się zwykle końmi: patrz cennik jazdy str. 24). Dalej przy drodze skałka Jelinka (na prawo; tablica pamiątkowa i płaskorzeźba), poza którą wysoko na prawo malownicze turnie Łysanek. Nieco dalej, na prawo, przez mostek na potoku prowadzi ścieżka na Łysanki (patrz N. 22), a jeszcze dalej, z lewej strony, odchodzi ścieżka nad Reglami (patrz N. 23) na przełęcz Czerwoną czyli Wolarzysko. Stąd przez mały potoczek do hali (1040) z szałasami i olbrzymim głazem w środku (ławki, mleko), około 45 min. Z hali ku Z. przez potok wiedzie ścieżka nad Reglami (patrz N. 23) po pod Grzybowcem do doliny Malej Łąki. W dalszym ciągu ścieżką ku Pd. wzdłuż hali, przez mostek na potoku, zachodnim brzegiem jego, potem wschodnim do altany .T T. (na lewo), 15 min., obok niewielkiego, malowniczego wodospadu, zwanego Małą Siklawą albo Siklawicą (1095; wysokość dolnego wodospadu wynosi 12,9 metr., górnego 9,8 metr.).

C) *Do Małej dolinki.* Tuż przed altaną T. T. przy Siklawicy na lewo, t. j. ku W., a potem zaraz na prawo ku Pd. (→→—→, czerwone znaki) w górę lasem po lewej, t. j. wschodniej stronie

wodospadu, następnie ścieżką obok potoka (często suchego) do Małej dolinki, około 45 min. Leży ona pod szczerbą Giewontu, Małym Giewontem i częścią Grzybowca od Pd. Z. Pomiędzy tym ostatnim a Małym Giewontem jest żleb, zwany Warzęchą, przez który można się przedostać do doliny Małej Łąki (patrz N. 18) i na Giewont (patrz N. 42). Las na zboczu Grzybowca zwą Bacugiem. W żlebie pod Giewontem leży śnieg często do końca lata. Od wschodniego brzegu dolinki (⟹——→, czerwone znaki) prowadzi ścieżka ku Pn. W. lasem, ku końcowi zaś trawiastem zboczem na Wielką Rówień — 15—20 min.

D) *Na Wielką Rówień.* Od altany T. T. przy Siklawicy (⟹——→, niebiesko-żółte znaki) drogą leśną ku W., dalej ku Pd. W. brzegiem potoku na Wielką Rówień, 25 min. Od W. wznoszą się nad nią poszarpane turnie Suchego Wierchu, od Pd. zaś olbrzymia, prawie prostopadła ściana Giewontu. Piękne echo. W środku dolinki grupa wielkich głazów, od których idą ścieżki (⋙—→, czerwone znaki): 1) do Małej dolinki ku Z., potem ku Pd. (patrz wyżej pod C.) i 2) na przełęcz Czerwoną czyli Wolarzysko do ścieżki nad Reglami (patrz N. 23), ku Pn., $^3/_4$ — 1 godz.

N. 11. Dolina »Za Bramką«.

Mała, ładna dolinka w niewielkiej odległości od Zakopanego ku Pd. Z., ograniczona od W. i Z. dwoma ramionami Łysanek (1457) a od Pd. głównych ich grzbietem.

Drogi i znaki:

A). Z Zakopanego do ujścia doliny: 1) ulicą Kościeliską, następnie ulicą Skibówką do drogoskazu (słupa, »»—›, białe znaki) przy drodze, z lewei jej strony, stojącego poza dwoma niedaleko od siebie oddalonymi mostami (do tego miejsca dojeżdża się zwykle końmi w 20 min.; patrz cennik jazdy str. 24; pieszo około $^1/_2$ godz.). Stąd ku Pd. ścieżką przez pola, dalej przez zagrodę włościańską do lasu. W lesie drogą ku Z. do końca lasu, następnie ścieżką zachodnim brzegiem lasu, w końcu zachodnim brzegiem potoku, około $^1/_2$ godz. (od ul. Skibówki); 2) do ujścia doliny Strążyskiej patrz N. 10); stąd ku Z. drogą pod Reglami (patrz N. 6) — przyjemna i łatwa do znalezienia droga; 3) wyjątkowo: do ujścia doliny (Małej Łąki (patrz N. 18); stąd ku W. drogą pod Reglami (patrz N. 6).

B). Od ujścia doliny Za Bramką (obok skromna gospoda: mleko, chleb, masło, piwo i in.; w sezonie letnim otwarta) ku Pd. wygodną

drogą jezdną pomiędzy fantastycznemi skałami do altany T. T. (na lewo), około $^1/_2$ godz.

Z doliny Za Bramką prowadzi ścieżka na Łysanki: od altany T. T. ku Pd., przez potok na prawo ku Z., (⋙→, biało-żółte znaki), brzegiem zachodnim potoku ku Pd., następnie lasem w górę ścieżką w zakosy na szczyt Łysanek (patrz N. 22), $1^1/_4$—$1^1/_2$ godz.

N. 12. Kalatówki (1194).

Obszerna hala ku Pd. Z. od Kuźnic u stóp Upłazu Kalackiego od Z. i turni, stanowiącej wschodnie zakończenie grzbietu Giewontu od Pd. Liczne szałasy (mleko).

Drogi i znaki:

A). Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3).

B). Z Kuźnic od restauracyi ku Pd. Z. (⋙→, biało-czerwone znaki) drogą przez most na potoku, w górę, potem przez las (na lewo na początku lasu klasztorek Braci Albertynów). Ku końcowi należy pozostawić drogę, znaczoną biało-czerwono, skręcającą na prawo (do ścieżki nad Reglami, patrz N. 23), a iść prosto drogą nieznaczoną aż do hali (najpiękniejszy widok z niej z górnego jej piętra, położonego ku Z.), $^1/_2$—$^3/_4$ godz. Poza drugim, południowym końcem hali, niedaleko przy drodze leśnej (na lewo, w lesie nieco niżej), Wywie-

rzysko Bystrej (1175), dające znać o sobie szumem wody.

Z górnego, zachodniego piętra Kalatówek prowadzą ścieżki: 1) ścieżka nad Reglami (patrz N. 23); 2) na Wrótka (patrz N. 24). Z dolnego piętra: 3) na Giewont (patrz N. 42); 4) na Czerwone Wierchy (patrz N. 41), 5) na Kasprowy (patrz N. 43.).

N. 13. Hala Kasprowa niżnia (1204).

Niedaleko Kuźnic, ku Pd., u stóp Gładkiego Jaworzyńskiego (1367) od W. i końca północnozachodniego grzbietu, odchodzącego od Kopy Magóry (szałasy).

Drogi:

A). Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3).

B). Z Kuźnic: od restauracyi drogą ku W., przez most na Bystrej, za mostem na prawo ku Pd., na drogę leśną, idącą brzegiem wschodnim Bystrej (»—→, niebieskie znaki), i drogą tą dalej. W końcu przez mostek na potoku Kasproskim, stąd ku Pd. W. obok tego potoku do hali, około 45 min. Tuż poza południowym końcem hali, nieco niżej w lesie, leży suchy zwykle źleb, który prowadzi ku Pd. W. do otworu Groty Kasproskiej w końcowej ścianie grzbietu Magórskiego. Grota ta należy do większych, dotąd jednak należycie nie zbadana.

Zwykle na kilkanaście kroków od wejścia stoi w niej woda. Wyjątkowo ustępuje ona, i wtedy ukazuje kilka dużych komór, do których trzeba spuszczać się po drabinie (światło niezbędne); poza niemi znowu woda zamyka przejście.

N. 14. Gubałówka (1123).

Obszerne, płaskie pasmo górskie, zasłaniające Zakopane od Pn. Z. Na szczycie krzyż żelazny, postawiony w r. 1873 przez Dra Tytusa Chałubińskiego. Obok niego licha gospoda (mleko, chleb, piwo i in.; otwarta w sezonie letnim). Widok na Tatry z Gubałówki (szczególnie przy pięknej pogodzie podczas zachodu słońca) należy do piękniejszych. Widać stąd po kolei, od W. ku Pd.: Hawrań (2151), dalej: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), Czarny (2436), Baranie Rogi (2532) i Lodowy (2630); bliżej: Koszystą (2193), Buczynowe Turnie (2240) i na tle ich Żółtą Turnię (2088); dalej, wprost ku Pd. W. Granaty (2232), na prawo od nich Kozi Wierch (2295), Kościelec (2159), Świnicę (2306), Pośrednią (2129) i Skrajnią (2099) Turnie, Beskid (2012), Kasprowy (1989), Pośredni Goryczkowy (1874) i Czubę Goryczkową (1913). Na lewo od Pośredniego Goryczkowego wychyla się z głębi czubek Krywania (2496). Wprost ku Pd. Giewont (1900), a na prawo od niego

Czerwone Wierchy: Małołączniak (2101), Krzesanica (2128) i Ciemniak (2099), do którego przytyka Gładkie Upłaziańskie (1787). Z poza tego ostatniego wychylają się z głębi dwa obok siebie stojące szczyty: Bystra (2250, najwyższy szczyt Tatr Zachodnich) i Błyszcz (2163). Na prawo od nich: Ornak (1861) na tle Starorobociańskiego (2170), dalej Raczkowy (2189) i Jarząbczy (2142). Bliżej, ku Pd. Z. Kominy (1826), za nimi w dali Ostry Rohacz (2072), a obok niego kopulasty szczyt Wołowca (2065), od którego na prawo, nieco ku nam, ciągnie się grań, w której rozróżniamy po kolei: Rakoń (1879), Długi Upłaz, Bobrowiec (1664) i kilka mniejszych wzniesień. Zębaty grzbiet pomiędzy Wołowcem i Bobrowcem w dali, to Banikowski (2178) i Skrzyniarka (2084). Na prawo od Bobrowca, w głębi, Salatyński (2050), a prosto ku Z. Osobita (1687). W dole widać całe Zakopane, ku Pn. dolinę Nowotarską, za nią łańcuch Beskidów Zachodnich z Babią Górą (1725) na czele ku Pn. Z. i wreszcie Pieniny (982) ku Pn. W.

Drogi i znaki: z Zakopanego: 1) z ulicy Kościeliskiej, obok plebanii przy starym kościele drewnianym, uliczką ku Pn. (»»—→, czerwono-żółte znaki), przez most na potoku Cichej Wody, stąd ku Pn. w górę, ścieżką, idącą prawym t. j. północno-wschodnim brze-

giem wąwozu, potem, przez las (w trzech miejscach ławki) na szczyt, około 1 godz.; 2) z Chramcówek, przez most na Zakopiance obok młyna i tartaku, na szczyt około 1 godz.; droga nieznaczona.

N. 15. Galicowa Grapa (982).

Galicową Grapą czyli Koślową Górą zwie się niewielkie wzgórze obok wsi Poronina, ku W. (od Zakopanego ku Pn. W.) Widok na Tatry (szczególnie podczas zachodu słońca przy ładnej pogodzie) ze szczytu jej należy do najpiękniejszych. Widać stąd po kolei następujące szczyty, idąc od Pd. W. ku Pd.: Hawrań (2151), Nowy (1999) i Murań (1827) z Tatr Bielskich. Dalej: Jagnięcy (2231), Kiezmarski (2556), Kołowy (2425), Czarny (2436), poza którym wystają: Łomnica (2634) i Durny (2625). Następnie: Baranie Rogi (2532), Lodowy (2630), Mały Lodowy (2466), Jaworowe Sady (2424), długi grzbiet Szerokiej Jaworzyńskiej (2221), Staroleśny (2492) i Małą Wysoką (2429). Pomiędzy tą ostatnią a następnym szczytem leży przełęcz Polski Grzebień (2208). Dalej idą: Gierlach (2663, najwyższy szczyt tatrzański), Batyżowiecki (2458), Żelazne Wrota (2433), w głębi Kończysta (2540), Ganek (2465); bliżej długi grzbiet Wołoszyna (2156) i jeszcze

bliżej takiż grzbiet Koszystej (2193); na prawo od niej przełęcz Krzyżne (2110), po za którą ciągną się: Buczynowe Turnie, (2240), Granaty (2232), bliżej nieco Żółta Turnia (2088), a dalej znowu wprost ku Pd. Kozi Wierch (2295). Na prawo od niego Kościelec (2159), poza którym kryje się przełęcz Zawrat (2158). Następnie idą po kolei: Świnica (2306), Pośrednia (2129), i Skrajnia (2099) Turnie (między tą a następnym szczytem przełęcz Liliowe 1960), Beskid (2012) i Kasprowy (1989) obok siebie, Pośredni Goryczkowy (1874), Czuba Goryczkowa (1913); bliżej Giewont (1900) i Czerwone Wierchy: Małołączniak (2101), Krzesanica (2128) i Ciemniak (2099); wprost ku Pd. Z. Kominy (1826). Dalej widać w głębi: Rohacze (2126), Salatyński (2050) i najbardziej ku Z. Osobitą (1687). U stóp Tatr Zakopane i okolica jego, ku Pn. dolina Nowotarska, za nią Beskidy Zachodnie z Babią Górą (1725) ku Pn. Z., ku Pn. W. Pieniny (982).

Drogi i znaki:

A). Z Zakopanego do Poronina: 1) koleją (8 klm.) 17—25 min., 2) gościńcem (7 klm.); a) końmi (patrz cennik jazdy str. 24) w 35 min., b) pieszo około 1 godz.

B.) Z Poronina: od drogi przy kościele ku W. (»—•, czerwone znaki) ścieżką w górę na szczyt (ławki), 30—50 min.

N. 16. Nosal (1215).

Regiel, z lewej strony drogi, wiodącej z Zakopanego do Kuźnic, oddzielający dolinę Olczyską od doliny Bystrej. Widok ze szczytu ładny: ku W. w dali: Murań (1827), Hawrań (2151), Jagnięcy (2235) i Kołowy (2425), widoczne tylko z najbardziej ku Pd. wysuniętego niższego nieco występu szczytu. Na prawo od tych, bliżej: Koszysta (2193), Buczynowe Turnie, (2240), Żółta Turnia (2088), za nią: Granaty (2232), Kozi Wierch (2295), Kościelec (2159), Świnica (2306), Pośrednia (2129) i Skrajnia (2099) Turnie prawie wprost ku Pd. Dalej na prawo: Kasprowy (1989), Pośredni Goryczkowy (1874), Czuba Goryczkowa (1913), Suchy Kondracki (1901) i Kopa Kondracka (2004). Ku Pd. Z.: Małołączniak (2101), bliżej Giewont (1900), Krokiew (1378; tuż przed nami), Sarnia Skała (1375; za Krokwią), Kominy (1826; w głębi), Łysanki (1457), za niemi w dali czubek Bobrowca (1664), wreszcie prawie na Z. już Osobita (1687). Następnie oddzielone od Tatr właściwych doliną Zakopiańską nizkie pasmo górskie, w którem widnieją: Magóra orawska (1231; ku Z. prawie), na prawo od niej i bliżej Palenica (1198), a jeszcze bliżej Gubałówka (1123) po za Zakopanem. Po za Gubałówką w dali Beskidy Zachodnie z naj-

wyższym swym szczytem Babią Górą (1725). Pod stopami: dolina Bystrej z Kuźnicami, wyżej hala Kalatówki.

Drogi i znaki:

A). Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3).

B). Z Kuźnic: od restauracyi drogą ku W., przez most na Bystrej i tuż za nim (nieco na lewo) przez mostek na potoku Jaworzynce; stąd ku W. przez drugi mały potok, w górę, na drogę leśną (⋙⟶, żółte znaki) i kawałek tą drogą; potem pozostawić drogę, oznaczoną żółtą farbą, skręcającą na prawo, stromo pod górę, a iść prosto (⋙-→, białe znaki), na przełęcz między Boczaniem a Nieborakiem (ławka), od której wiedzie droga leśna ku Pd. W. na dół (⋙⟶, niebieskie znaki) do hali Olczyskiej (patrz N. 7). Z przełęczy ku Pn. ścieżką stromo w górę grzbietem Nieboraka (1199), wreszcie wygodnemi schodami, zaopatrzonemi w poręcze na urwisty szczyt Nosala (ławka), około $^3/_4$—1 godz. (Przy ścieżce przez Nieborak tablice z zakazem schodzenia na kulturę leśną na wschodniem zboczu jego, a na szczycie Nosala tablica z zakazem dalszego chodzenia po Nosalu!)

N. 17. Skupniów Upłaz.

Nagi grzbiet górski, oddzielający dolinę Olczyską od doliny Jaworzynki, łączący Boczań

(1280) z Wielką Kopą Królową (1610). Ze środka jego ładny widok, głównie ku Z. na góry i dolinę Jaworzynki w dole.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Kuźnic (patrz Nr. 3).

B) Z Kuźnic drogą do Hali Gąsienicowej przez Boczań do Skupniowego Upłazu (patrz N. 27), około 1 godz. Przy wyjściu z lasu skręcić ku Pd. Z. w górę po zboczu trawiastem bez ścieżki na szczyt Upłazu.

Z Skupniowego Upłazu można wracać do Kuźnic przez przełęcz między Kopami Królowemi i doliną Jaworzynki (patrz N. 27 i 4).

c) DALSZE WYCIECZKI.

N. 18. Dolina Małej Łąki.

Jedna z większych dolin, ku Pd. Z. od Zakopanego, ograniczona od Pn. W. Łysankami (1457), Grzybowcem (1416), Małym Giewontem (1733) i przełęczą, łączącą Giewont (1900) z Kopą Kondracką, od Pd. Z. Hrubym Reglem (1339), Skorušniakiem i Wielką Turnią (1988), od Pd. Czerwonymi Wierchami: Kopą Kondracką (2004) i Małołączniakiem (2101). Mniej więcej w połowie jej długości leży jedna z największych hal (1209) tatrzańskich z licznymi szałasami: dopiero od tego miejsca począwszy dolina jest piękna.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny: 1) ulicami: Kościeliską i Skibówką, potem wygodnym gościńcem kościeliskim; $3^1/_2$ km.; końmi (patrz cennik jazdy str. 24) 20—30 min., pieszo — około 1 godz.; 2) do ujścia doliny Za Bramką (patrz N. 11); stąd drogą pod Reglami (patrz N. 6) ku Z.

B) Od ujścia doliny Małej Łąki, obok leśniczówki ku Pd. (»»—›, czerwone znaki) drogą leśną z początku zachodnim, dalej wschodnim brzegiem potoku, do małej łączki (1057) na prawo za potokiem, od której odchodzi ścieżka ku Pd. Z. na Przysłop Miętusi (»»—› patrz N. 19); stąd ku Pd. W. do hali Małej Łąki — około 1 godz. (pieszo).

Z hali prowadzą ścieżki: 1) ku W. na Łysanki (patrz N. 22); 2) ku W. też ścieżka nad Reglami (patrz N. 23) do doliny Strążyskiej; 3) ku Z. ścieżka nad Reglami (patrz N. 23) na Przysłop Miętusi; 4) ku Pd. na Giewont i Czerwone Wierchy (patrz N. 42 i 41).

N. 19. Przysłop Miętusi (1117, hala).

Niewielki grzbiet górski od Pn. nad doliną Miętusią, stanowiący przedłużenie Hrubego Regla (1339) ku Pd. Z., nazywa się Przysłopem Miętusim (1295). U stóp jego właśnie, ku

W. rozciąga się obszerna hala (szałasy i mleko), z pięknym widokiem na Giewont (1900) ku Pd. W., Czerwone Wierchy: Małołączniak (2101), Krzesanicę (2128) i Ciemniak (2099) ku Pd. i in. Z nizkiego grzbietu sąsiedniego ku Z. (w górę, bez ścieżki) widok jeszcze rozleglejszy.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny Małej Łąki i doliną tą (około 35 min.) do łączki na prawo (ku Z.), za potokiem, od której odchodzi ścieżka na Przysłop Miętusi (patrz N. 18);

B) Stąd (»»—›, czerwono-żółte znaki) ku Pd. Z. ścieżką przez las, potem lasem dość stromo pod górę, na Przysłop Miętusi — około 1 godz. (od ujścia doliny Małej Łąki).

Z hali wiodą drogi: 1) ku W. ścieżką nad Reglami (patrz N. 23) do hali w dolinie Małej Łąki; 2) ku Z. ścieżką nad Reglami (patrz N. 23) przez dolną część doliny Miętusiej (patrz N. 20) do doliny Kościeliskiej; 3) ku Pd. do górnej części doliny Miętusiej (patrz N. 20); 4) ku Pd. W. na Czerwone Wierchy (patrz N. 41).

N. 20. Dolina Miętusia.

Jedna z większych, ku Pd. Z. od Zakopanego. Uchodzi ona do doliny Kościeliskiej, od W., niedaleko ujścia tej ostatniej. Wygięta jest łukowato w ten sposób, że mniejsza dolna

jej część biegnie od Z. ku W., większa zaś górna, od Pn. Z. ku Pd. W. Pierwsza ograniczona od Pn. Kończystą Turnią (1312) i Przysłopem Miętusim (1295), od Pd. Upłazem Miętusim (1454), druga zaś od Pn. W. Skoruśniakiem i Wielką Turnią (1988), od Pd. Z. Gładkiem Upłaziańskiem (1787), a od Pd. wreszcie grzbietem Czerwonych Wierchów, głównie Krzesanicy (2128). Po za halą (około 1150, szałas), leżącą w górnej części doliny, znajdują się ku Pd. Wantule: rodzaj olbrzymiego, półokrągłego amfiteatru dzikiego, zasłanego głazami, a jeszcze dalej ku Pd. i wyżej, za wysoką ścianą, olbrzymi kocioł pod ścianą Krzesanicy, rozdzielony granią pośrednią na dwie krótkie dolinki: wschodnią, dolinkę Litworową i zachodnią, dolinę Mułową, dziką i piękną.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny Miętusiej: do ujścia doliny Kościeliskiej i doliną tą ku Pd. do mostu na Kirowej Wodzie na końcu Kiry Miętusiej (patrz N. 21).

B) Stąd (przed mostem) ku Pd. W. (⋙—→, biało-czerwone znaki) drogą, dalej ku W. ścieżką nad Reglami do końca dolnej części doliny pod Przysłopem Miętusim (patrz N. 23).

Od tego miejsca wiodą drogi: 1) ku Pn. w górę, na Przysłop Miętusi (patrz N. 19); 2) ku Pd., drogą leśną, do hali Miętusiej, stąd

bez ścieżki (z przewodnikiem!) do Wantul. Z Wantul do doliny Mułowej i Litworowej (trudne przejście, tylko z dobrym przewodnikiem!).

N. 21. Dolina Kościeliska.

Wielka, piękna dolina ku Pd. Z. od Zakopanego. Najpiękniejsza w środkowej części. W górnej części rozwidla się na kilka ramion. Ograniczają ją: od W. Kończysta Turnia (1312), Upłaz Miętusi (1454), Gładkie Upłaziańskie (1787), Ciemniak (2099) i Tomanowa polska (1979), od Z. Kopki (1308), Kominy (1826) i Ornak (1861), od Pd. wreszcie (od W. ku Z.) Smreczyński Wierch (2068), Kamienista (2128) i Błyszcz (2163; tuż za nim ku Pd. najwyższy szczyt Tatr zachodnich: Bystra 2250). Dolina przedstawia się najpiękniej w oświetleniu słonecznem, w godzinach południowych. Ponieważ jest w niej wiele miejsc, godnych widzenia a leżących w bok od głównej drogi, wiodącej środkiem doliny do Stawu Smreczyńskiego, dla ułatwienia więc oryentowania się w opisie tej ostatniej, opisy ich podane są krótszym wierszem w nawiasach [ ].

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny Kościeliskiej: ulicami Kościeliską i Skibowką, wygodnym gościńcem kościeliskim obok ujścia doliny

Małej Łąki ($3^1/_2$ klm.; patrz N. 18) do ujścia (919) doliny (6 km.)[1]). Stąd ku Pd. wygodną drogą przez łąkę, przez Bramę Kantaka (między dwiema skałami nad Kirową Wodą; na prawo, t. j. ku Z., za potokiem, na skale tablica pamiątkowa), drugą łąkę, zwaną Kirą Miętusią (945), wreszcie most na Kirowej Wodzie (przed mostem ku Pd.W. do doliny Miętusiej, patrz Nr. 20 i na Czerwone Wierchy, patrz N. 41) i mały lasek do Starych Kościelisk (na prawo murowana kapliczka i resztki budynków z czasów eksploatacyi rudy żelaznej), na końcu których (na lewo) znajduje się restauracya; 8 klm.; około $1^1/_2$ godz końmi (z Zakopanego; patrz cennik jazdy str. 24).. Dotąd zwykle dojeżdża się furką. Kto nie może chodzić i chce jechać dalej, może dojechać do Pisanej (10 klm.), a nawet do Krzyża Pola (11 klm; patrz niżej), musi jednak umówić się o to z woźnicą w Zakopanem. Kto ma ze sobą dużo ubrania i zapasów żywności do noszenia, powinien przywieźć z sobą tragarza z Zakopanego, albo też umówić się w domu z woźnicą swoim, że poniesie rzeczy, co mianowicie i dokąd. W restauracyi otwartej i w zimie, można dostać mięsnych potraw ciepłych, przekąsek,

---

[1]) Gościniec bity pomiędzy ujściem doliny Małej Łąki a ujściem doliny Kościeliskiej jest obecnie w robocie. Do ukończania trzeba posługiwać się złą starą drogą.

mleka, herbaty, kawy, wódki, wina, piwa i t. p., a także świec, niezbędnych przy zwiedzaniu grot. Na piąterku jest 4 pokoi gościnnych (po 3 korony za dobę).

B) Od restauracyi ku Pd. drogą i za miejscem, gdzie zatrzymują się furki, na lewo, ku W., przez most najbliższy na potoku Kościeliskim, tuż za nim na prawo, ścieżką między świerkami do Źródła Lodowego (967; przeciętna ciepłota wody 4,3° C.; woda wydobywa się z pod ziemi wielką masą i rozlewa się w trzy strony; dokoła barjerka, ławeczki) — około 5 min.

[Od mostu za restauracyą obok Źródła Lodowego, drogą ku W. (»—→, czerwone znaki), potem ku Pd. ścieżką przez maliniak, dalej przez źlebik w lesie i lasem, w zakosy, dość stromo w górę (w jednem miejscu widok z drogi na Kopki, w drugiem ładny widok na halę »Na Stołach«, Kominy i dolinę Kościeliską) do drogoskazu: »Do Wyżniego Okna Zbójeckiego«. Od niego nieco w dół do Niżnich Okien Zbójeckich — 1¼ godz. Wejście do nich tworzy turnia w rodzaju bramy, której przeciwny wylot czyli »okno« wychodzi nad przepaściste zbocze grani. Z lewej strony bramy wejście do skalistego »kotła« (nad nim w górze las) około 10—15 metr. śre-

dnicy. Z prawej szczeliny, czyli drugiego »okna« widok na dolinę Kościeliską i turnie Kominów. Duży otwór, leżący wprost wejścia, prowadzi do groty (świeca i zapałki!), przeszło 45 metr. długości. Od drogoskazu »Do Wyżniego Okna Zbójeckiego« w górę lasem (w jednem miejscu widok piękny na dolinę Kościeliską i przeciwległe turnie!), do tego okna $^1/_4$ godz.]

Obok Źródła Lodowego ku Pd. Z. nad brzegiem potoku Kościeliskiego — Brama Kraszewskiego (na lewo, na skale marmurowa tablica pamiątkowa). Stąd przez mostek na zachodni brzeg potoku i brzegiem tym dalej drogą ku Pd., następnie przez most (z mostu ku Pd. widać skałkę, zwaną Sową) na wschodni brzeg potoku i brzegiem tym dalej

[Za mostem, z lewej, t. j. wschodniej strony drogi (»—›, czerwone znaki) ścieżką w zakosy, w górę przez las ku Pn. do otwartego zlebu (na początku zlebu, z małej turni z napisem: »stąd widok« piękny widok wgłąb doliny Kościeliskiej aż do Bystrej!), i dalej zlebem tym ku Pn. W. stromo pod górę do Groty Zimnej, około 40 min. Wejście do niej znajduje się w środku półkola, utworzonego przez prostopadłe turnie, tuż ponad zlebem, od Pn. Z. (świeca i zapałki!). Długość groty wy-

nosi 122 metr., z czego 99 metr. przypada na przedni korytarz (z początku idzie się nim w dół, potem w górę) do rozdwojenia groty, 10 metr. na prawą odnogę (w niej próg czyli »brzeżek«) i 13 metr. na końcową komorę. W grocie często leży lód miejscami].

do hali przy Pisanej (około 1040, szałas) i tuż za nią do altany T. T., 35—45 min. (pieszo, od restauracyi; można dojechać końmi).

[Od altany T. T. ku Pd. W. (»—→, czerwono-niebieskie znaki) w kilka minut do ujścia Krakowa: głębokiego parowu o groźnych ścianach fantastycznych (Brama Floryańska, Kościół Maryacki, Ratusz). Należą one: na lewo, t. j. od Pn. W. do Gładkiego Upłaziańskiego, na prawo, t. j. od Pd. Z. do Zamków (1551). Górny koniec parowu opiera się o Ciemniak. Potoczek, płynący dnem Krakowa, w czasie ulewy przybiera znacznie i utrudnia przejście, natomiast w czasie posuchy całkiem prawie wysycha. Ujście parowu prowadzi do wązkiego korytarza, poza którym znajduje się szersza część jego z rzadkim lasem, za nią drugi wązki korytarz, a za tym znowu szersza część. Stąd wiodą drogi: 1) prosto ku Pd. W. na Czerwone Wierchy (patrz N. 41); 2) tuż na po-

czątku szerszej części, na lewo, po pod małą grotą, ścieżką w górę, stromo do dolnego otworu (1099) Smoczej Jamy (około $^1/_2$ godz. od altany T. T.). Jest to nizki, ciemny (świeca lub dużo zapałek!) tunel, 37$^1/_2$ metr. długości, zgięty w kształcie litery »S«, którego drugi, górny otwór, leży o 21 metr. wyżej. Wydostawszy się z tego ostatniego i trzymając się brzegu parowu, powraca się do altany T. T. przy Pisanej].

Tuż za altaną T. T. przy Pisanej ku Pd. znajduje się skała Pisana po lewej, wschodniej stronie drogi, obok mostu; nazwa od licznych napisów na skale; wykuty w niej legendowy rycerz śpiący podziemi tatrzańskich przez J. Bełtowskiego. Tablica czeskich turystów, obok ławki. Z pod skały wypływa silny potok, t. zw. »wypływ z pod Pisanej« (1036).

[Tuż za Pisaną, po stronie zachodniej potoku Kościeliskiego, na prawo, t. j. ku Z. (⋙→, czerwone znaki) w górę, ścieżką w zakosy po kamienistem zboczu, zwanem Obłezkami, do Jamy Obłazkowej, rodzaju obszernej niszy w skale, na prawo, t. j. ku Z. od ścieżki. Stąd ku Pd. w poprzek dużego piargu do Groty Mylnej, około 20 min. Wejście prowadzi do nizkiego, lekko zgiętego korytarza, 26 metr. długości,

kończącego się dużem »oknem« nad przepaścią, z widokiem na górną część doliny Kościeliskiej i szczyt Bystrej. Obok, z lewej strony, szpara ku dolinie. Na prawo przed »oknem« wejście (świeca i zapałki! dobry przewodnik!) do drugiego korytarza, około 22 metr. długości. Stąd dopiero wchodzi się do głównego pnia groty 81 metr. długości, z szeregu komor i korytarzy (w niektórych miejscach potrzeba iść na czworakach). Pień ten posiada boczne odnogi: a) z prawej strony (rachując od wejścia do niego): 1) wielka izba, komora wysoka, 38 metr. długości, 2) nieco dalej, biała ulica, 27 metr. długości; b) z lewej strony: 3) ulica J.. G. Pawlikowskiego, 58 metr. długości, zakończona komorą, t. zw. chórami, 26 metr. długości].

[Przed Jamą Obłazkową wprost w górę (⋙⟶, niebieskie znaki) do Groty Raptawickiej w Turni Raptawickiej, około 15 min. (od Jamy Obłazkowej). Wejście prowadzi przez wysoki próg w dół po drabinie (świeca i zapałki!) do obszernej komory 41 metr. długości, około 8 metr. szerokości i około 10 metr. wysokości. Ku końcowi zniża się ona i schodzi w dół. Główny ten pień przecięty jest dwoma poprzecznymi kory-

tarzami (w kształcie krzyża dwuramiennego): 1) prawe ramię pierwszego z nich ma 36 metr. długości, lewe 19 metr, 2) prawe ramię drugiego 20 metr. długości, lewe 27 metr.].

Od Pisanej drogą ku Pd., wschodnim brzegiem potoku Kościeliskiego, potem przez most, zachodnim jego brzegiem obok grobu górnika króla Starego (stos suchych gałęzi, na lewo od drogi, na początku polanki, przed altaną) do altany T. T. (z prawej strony; dotąd można dojechać końmi; pieszo około 25 min. od Pisanej) przy Krzyżu Pola (na prawo wyżej nieco), tkwiącym w kamieniu młyńskim (do rozcierania rudy srebrnej) Króla Zygmuuta Starego (patrz: Dr. St. Eliasz Radzikowski — »Góry kruszcowe w Tatrzech otwarte r. p. 1502« w Pamiętn. Tow. Tatrzańskiego za r. 1902, tom XXIII). Następnie ku Pd. do rozstajnych dróg.

[Wprost ku Pd., zachodnim brzegiem potoku prowadzi droga obok ścieżki na Kominy (patrz N. 39) na Halę Ornak (1129; szałasy), 20 min.]

Stąd na lewo, t. j. ku Pd. W. (⋙→, czerwono-białe znaki), przez most na wschodni brzeg potoku Kościeliskiego i do Hali Smytniej (1081; szałasy), około 15 min. od Krzyża Pola. Da-

lej, zachodnim brzegiem hali, przez most do lasu, do rozstajnych dróg.

[Wprost ku Pd. droga do Hali Pysznej (1350; szałas), około 1 godz. Stąd na Przełęcz Pyszniańską (1789; patrz N. 54-X) i na szczyt Bystrej (patrz N. 43)].

Od tego miejsca na lewo, t. j. ku Pd. W.,

[Po paru minutach drogi, odchodzi od niej w górę ku Pd. (»»—→, biało-czerwone znaki) lesistym grzbietem ścieżka do Stawu Smereczyńskiego, krótsza i wygodniejsza, jakkolwiek bardziej stroma, aniżeli wspomniana niżej kamienista droga, którą ta ścieżka w jednem miejscu przecina, w 45 min. (od Smytniej)].

potem ku Pd., dalej ku W., następnie ku Pd. W. i do rozstajnych dróg.

[Na lewo, ku W., do Hali Tomanowej Niżniej, a nieco dalej za nią do Hali Tomanowej Wyżniej (1381; szałasy), około 1 godz. Stąd idzie ścieżka na Przełęcz Tomanowską (1689; patrz Nr. 54—IX)].

Stąd znowu ku Pd. i znowu do rozstajnych dróg,

[Prosto ku Pd. do Hali Smereczyńskiej (około 1230; szałasy), w 10 min.].

wreszcie ku Z. (t. j. na prawo), ścieżką do Stawu Smereczyńskiego (1230; 0,86 ha. powierzchni; otoczony dokoła lasem; brzegi błotniste; na brzegu północnym altana T. T.,

z której widać ku Pd. Bystrą; tratwa popsuta!), około 1 godz. (od Smytniej).

N. 22. Łysanki (1457).

Regiel oddzielający dolinę Strążyską od doliny Małej Łąki, odległy o $4^1/_2$ klm. w prostej linii od Zakopanego, ku Pd. Z.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do ujścia doliny Strążyskiej i doliną tą do ścieżki na Łysanki (patrz N. 10).

B) Stąd (⋙⟶, biało-żółte znaki) na prawo, t. j. ku Z, przez mostek na potoku Młyniska, w górę lasem, potem ku Pn. Z. kamienistem zboczem ścieżką w zakosy na szczyt małej turni (widok na dolinę Strążyską i Giewont), Następnie ku Z. przez duży las na przełęcz trawiastą między dwiema nizkiemi skałkami, około $1^1/_2$ godz. (z doliny Strążyskiej). Z lewej z nich, t. j. bardziej ku Pd. wysuniętej, o przepaścistych, prawie pionowych ścianach od Pd. W. i Pd., najładniejszy widok z całej drogi. Oprócz doliny Strążyskiej w dole, widać: ku W. Sarnią Skałę (1375), od niej na prawo nagie turnie Suchego Wierchu, dalej prostopadłą prawie ścianę Giewontu (1900), Mały Giewont (1733; prawie ku Pd.), następnie Czerwone Wierchy: Małołączniak (2101) i Krzesanicę

(2128), a tuż przed nami fantastyczne skałki, t. zw. Jatki, stanowiące wschodnie zakończenie głównego grzbietu Łysanek. Ku Pn. na horyzoncie pasmo Beskidów Zachodnich z Babią Górą (1725) na czele (ku Pn. Z.), a ku Pn. W. Pieniny (982).

Stąd z powrotem na przełęcz, po pod prawą skałką, ku Z., dalej ku Pd. Z. po pod wspomnianemi wyżej Jatkami (te pozostają na prawo od ścieżki), potem ku Z., jeszcze dalej ku Pn. Z. w górę, ścieżką w zakosy na grzbiet Łysanek (widok ku Pd.) i północną stroną grzbietu ku Z. przez las do leżącego nieopodal trawiastego ich szczytu z widokiem na Czerwone Wierchy; około 2 godz. (z doliny Strążyskiej). Najwyższy punkt Łysanek pokryty lasem bez widoku, lecz nieco dalej ku Z. od niego znowu miejsce bez drzew z pięknym widokiem ku Pd. i Z.

Ze szczytu Łysanek wiodą ścieżki: 1) ku Pd. Z. (⋙⟶, niebiesko-żółte znaki) ścieżką w dół do hali w dolinie Małej Łąki (patrz N. 18), 50 min.; 2) ku Pn. (⋙⟶, biało-żółte znaki) w dół, ścieżką w zakosy wciąż lasem do altany T. T. w dolinie Za Bramką (patrz N. 11), około 1 godz.

N. 23. Ścieżka „nad Reglami".

Jest to jedna z piękniejszych i wygodniejszych (1 metr szerokości, wiele mostków, bar-

dzo dużo ławek w rozmaitych punktach) ścieżek górskich w blizkości Zakopanego. Łączy ona dolinę Bystrej z doliną Kościeliską i ciągnie się od W. ku Z. pomiędzy Upłazem Kalackim, Giewontem (1900), Małym Giewontem (1738), Grzybowcem (1416), Czerwonymi Wierchami: Małołączniakiem (2101) i Krzesanicą (2128), Upłazem Miętusim (1454) od Pd., a Krokwią (1378), Sarnią Skałą (1375), Łysankami (1457), Hrubym Reglem (1339), przez Przysłop Miętusi (1295) i popod Kończystą Turnią (1312) od Pn. Na całej przestrzeni (od Kuźnic do doliny Kościeliskiej) oznaczona jest biało-czerwoną farbą.

Zaczyna się ona z Kuźnic i idzie z początku drogą wiodącą na Kalatówki (patrz N. 12); nie dochodząc Kalatówek, w lesie skręca na prawo, t. j. ku Pd. Z. (⋙→) i wychodzi na górne piętro Kalatówek obok najdalej ku Pn. wysuniętego szałasu (na rogu dachu znaki). Stąd dalej ku Pd. Z., przez niewielkie zagłębienie pomiędzy halą a trawiastem zboczem Krokwi, na ścieżkę, idącą południową stroną tego zbocza, i nią w górę, w łagodne zakosy ku Z., na przełęcz (około 1310) pomiędzy Upłazem Kalackim od Pd. a Krokwią od Pn., zwaną przełęczą Białego lub Na Patykach (ławki), około 1 godz. z Kuźnic. Panorama z przełęczy: ku W. w dali Tatry Bialskie z Hawraniem (2151)

na czele; bliżej na prawo Koszysta (2193], na tle jej dwie Kopy Królowe (1610) i Kopa Magóry (1704); na prawo od tej ostatniej w głębi Żółta Turnia (2088), Granaty (2232) i wprost ku Pd. W. czubek Kozich Wierchów (2295); bliżej na prawo Uchrocie Kasproskie (1850), a od niego na prawo w głębi Świnica (2306) oraz szczyty Pośredniej (2129) i Skrajniej (2099) Turni; bliżej na prawo Kasprowy (1989), wprost ku Pd. Pośredni Goryczkowy (1874), dalej Czuba Goryczkowa (1913); tuż blisko koniec wschodni grzbietu Giewontu; ku Pd. Z. ciągnąca się w górę grań — to Upłaz Kalacki, przypierający do wyższego od siebie (na prawo) Giewontu (1900); na prawo od niego ku Z. Suchy Wierch, oddzielony Czerwoną Przełęczą od Sarniej Skały (1375); poza tą przełęczą głębiej Łysanki (1457); ku Pn. tuż obok szczyt Krokwi (1378); na lewo od niej w dole dolina Zakopiańska na tle Gubałówki (1123), a za tą ostatnią w dali Babia Góra (1725) w Beskidach Zachodnich; ku Pn. w dole pod nami dolina Białego; ku Pd. W. w dole Kalatówki (1194), a za niemi dalej hala Kasprowa Niżnia (1204).

Z przełęczy Białego (»—→) ku Pd. Z. w dół, potem ku Z. popod urwistemi turniami Kalackiego Upłazu i Zameczków (najpiękniejsza część ścieżki!), w końcu obok ścieżki do doliny Białego (na prawo, przed potoczkiem, patrz N.

8) do górnego końca hali (ławki), w południowo zachodniem ramieniu doliny Białego. Z hali tej ku Z. nieco pod górę do przełęczy między Suchym Wierchem od Pd. a Sarnią Skałą od Pn., zwanej Czerwoną lub Wolarzyskiem (1305; altana T. T.; ławki), około 50 min. z przełęczy Białego Stąd: 1) ku Pn. Z. w górę (niebieskie znaki), na szczyt Sarniej Skały (1375; — ładny widok na dolinę Białego i Strążyską i otaczające je skały i szczyty), około 20 min.; 2) ku Pd. Z. (»—>, czerwone znaki) ścieżką w dół na Wielką Rówień (patrz N. 10). Od altany T. T. ku Z. (»—>) w dół, przez duży las, ścieżką w zakosy (ku końcowi jej, po prawej stronie obok ławki źródełko z dobrą wodą do picia) do hali w dolinie Strążyskiej (patrz N. 10), w 35 min. Z hali tej ku Z. (»—>), przez potok, przez przełęcz (około 1305; na Giewont, patrz N. 42) między Grzybowcem od Pd. i Łysankami od Pn. do hali w dolinie Małej Łąki (patrz N. 18), 1½ godz. z doliny Strążyskiej. Stąd ku Z. (»—>), w górę, lasem, przez Przyslop Miętusi (patrz N. 19), i dalej w dół, ku Pd. Z., następnie zaś ku Z., drogą, idącą wzdłuż dolnej części doliny Miętusiej (patrz N. 20), brzegiem północnym potoku Miętusiego, do doliny Kościeliskiej przy ujściu do niej doliny Miętusiej, około 1½ godz. z doliny Małej Łąki. Od tego miejsca do Restauracyi w dolinie Kościeliskiej (w 15 min.) lub Zakopanego (p. N. 21).

Drogi i znaki:

Ponieważ ścieżka nad Reglami łączy pięć rozmaitych dolin, przeto drogami, prowadzącemi do każdej z nich, można się jednocześnie dostać w odpowiednich punktach na tę ścieżkę, i odwrotnie, zejść z tej ścieżki do odpowiednich dolin i stąd do Zakopanego lub dalej (patrz Nra 3, 8, 10, 18 i 21 oraz mapkę).

N. 24. Wrótka (około 1475).

Dość głębokie wcięcie w zniżającym się ku W. grzbiecie Giewontu (1900), ku końcowi jego, w miejscu zetknięcia się z Upłazem Kalackim, zwane też Szklanną Bramą i widoczne dobrze (po nad trawiastem zboczem) z Zakopanego ku Pd. Z trawiastego szczyciku skałki, ograniczającej z lewej, t. j. wschodniej strony Wrótka, rozległy widok na wszystkie strony, oraz na leżącą głęboko pod stopami, ku Pd., Halę Kondratową (1343). Znacznie piękniejszy i rozleglejszy widok przedstawia się z zachodniej grani Wrótek, z miejsca, odległego od nich o 20—25 min. drogi. Idzie się ku Z. w górę, z początku po trawie, w końcu między kosówką, trzymając się północnej strony grzbietu. Po 10 min. wędrówki w kosówce należy wyjść na grzbiet, skąd (miejsce to na mapie oznaczone *) roztacza się następująca

panorama: Ku W. w dali widać czubek Hawrania (2151), bliżej Koszystą (2193) i Żółtą Turnię (2088), z poza której wychylają się czubki Buczynowych Turni (2193). Na prawo od Żółtej Turni idą po kolei: Granaty (2232), Kozi Wierch (2295), Kościelec (2159) i Świnica (2306) ku Pd. W. Dalej widzimy Kasprowy (1989), z poza którego wychylają się z głębi: Szczyrbski (2385) i długa ściana Hrubego (2431). Na prawo od Kasprowego, w tym samym grzbiecie Pośredni Goryczkowy (1874). Na prawo od niego, znowu w głębi: Krótka (2370) i Krywań (2496), a w tym samym grzbiecie: Czuba Goryczkowa (1913) i Suchy Kondracki (1901) wprost ku Pd. Na prawo od tego ostatniego Kopa Kondracka (2004), a dalej Małołączniak (2101) z Czerwonych Wierchów. Ku Z. widziany z boku grzbiet Giewontu (1900), zasłania widok w tę stronę. Na prawo od niego, nieco dalej Łysanki (1457), bliżej zaś turnie Suchego Wierchu, a obok nich na prawo Sarnia Skała (1375) ku Pn. prawie. Ku Pn. Z. w znacznem oddaleniu, na horyzoncie, Babia Góra (1725) w Zachodnich Beskidach. Ku Pn. w dole przed nami dolina Białego i za nią Zakopane u stóp Gubałówki (1123). Prawą, t. j. wschodnią ścianę doliny Białego tworzy Krokiew (1378), za nią daleko widać Pieniny (982). Od Krokwi na prawo idą: Nosal (1215), Mały

(1231) i Wielki (1334) Kopieniec, bliżej Boczań (1280) i Skupniów Upłaz, a obok niego na prawo obie Kopy Królowe (1610), Kopa Magóry (1704) na tle Koszystej i Uchrocie Kasproskie (1850) na tle Granatów. Ku W. tuż obok niżej leżący grzbiet — to Upłaz Kalacki, a na prawo w dole głęboko — hala Kondratowa (1343) z szałasami.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3) i z Kuźnic ścieżką nad Reglami na górne piętro Kalatówek (patrz N. 23).

B) Stąd trzy drogi na Wrótka: 1) najkrótsza ale bez widoku po drodze: zachodnim brzegiem hali, ku Pd. Z. dnem bezleśnego, obszernego zlebu pomiędzy końcowem przedłużeniem wschodniem grzbietu Giewontu od Pd. W. (t. j. na lewo), a Upłazem Kalackim od Pn. Z. (t. j. na prawo), bez ścieżki, stromo w górę, około 2 godz. z Kuźnic; 2) ścieżką nad Reglami (patrz N. 23) do końca pierwszego zakrętu, stąd dalej w tym samym kierunku bez ścieżki (niebieskie znaki) brzegiem żlebu w górę przez rzadki las ku Pd. Z. na Upłaz Kalacki i grzbietem jego, z początku lewą stroną, wkońcu prawą dość stromo w górę — około $2^1/_2$ godz. (z Kuźnic); 3) ścieżką nad Reglami na przełęcz Białego czyli Na Patykach (patrz N. 23), stąd bez ścieżki i znaków ku Pd. Z. najwyż-

szem miejscem grzbietu, pomiędzy drzewami, na długą trawiastą polanę na samym grzbiecie, i wzdłuż tej polany obok kopczyka na Upłaz Kalacki do wyżej opisanej drogi (z niebieskimi znakami) i nią dalej, $2^{3}/_{4}$ godz. Obie te drogi są dość długie i nieco męczące, ale odznaczają się pięknymi widokami.

N. 25. Wielka Kopa Królowa (około 1610).

Kopulaste, trawiaste wzgórze, odległe o 6 klm. w prostej linii od Zakopanego ku Pd. W. Ze szczytu rozległy widok dokoła; ku Pd. na całą dolinę Stawów Gąsienicowych z otaczającymi ją szczytami, z pomiędzy których wysuwają się na pierwszy plan: nieco ku Pd. W. Granaty (2232), na prawo od nich Kozi Wierch (2295), a wprost ku Pd. Świnica (2306).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego drogą do Hali Gąsienicowej na przełęcz między Kopami Królowemi (patrz N. 27).

B) Stąd ku Pn. W. prosto w górę, bez ścieżki, na szczyt Wielkiej Kopy Królowej, 10—15 min.

N. 26. Kopa Magóry (1704).

Kopulasty szczyt trawiasty ku Pd. W. od Zakopanego, odległy od niego o $6^{1}/_{2}$ klm. w li-

nii prostej. Widok ze szczytu należy do ładnych i dość rozległych, godzien polecenia głównie dla tych, którzy dla jakichkolwiek powodów nie mogą zwiedzać wyższych szczytów. Oprócz trzech dolin, na zbiegu których znajduje się Kopa Magóry, mianowicie doliny Kasprowej ku Z., doliny Jaworzynki ku Pn. i doliny Stawów Gąsienicowych ku Pd. W. i Pd., widać stąd po kolei następujące szczyty wyższe: ku W. w głębi część Tatr Bialskich: Murań (1827) i Hawrań (2151), bliżej: Koszystą (2193), jeszcze bliżej, wprost ku Pd. W. Żółtą Turnię (2088), dalej: Granaty (2232), Kozi Wierch (2295), Kościelec (2159; nieco bliżej) i Świnicę (2306). Prosto ku Pd. widać Pośrednią (2129) i Skrajnią (2099) Turnie, następnie Beskid (2012); po za Uchrociem Kasproskiem (1850), stanowiącem wzniesienie grzbietu, idącego od Magóry do Kasprowego, Kasprowy (1989), dalej Pośredni Goryczkowy (1874), wprost ku Pd Z. Czubę Goryczkową (1913), na prawo od niej Suchy Kondracki (1901), następnie Kopę Kondracką (2004), zakrywającą prawie Krzesanicę (2128) i Małołączniak (2101) z Czerwonych Wierchów, wreszcie ku Z. Giewont (1900). Ku Pn., po za Reglami, doliną Zakopiańską, Gubałówką i doliną Nowotarską, na tle horyzontu, widnieją Beskidy Zachodnie z Babią Górą (1725) ku Pn. Z., ku Pn. W. zaś Pieniny (982).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego drogą do Hali Gąsienicowej na przełęcz między Kopami Królowemi (patrz N. 27).

B) Stąd nieco pod górę, ku Pd. (obok »»→ na Kasprowy), z początku starą, mało widoczną drogą jezdną, po zachodniem zboczu Małej Kopy Królowej, następnie bez ścieżki, granią nad doliną Jaworzynki do podstawy Kopy Magóry (stąd ku Pd. Z. na Kasprowy, patrz N. 43), wreszcie prosto w górę, w zakosy, ku Pn. Z. na szczyt jej, około 45 min z przełęczy między Kopami.

Ze szczytu Kopy Magóry ku Pn. Z. prowadzi ścieżka (niebieskie znaki) po łagodnem zboczu trawiastem, dalej ku Pn. po stromem, w zakosy, do Groty Magóry (i do doliny Jaworzynki; patrz N. 4), w 45 min.

N. 27. Hala Gąsienicowa (1526).

Obszerna hala z licznymi szałasami w dolinie Stawów Gąsienicowych, zwana też halą Przy-Stawach, w odległości 7 klm. od Zakopanego w linii prostej ku Pd. W. Tędy prowadzi kilka dróg w głąb Tatr, między innemi bardzo uczęszczana droga do leżącego stąd niedaleko Czarnego Stawu pod Kościelcem. Ze

względu jednak na szczególny charakter górski tej hali, jako też roztaczający się z niej widok, zasługuje ona na zwiedzanie nietylko »po drodze«! Panorama szczytów przedstawia się tak: ku Pd. W. Żółta Turnia (2088), od niej na prawo idą po kolei: Granaty (2232), długi, poszarpany grzbiet Koziego Wierchu (2295), ostry, stożkowaty szczyt Kościelca (2159) i wprost ku Pd. Świnica (2306, najwyższy szczyt w sąsiedztwie Zakopanego). Na prawo od niej: Pośrednia (2129) i Skrajnia (2099) Turnia obok siebie, Beskid (2012) wprost ku Pd. Z. i wreszcie Kasprowy (1989). Poza Kościelcem kryje się przełęcz Zawrat (2158), między Świnicą a Pośrednią Turnią widać przełęcz Świnicką (2055), a od niej na prawo tuż obok niewielkie schronisko T. T. przyczepione do turni. Między Skrajnią Turnią a Beskidem leży przełęcz Liliowe — Wschodnia (1970), a między tym ostatnim a Kasprowym przełęcz Liliowe — Zachodnia (1960). Na prawo od Kościelca, bliżej nas, trawiasty, stożkowaty szczyt Małego Kościelca (1753), który razem z poprzednim tworzy grzbiet przedzielający tę część doliny na dwie: lewą (wschodnią), mieszczącą w sobie Czarny Staw (1620) pod Kościelcem i (wyżej) Zmarzły Stawek (1791) pod Zawratem, i prawą (zachodnią), w której leżą Stawki Gąsienicowe pod Świnicą (w liczbie 16-tu), przeważnie małe, z których

największy i najpiękniejszy Zielony — Gąsienicowy czyli Suczy (1672) pod Skrajnią Turnią. Dolina Stawów Gąsienicowych przedłuża się ku Pn. pod nazwą doliny Suchej Wody. Na hali gospoda T. T. (2 pokoje z 7 łóżkami, stołami i ławkami; obok kuchenka, gdzie można dostać herbaty, wódki, wina, piwa, mleka i t. p.; na mocy kontraktu z dzierżawcą gospoda ta ma być otwartą od 20 czerwca do 15 września; cennik noclegu i potraw przybity na ścianie).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Kuźnic (patrz N. 3).

B) Z Kuźnic: 1) na przełęcz między Kopami Królowemi jedną z następujących dwóch dróg: a) drogą przez Boczań: od Restauracyi w Kuźnicach drogą ku W., przez most na Bystrej, tuż za nim nieco na lewo przez mostek na potoku Jaworzynce, w górę ku W. na drogę (często błotnistą i kamienistą) w lesie (⋙→, żółte znaki). Nieco dalej należy opuścić drogę prostą (na Nosal, patrz N. 16) a skręcić na prawo, t. j. ku Pd., na inną drogę (⋙→, żółte znaki), stromo pod górę i drogą tą dalej na porosły rzadkimi świerkami grzbiet Boczania (widok ku Z. na Giewont). Stąd ku Pd. W., przez las, w górę, na Skupniów Upłaz (patrz N. 17) i grzbietem jego dalej aż do przełęczy między Kopami Królowemi, 1 $^1/_2$ godz.; b) drogą przez Jaworzynkę: z Kuźnic do hali

w dolinie Jaworzynki (patrz N. 4) i stąd ku Pd. W., obok łożyska suchego zwykle potoku w górę do rozwidlenia się doliny. Następnie zachodnim brzegiem łożyska, obok drogi na prawo do Groty Magóry (patrz N. 4), i tuż za nią ostrym skrętem na prawo, w górę, do lasu (czerwone znaki). Dalej kamienistą drogą leśną ku Pd. Z., za lasem ścieżką w górę, ku W., w zakosy, na przełęcz między Kopami Królowemi, około 1½ godz. Z przełęczy (1530; malowniczy widok ku Z. na Czerwone Wierchy (2128) i Giewont (1900), ku Pn. na dolinę Jaworzynki w dole, na dolinę Zakopiańską głębiej i na Zachodnie Beskidy w dali z Babią Górą (1715) na czele ku Pn. Z.; szczególnie przed zachodem słońca) odchodzą drogi: ku Pn. W. na Wielką Kopę Królową (patrz N. 25), ku Pd. na Kopę Magóry (patrz N. 26) i Kasprowy (patrz N. 43). 2) Z przełęczy dobrą ścieżką (żółte znaki) ku Pd. W., poniżej kosówki, środkiem Hali Królowej Wyżniej (około 1555), wreszcie pomiędzy dużymi głazami granitowymi (zwał boczny polodowcowy) i kosówką, zboczem góry, w dół, do Hali Gąsienicowej, 20—30 min.

Z hali Gąsienicowej idą drogi: 1) ku W. na Krzyżne (patrz N. 47); 2) ku Pd. do Czarnego Stawu pod Kościelcem (patrz N. 28); 3) ku Pd. Z. do Stawków Gąsienicowych pod

Świnicą (patrz Nr. 30), na Świnicę (patrz N. 49) i Liliowe (patrz N. 44 i N. 52-IV).

N. 28. Czarny Staw pod Kościelcem (1620).

Leży w odległości 9 klm. w linii prostej od Zakopanego, ku Pd. W., w południowo-wschodniem ramieniu doliny Stawów Gąsienicowych. Jest to jeden z najpiękniejszych stawów tatrzańskich. Trzeci z rzędu co do wielkości (22,87 ha.) i czwarty co do głębokości (47 metr.). Ograniczony od W. Żółtą Turnią (2088) i Granatami (2232), od Z. Małym Kościelcem (1753) i Kościelcem (2159), od Pd. wysoką ścianą, utworzoną bocznymi występami Granatów i Kościelca, po za którą kryje się Zmarzły Staw pod Zawratem i wychyla się z głębi majestatyczny poszarpany grzbiet Koziego Wierchu (2295), od Pn. wreszcie nizkim zwałem (moreną) poprzecznym. We wschodniej swej części ten ostatni jest przerwany łożyskiem potoku, wypływającego ze stawu. Na przeciwko tego miejsca, ku Pd., znajduje się mała wysepka podłużna, porośnięta kosodrzewiną. Na zachodnim końcu zwału, nad stawem, stoi skromna gospoda (własność p. J. Sieczki; 1 izba gościnna z 2 tapczanami, stołem i ławkami; obok kuchenka, w której można dostać herbaty, mleka, jaj i jajecznicy,

wódki, piwa, wina, mleka, chleba i t. p.). Chcąc lepiej poznać kształt, wielkość i piękność stawu, należy go obejść częściowo, ścieżką brzegiem północnym i wschodnim. Staw przedstawia się najpiękniej w pełni słońca w godzinach południowych.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Hali Gąsienicowej (patrz N. 27).

B) Z Hali Gąsienicowej ku Pd. (żółte znaki) w dół przez mostek na suchem pospolicie łożysku potoku Suchej Wody (1508), stąd w górę nieco ku Pd. W., potem prawie równą i wygodną ścieżką ku Pd. po wschodniem zboczu Małego Kościelca na zwał trawiasty i do schroniska przy Czarnym Stawie, 30—40 min.

Od Czarnego Stawu wiodą drogi: 1) ku Pd. Z. (niebieskie znaki) ścieżką w zakosy, stromo w górę, na Karb (1852), przełęcz między Kościelcem a Małym Kościelcem, z której widać Czarny Staw, Stawki Gąsienicowe (patrz N. 30) pod Świnicą, Świnicę (2306) i in., około 45 min. Z Karbu: a) ku Pd. na szczyt Kościelca, (tylko z przewodnikiem!), około 1 $^1/_2$ godz., b) ku Z., do Stawków Gąsienicowych pod Świnicą (patrz N. 30) i Świnicę (patrz N. 49); 2) Wschodnim brzegiem stawu do Zmarzłego Stawku pod Zawratem (patrz N. 29), na Zawrat (patrz N. 48), Kozi Wierch (patrz N. 50) i Granaty.

N. 29. Zmarzły Stawek pod Zawratem (1797).

Mały Stawek (około 0,21 ha.), odległy od Zakopanego o $9^2/_3$ klm. ku Pd. W., leżący powyżej Czarnego Stawu pod Kościelcem, w niezmiernie dzikiej kotlinie, otoczonej od W. Granatami (2232), od Z. Kościelcem (2159), od Pd. Kozim Wierchem (2295), a od Pn. niewysoką ścianą, przez którą przedziera się potok, odpływający z niego do Czarnego Stawu. Najpiękniej przedstawia się w godzinach przedpołudniowych, w pełni słońca, z północnego brzegu.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Czarnego Stawu pod Kościelcem (patrz N. 28).

B) Od gospody przy Czarnym Stawie ku W. (zielone znaki) wygodną ścieżką, idącą północnym brzegiem stawu, dalej ku Pd. W., wschodnim jego brzegiem, do potoku, płynącego z Zmarzłego Stawku i wpadającego do Czarnego Stawu. Stąd przez potok po głazach w górę ku Pd. po trawiastem zboczu, następnie po piargach w zakosy stromo pod górę, obok ścieżki na Kozi Wierch (na lewo, ku Pd. W.; czerwone znaki; patrz N. 50), przez ławę śnieżną (śnieg leży tutaj pospolicie do końca lata i dłużej) do Zmarzłego Stawku, na zachodni brzeg jego, $^3/_4$—1 godz.

Stąd wiodą drogi: 1) ku Pd. wprost na przełęcz Zawrat (2158; patrz N. 48; 2) ku Pd. W. na Kozi Wierch (patrz N. 50).

N. 30. Stawki Gąsienicowe pod Świnicą.

Leżą one w odległości $7^1/_2$—$9^1/_2$ klm. w linii prostej od Zakopanego, ku Pd. W., w południowo-zachodniem ramieniu doliny Stawów Gąsienicowych, ograniczonem od W. Małym Kościelcem (1753) i Kościelcem (2159), od Z. Uchrociem Kasprowskiem (1850), Kasprowym (1989) i Beskidem (2012), a od Pd. Świnicą (2306), Pośrednią (2129) i Skrajnią (2099) Turnią. — Wszystkich tych stawków jest 16, z tych 7 bardzo małych; sześć zaś tylko posiada nazwy odrębne. Opis ich da się przedstawić w krótkości w następujący sposób:

Idąc od gospody T. T. na Hali Gąsienicowej ku Pd, Z., prawym t. j. północno-zachodnim brzegiem potoku Suchej Wody (niebieskie znaki), spotykamy najprzód jeden malutki stawek na prawo, dalej takież dwa stawki na lewo, potem jeszcze jeden taki sam stawek z lewej strony ścieżki. Przed tym stawkiem (na prawo, ku Pd. Z., odchodzi droga na przełęcz Liliowe patrz N. 44, N. 52—IV i N. 54 IV—VI) ścieżka skręca ku Pd. Obok tego stawku na lewo, t. j. ku W., leży Sob-

ków Stawek (1628; 0,47 ha. powierzchni), przez który przepływa potok Sucha Woda, wypływający z znajdującego się dalej ku Pd. Zielonego Stawku. W niewielkiej odległości od Sobkowego ku W. (ścieżki niema) leżą dwa Stawki tuż obok siebie, noszące wspólną nazwę Stawku Dwoistego (1656; 2,2 ha. powierzchni obu razem). Idąc pierwotną ścieżką dalej ku Pd., skręca się potem ku Pd. W., przechodzi się przez potok Suchej Wody i dochodzi się do Stawu Zielonego pod Świnicą, Zielonego Gąsienicowego czyli Suczego, największego ze wszystkich szesnastu (1672; 3,45 ha. powierzchni; 15,5 metr. głębokości; na północnym brzegu jego, schronisko T. T.). Obok niego, ku W. Stawek Kurtkowiec czyli w Roztoce (1691; 1,74 ha. powierzchni; niewielki półwysep i mała wysepka), obok tego, ku Pn. dwa malutkie stawki, a ku Pd. dwa nieco większe. Od Zielonego Stawu ścieżka idzie wschodnim brzegiem jego, potem ku Pd. W. na brzeg południowy obu ostatnio wspomnianych większych stawków (od tego miejsca odchodzi ku Pd. W. ścieżka na Świnicę, patrz N. 49). Stąd (niebieskie znaki) skręca ku Pn. W. i idzie najprzód wschodnim brzegiem wschodniego z tych stawków, przechodzi przez potoczek, łączący ten stawek z dalej od niego ku W. położonym Stawkiem Kuklatym czyli Długim

(1780; 1,52 ha. powierzchni; 7 metr. głębokości) i podąża północnym brzegiem potoczka ku W., w górę na Karb, przełęcz między Kościelcem a Małym Kościelcem (patrz N. 28). Ku Pd. W. od Kukłatego, pod samym szczytem Kościelca leży jeszcze jeden stawek niewielki, pospolicie suchy, zwany Zadnim Gąsienicowym (1890).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego na Halę Gąsienicową (patrz N. 27).

B). Z Hali Gąsienicowej ku Pd. Z. ścieżką (niebieskie znaki), opisaną wyżej, do Stawku Zielonego pod Świnicą, 1 godz. Stąd również opisaną wyżej drogą (niebieskie znaki) na Karb, 1 godz. (dalej patrz N. 28).

N. 31. Droga jezdna do Morskiego Oka.

Szeroki, wygodny, ładny gościniec bity, 31¼ klm. długości, łączący Zakopane z Morskiem Okiem. W wielu miejscach otwartych, wyżej wzniesionych, dostarcza on pięknych widoków na góry, np. z Toporowej Cyrhli, z Hurkotnego i innych. Żaden z nich nie może się jednak równać z pięknością i wspaniałością widoku z najwyższego punktu tej drogi, z polany (około 1070) Porońca. Roztaczająca się stąd panorama Tatr godną jest polecenia dla wszystkich, w pierwszym rzędzie

jednakże dla tych, którzy skazani są na przenoszenie się z miejsca na miejsce jedynie w wygodnych powozach, do czego omawiany tutaj gościniec znakomicie nadaje się. Widać stąd po kolei następujące szczyty: ku Pd. W. Hawrań (2151) i tuż przed nim Nowy (1999), na prawo od tego Murań (1827), dalej: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), Łomnicę (2634) i Durny (2625) tuż obok siebie, Baranie Rogi (2532), Lodowy (2630), Mały Lodowy (2466), Jaworowe Sady (2423), długi grzbiet Szerokiej Jaworzyńskiej (2221), bliżej Holicę (1630), w głębi daleko Gierlach, (2663, najwyższy szczyt tatrzański). Od niego na prawo: Batyżowiecki (2458) i Żelazne Wrota (2433), z poza których wychyla się czubek Kończystej (2540). Wprost ku Pd. trzy spiczaste niedaleko od siebie odległe szczyty: to Ganek (2465), Wysoka (2565) i Rysy (2503). Na tle Rysów: Niżnie Rysy (2438), a na tle tych Żabi (2252); na prawo dalej długi grzbiet Mięguszowickich turni (2437) wznoszących się od Pd. nad Morskiem Okiem (1393) i Czarnym Stawem nad Morskiem (1584), bezpośrednio zaś przed nami grzbiet Wołoszyna (2151) i stykający się z nim grzbiet Koszystej (2193). Na prawo od nich Żółta Turnia (2088). Poza tą ku Pd. Z., widnieją wyższe szczyty zachodnich Tatr: Kasprowy (1989), Czerwone Wierchy (2128), Giewont (1900), w głębi szczyt

Kominów (1826) i najdalej ku Z. wreszcie Osobita (1687). Ku Z. wprost dolina Zakopiańska, a ku Pn. Z., w znacznem oddaleniu na horyzoncie Babia Góra (1755) w Zachodnich Beskidach.

Droga:

Z Zakopanego do Jaszczurówki ($4^1/_4$ klm.; patrz N. 5); stąd w górę przez Toporową Cyrhlę ($6^1/_4$ klm.), obok leśniczówki ($7^3/_4$ klm., na lewo), przez las Capowski, polanę Capówkę ($9^3/_4$ klm.), most na potoku Suchej Wody, las na zboczu Kopy Sołtysiej, do Zazadniej (Brzanówki — $12^1/_4$ klm.; leśniczówka) w dolinie Filipki, (stąd na Gęsią Szyję, patrz N. 37), wreszcie dość stromo pod górę, na polanę Poroniec (przynajmniej krótki przystanek tutaj! widok patrz wyżej); 15 klm. (z Zakopanego), około $2^1/_4$ godz. jazdy końmi (patrz cennik jazdy str. 24). Stąd w dół, przez Hurkotne, do Łysej Polany (967; tartak) w ujściu doliny Białki ($21^1/_4$ klm.; za potokiem ku W. węgierska strona; patrz N. 54 I i N. 55 I, II, III), i dalej doliną tą do mostu kamiennego (1115) nad potokiem Roztoki, nad Pośrednim Wodogrzmotem, $25^1/_2$ klm., około $3^1/_2$ godziny jazdy końmi z Zakopanego (do Wodogrzmotów Mickiewicza patrz N. 32, do doliny Pięciu Stawów Polskich i doliny Roztoki — patrz N. 39, do doliny Białej Wody (patrz N. 36). Stąd dalej gościńcem do prowizorycznej gospody

T. T. na zboczu północnem zwału (moreny), ograniczającego Morskie Oko od Pn., $31^1/_4$ klm., około $4^1/_2$ godz. jazdy końmi z Zakopanego (patrz cennik jazdy, str. 24). Morskie Oko — patrz N. 33.

N. 32. Wodogrzmoty Mickiewicza (około 1115).

Nazwa góralska Wodogrzmotów pochodzi od głuchego huku, podobnego nieco do dalekich grzmotów, z jakim spada potok Roztoka po licznych progach w wązkiem skalnem korycie, którem przedziera się w ujściu doliny Roztoki. Z pomiędzy licznych kaskad czyli wodospadów, trzy największe, najwspanialsze, otrzymały nazwy: Wyżniego, Pośredniego, i Niżniego Wodogrzmotu (wodospadu). Przy Niżnim znajduje się żelazna tablica pamiątkowa T. T. ku czci Mickiewicza. Dostęp do każdego z nich ułatwiony za pomocą wygodnych ścieżek, schodów i poręczy, oraz mostków, łączących oba brzegi potoku. W miejscach bardziej malowniczych znajdują się ławki. Wodogrzmoty przedstawiają się najpiękniej w pełni słońca, w godzinach południowych, po deszczach.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego drogą do Morskiego Oka do kamiennego mostu nad Pośrednim Wodo-

grzmotem na potoku Roztoce (patrz N. 31; cennik jazdy str. 24).

B) Tuż przed mostem na prawo (⋙—→) w górę brzegiem potoku do Wyżniego Wodogrzmotu; przez mostek na drugi brzeg potoku i do ścieżki znaczonej czerwoną farbą, wiodącej do doliny Roztoki i Pięciu Stawów Polskich (⋙—→, w górę; patrz N. 39); ścieżką tą w dół ku Pn. do gościńca i na ścieżkę po drugiej stronie jego niedaleko mostu, znaczoną czerwono, idącą do gospody w Roztoce; zaraz na początku ścieżki na lewo (⋙—→) do Niżniego Wodogrzmotu i tą samą ścieżką z powrotem; znowu dalej w dół ścieżką z czerwonemi znakami do ścieżki na lewo (⋙—→), wiodącej do Niżniego Wodogrzmotu i tą samą drogą z powrotem Stąd albo w dół, za czerwonemi znakami do gospody w Roztoce i doliny Białej Wody (patrz N. 36), albo też w górę z powrotem do gościńca i dalej do Morskiego Oka (patrz N. 31) lub doliny Roztoki i Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39) lub do Zakopanego. Na zwiedzenie należyte wszystkich trzech Wodogrzmotów potrzeba około 1 godz. Osoby, nie posiadające dużo czasu do rozporządzenia, mogą się ograniczyć na zwiedzeniu Wyżniego i Niżniego Wodogrzmotu; kto bardzo śpieszy się, lub kto nie może dużo chodzić i męczyć się, może zadowolnić się zwiedzeniem Wyżniego.

N. 33. Morskie Oko (1393).

Najpiękniejsze jezioro tatrzańskie, drugie z rzędu, co do powierzchni (33 ha.), i trzecie co do głębokości (49,5 metr.). Leży w odległości 14 klm. w linii powietrznej ku Pd. W. od Zakopanego. Ograniczone od W. grzbietem Żabiego (2252), od Z. Miedzianemi (2238) i Mnichem (2064), od Pd. Mięguszowieckiemi Turniami (2437), a od Pd. W. wysoką ścianą, stanowiącą północne ograniczenie Czarnego Stawu nad Morskiem, od Pn. wreszcie zamknięte zwałem poprzecznym (moreną), środkiem którego przedziera się Rybi potok, wypływający w tem miejscu z Morskiego Oka. Na północnem zboczu zwału znajduje się tymczasowa gospoda T. T. (6 pokoi z 22 łóżkami; restauracya, w której można dostać potraw mięsnych, jaj, jajecznicy, mleka, herbaty, kawy, wódki, wina, piwa, chleba i t. p.; cennik noclegu i żywności oraz przejazdu łodzią przez Morskie Oko, przybity na werandzie gospody; gospoda ta otwartą jest zwykle od 1 czerwca do 15 września lub nieco dłużej). Na samym zwale, na spalenisku po dawnym dużym hotelu T. T., altana T. T., kryta, z ławkami i stołami, z widokiem na jezioro. Jezioro przedstawia się najpiękniej podczas pogody, w godzinach przedpołudniowych. Kto chce poznać należycie pię-

kność jego, musi spędzić przy niem cały dzień, oglądać je z różnych punktów ścieżki dokoła jeziora, lub z łodzi, przepływając na niej cały staw wzdłuż, tam i z powrotem (patrz niżej).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Morskiego Oka drogą jezdną (patrz N. 31) lub przez góry (p. N. 52).

B) Od gospody T. T. przy Morskiem Oku ku Pd. w górę na zwał (morenę) i stąd albo: 1) na lewo, t. j. ku Pd. W. w dół ścieżką ze schodkami do brzegu jeziora, do łodzi (są 2 łodzie) i nią na przeciwległy brzeg jeziora do potoku, wpadającego tutaj do jeziora od Czarnego Stawu nad Morskiem Okiem (przewoźnik i ceny w gospodzie T. T., łódź bierze 12 osób, przewóz 40 hal., minimalnie 2 kor., jazda trwa 8 min.), albo 2) na prawo, ku Pd. Z., ścieżką w dół, między kosówką (czerwone znaki), i brzegiem zachodnim jeziora, potem południowym do tego samego miejsca; albo też 3) na lewo, ku W., północnym i wschodnim brzegiem jeziora również do wspomnianego wyżej miejsca, — 30—45 min. (od gospody T T.). Stąd z powrotem jedną z tych ścieżek lub łodzią do gospody.

Z Morskiego Oka, od gospody T. T. wiodą drogi: 1) ku Pd., do Czarnego Stawu nad Morskiem (patrz N. 34) i stąd na Rysy (patrz N. 53) i na przełęcz Mięguszowiecką koło Chłopka (2304; patrz N. 54—III i N. 55—III), 2) ku Pd. Z.

do doliny Za Mnichem (patrz N. 35) i stąd na przełęcz Wrota Chałubińskiego (patrz N. 52—IV) i na Miedziane (patrz N. 51), 3) ku Pn., przez Opalone do doliny Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39), 4) ku Pn. W., ścieżką południowo-wschodnim brzegiem Rybiego potoku, w końcu ku Pd. W., do drogi, idącej środkiem doliny Białej Wody (patrz N. 36), około 1 godz.; stanowi ona najkrótsze połączenie pomiędzy Morskiem Okiem a doliną Białej Wody.

N. 34. Czarny Staw (1584) nad Morskiem Okiem.

Bardzo piękny, czwarty z rzędu co do wielkości (21,32 ha.) i drugi co do głębokości (77 metr.). Leży w odległości 15 klm. w linii prostej ku Pd. W. od Zakopanego, w dzikiej kotlinie, otoczonej od W. Żabiem (2522), Niżniemi Rysami (2438) i Rysami (2503), od Pd. i Z. Mięguszowieckiemi Turniami (2437). Przez środek nizkiego, północno - zachodniego brzegu jego (żelazny krzyż na nim), przedziera się wypływający ze stawu potok, który spada w licznych kaskadach ku Morskiemu Oku, leżącemu o 191 metrów niżej, ku Pn. Z. Staw ten najpiękniej wygląda w słońcu, w godzinach rannych.

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Morskiego Oka (patrz N. 31 i N. 52), i od gospody T. T. przy Mor-

skiem Oku do przeciwległego brzegu jeziora obok potoku, wpadającego do Morskiego Oka z Czarnego Stawu (niedaleko stąd koleba od deszczu z kamieni) łodzią lub pieszo (patrz N. 33; czerwone znaki).

B) Stąd (czerwone znaki) z początku ku Pd., dalej ku Pd. W. ścieżką w zakosy obok potoku, do Czarnego Stawu, 30—45 min. od południowego brzegu Morskiego Oka.

Z Czarnego Stawu wiodą drogi: 1) wschodnim brzegiem Stawu na Rysy (patrz N. 53), 2) ku Pd. Z. na przełęcz Mięguszowiecką koło Chłopka (2304; patrz N. 54 — III i N. 55 — III).

N. 35. Dolina Za Mnichem.

Mała, dzika dolinka, położona wysoko (1800—1900) nad Morskiem Okiem, ku W., ograniczona od Pd. W. Mnichem (2064), od Pd. Z. Murami Liptowskimi (2174), a do Pn. Z. Miedzianemi (2238). Dwa niewielkie zagłębienia w niej, z których jedno wypełnione wodą stale, stanowią pozostałość znacznie większego niegdyś stawu, o którym jeszcze Staszyc pisze. Nie tyle sama dolinka jest godną uwagi, ile raczej widok ku Pd. W. z górnej części ścieżki, wiodącej tu od Morskiego Oka. U wstępu do niej, pod ścianą Miedzianych schronisko T. T. (1784).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego do Morskiego Oka (patrz N. 31 i N. 52).

B) Od gospody T. T. przy Morskiem Oku ku Pd. na zwał,. stąd na prawo, t. j. ku Pd. Z. w dół (niebieskie znaki), potem w górę, w zakosy, ku Z., obok szałasu pasterskiego (1636; na prawo, t. j. ku Pn. od ścieżki) do schroniska T. T. pod Miedzianemi, około 1½ godz. Stąd ku Pd. Z., do Stawku w dolince, 10 min.

Od schroniska T. T. pod Miedzianemi: 1) na prawo, ku Pd. Z. na Miedziane (patrz N. 50), 2) przez dolinę Za Mnichem, ku Pd. Z. na przełęcz Wrota Chałubińskiego (patrz N. 52-I (3) i IV)

N. 36. Dolina Białej Wody i dolina Białki.

Obie te doliny, leżące ku Pd. W. od Zakopanego, stanowią razem jednę wielką piękną dolinę, ograniczoną od W. Holicą (1630), Zamkami (2013), Szeroką Jaworzyńską (2221), Jaworowemi Sadami (2424), Świstowym (2380) i Małą Wysoką (2492), od Z. Gęsią Szyją (1493), Wołoszynem (2151), ujściami doliny Roztoki i doliny Rybiego, Żabiem (2252), Niżniemi Rysami (2438) i Rysami (2503), od Pd. wreszcie Gierlachem (2663), Batyżowieckim (2458), Żelaznemi Wrotami (2433), Gankiem (2465) i Wysoką (2565). Południowa część doliny, wzdłuż

potoku Białej Wody, nosi nazwę doliny Białej Wody, północna zaś, poniżej połączenia się potoku Białej Wody z potokiem Roztoką w potok Białkę (aż do Łysej Polany) — doliny Białki. Do doliny Białej Wody uchodzą mniejsze doliny: od Pd. W. dolina Rówienki i dolina Świstowa z Zmarzłym Stawem (2047) pod Polskim Grzebieniem, od Pd. dolina Litworowa z Litworowym Stawem (1859), dolina Kacza z Zielonym Stawem (1577) i dolina Czeska z Czeskim Stawem (1612) i Zmarzłym Stawem (1774) nad Czeskim, od Pd. Z. wreszcie dolina Żabiego z dwoma Stawami Żabimi: Niżnim (1676) i Wyżnim (1702), oddzielona od doliny Białej Wody grzbietem Młynarza (2168), z prostopadłą prawie, wysoką ścianą od strony tej ostatniej. Najpiękniejszą jest dolina Białej Wody, główmie w górnej swej części, u stóp wspomnianej do piero co ściany Młynarza, obok t. z. »Schroniska Salomona« (obecnie straży leśnej; 1306), skąd wspaniały widok ku Pd. na pasmo wysokich szczytów od Gierlacha po Rysy. Do tego miejsca właśnie dochodzi szeroka, wygodna droga, idąca od Jaworzyny Spiskiej wschodnim brzegiem Białki, w dalszym ciągu środkiem doliny Białej Wody (zachodni brzeg potoków Białki i Białej Wody do ujścia Rybiego potoku należy do Galicyi — patrz N. 31). Jedynie tylko tą drogą pozwala chodzić tutaj turystom ks. Hohenlohe, obecny wła-

ściciel dóbr jaworzyńskich. Z innych dróg i ścieżek dozwolone jest jeszcze przejście od »schroniska Salomona« przez dolinę Świstową i przełęcz Polski Grzebień (2208; z przewodnikiem) na Gierlach i do Szmeksu (p. N. 54 II. i 55 II.), oraz do Morskiego Oka (patrz niżej B.). Na wszystkich tych drogach hałasowanie lub strzelanie wzbronione!

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego drogą do Morskiego Oka do kamiennego mostu nad Pośrednim Wodogrzmotem Mickiewicza (patrz N. 31, a także N. 32, cennik jazdy str. 24).

B) Przez most do wygodnej ścieżki, znaczonej czerwoną farbą, przecinającej wpoprzek gościniec tuż za mostem, na ścieżkę tę na lewo od gościńca, w dół ku Pn. W. (obok drogoskazów do Pośredniego i Niżniego Wodogrzmotów), potem ku W. do niewielkiej polanki w wysokim gęstym lesie z gospodą T. T. w Roztoce (1032; 5 pokoi o 25 łóżkach; kuchnia: skromne mięsne potrawy, jaja, herbata, piwo, chleb i t. p.; stajnie; cennik noclegu i żywności przybity na ścianie przy wejściu; tędy prowadziła stara droga do Morskiego Oka); stąd od bramy wjazdowej ku W. (»—→, czerwone znaki) ścieżką przez las, mostek na potoku Białej Wody, furtkę (otwiera się łatwo) w wysokim płocie, na polanę Białej Wody (1008) do szerokiej

drogi i drogą tą ku Pd. (z polanki, gdzie wybudowana nowa chata dla leśnych ks. Hohenlohe, drogą ku Z. wyjść można na ścieżkę krótszą do Morskiego Oka, patrz N. 33, na końcu), aż do »schroniska Salomona« (na lewo; tutaj jedynie wolno rozpalać ognisko na herbatę), około 2½ godz. od Wodogrzmotów Mickiewicza.

Stąd na Polski Grzebień, patrz wyżej.

N. 37. Gęsia Szyja (1493).

Regiel, oddalony od Zakopanego o 10 klm. w linii prostej ku Pd. W. Widok ze szczytu jego należy do piękniejszych. Tuż przed nami ku W. Tatry Bialskie, w których odróżniamy, od lewej ręki ku prawej, po kolei: Nowy (1999), na tle jego bliżej Murań (1827), dalej Hawrań (2151), Strzystarski (2148), Szeroką (1923) i Głupi Wierch (2062), oddzielony przełęczą Pod Kopą (1756), poza doliną Koperszadów Polskich, od Tatr Wschodnich czyli Wysokich. W tych widać po kolei, na prawo: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), Czarny (2436), Baranie Rogi (2536) i wprost ku Pd. W. Lodowy (2630). Na tle Lodowego, blizko przed nami Holica (1630). Od niej na prawo ciągnie się długi grzbiet, w którym najdalej na prawo widnieją Zamki (2013), a głębiej i nieco na lewo od tych Sze-

roka Jaworzyńska (2221). U stóp tego grzbietu, pod nami, leży dolina Białki, która dalej ku Pd. przedłuża się w dolinę Białej Wody, jedną z największych i najpiękniejszych dolin tatrzańskich, a ta jeszcze dalej ku Pd. rozszerza się na kilka wachlarzowato rozchodzących się dolin, ograniczonych od Pd. W., Pd. i Pd. Z. całym szeregiem wysokich szczytów. Z tych widać tylko: na prawo od Zamków w głębi Małą Wysoką (2429), a obok na prawo Litworowy (2320) na tle Gierlachu (2663), najwyższego szczytu tatrzańskiego. Pomiędzy Małą Wysoką a Litworowym leży przełęcz Polski Grzebień (2028). Inne szczyty zakrywa w znacznej części leżący bliżej nas Młynarz (2168), którego prostopadła ściana stanowi zachodnie ograniczenie doliny Białej Wody. Na prawo z poza Młynarza wychyla się z głębi Wysoka (2565). Obok niej, tuż na prawo Rysy (2503), a na tle ich Niżnie Rysy (2438) i Żabi (2252). Trzy te ostatnie szczyty leżą wprost ku Pd., jeden za drugim, i tworzą wschodnią ścianę doliny, mieszczącej w sobie Morskie Oko i Czarny Staw nad Morskiem. Ku Pd i Pd. Z. długi grzbiet Wołoszyna (2151) i Koszystej (2193) tuż przed nami zakrywa widok w tę stronę. Na prawo od nich, w głębi, Kopa Magóry (1704) i idący od niej grzbiet zakrywają w tej stronie leżące szczyty. Obok

Kopy Magóry na prawo obie Kopy Królowe (1610), z poza których wychyla się z głębi stożkowaty szczyt Giewontu (1900) prawie ku Z. Na tle horyzontu, ku Pn. Z., Zachodnie Beskidy z Babią Górą (1725) na czele. W niewielkiej odległości stąd ku Pd. Z. leży obszerna, ładna Hala Waksmundska (1376) z szałasami, przez którą wiodła dawniej najkrótsza i najłatwiejsza ścieżka z Zakopanego przez Jaszczurówkę i Psią Trawkę do Morskiego Oka, dzisiaj po ukończeniu gościńca bitego opuszczona (patrz N. 51, uwagę na końcu).

Drogi i znaki:

A) Z Zakopanego drogą jezdną do Morskiego Oka do skrętu drogi za leśniczówką w Zazadniej (Brzanówce; 13 klm.; około 2 godz. jazdy; patrz N. 31).

B) Stąd na prawo (»---›, niebieskie znaki) ku Pd.W., przez rąbanisko, potem lasem ku Pd. w górę brzegiem potoku do chat u podnóża Rusinowej polany (1290), 1½ godz.; skąd w górę ku Pd. Z. po trawiastem zboczu na szczyt, 1 godz.

Z Gęsiej Szyi albo: 1) z powrotem tą samą drogą, albo 2) tą samą drogą do Rusinowej Polany, stąd prawym, t. j. południowym jej brzegiem, ku W. w dół (niebieskie znaki) do lasu i lasem przez Czerwone Brzeżki do doliny Białki, do gościńca bitego, idącego do Morskiego

Oka, niedaleko za Łysą polaną, 1 $^1/_2$ godz. Dalej patrz N. 31, 32, 36 i 39.

N. 38. Dolina Chochołowska.

Wielka, ładna dolina, ku Pd. W. od Zakopanego, ograniczona od W. Siodłem, Kominami (1826) i Ornakiem (1861), od Z. Siwiańskiemi Turniami, Bobrowcem czyli Jamburowym (1664), Rakoniem (1879) i Wołowcem (2065), od Pd. wreszcie Starorobociańskim (2170), Kończystą (2071) nad Jarząbczą i Jarząbczym (2142). W górnej części rozwidla się na kilka ramion, z których największe noszą nazwy: doliny Starorobociańskiej ku Pd. i doliny Jarząbczej ku Pd. Z. Najpiękniejszą jest w środkowej części, pomiędzy polaną Huciska (985) a polaną Chochołowską (1140).

Drogi:

A) Z Zakopanego (patrz cennik jazdy str. 24) do ujścia doliny Kościeliskiej; stąd ku Pn. Z., potem ku Pd. Z. do ujścia doliny Chochołowskiej i doliną do polany Huciska, około 2 $^1/_2$ godz.

B) Z polany Huciska (pieszo) drogą, idącą środkiem doliny (zaraz na prawo, w zachodniej ścianie grota; nieco dalej na lewo, t. j. od W. przy drodze stawek: bardzo głębokie i duże źródło), obok Organów (turnie ku Z.) i Kominów (turnie ku W.), do ujścia doliny Starorobociańskiej (w której niedaleko stąd leży hala

Iwanówka, 1122, z szałasami). Stąd dalej pierwotną drogą, potem przez most na potoku Jarząbczym na zachodni brzeg jego i brzegiem tym do polany Chochołowskiej, największej i najludniejszej z hal tatrzańskich (dotąd można dojechać końmi), około $1^1/_4$ godz. Turnie nad nią noszą nazwę Mnichów.

Z polany Chochołowskiej na szczyt Wołowca (patrz N. 46).

N. 39. Dolina Pięciu Stawów Polskich i dolina Roztoki.

Obie te doliny są częściami jednej wielkiej doliny, ku Pd. W. od Zakopanego. Górna połowa jej, w której leży Pięć Stawów Polskich, nosi nazwę doliny Pięciu Stawów Polskich, dolna zaś, przez którą przepływa potok Roztoka, doliny Roztoki. Dolinę Roztoki ograniczają: od Pd. W. Ubocz (1714) i Świstówka (1858), od Pn. Z. Wołoszyn (2151), Buczynowe Turnie (2240; u stóp ich leżąca część doliny zwie się Buczynową dolinką) i Granaty (2232). Potok Roztoka niedaleko ujścia doliny tworzy Wodogrzmoty Mickiewicza (patrz N. 31). Dolina Pięciu Stawów posiada kształt półkola, którego podstawę, stanowiącą północne ograniczenie doliny, tworzą leżące w jednej linii prawie: początek doliny Roztoki, Kozi Wierch 2295; położona u stóp jego i otwarta ku Pd.

część doliny nosi nazwę dolinki Pustej) i Swinica (2306), łuk zaś: ku Pd. W. Opalone (2116) i Miedziane (2238), ku Pd. Mury Liptowskie (2174) i Kotelnica (1989), ku Pd. Z. wreszcie: Gładkie (2067) i Walentkowa (2157). W najwyższej, najdalej ku Z. wysuniętej części doliny, oddzielonej od reszty granią, odchodzącą ku Pd. od Koziego Wierchu, zwaną Kołem (2104), leży Staw Zadni czyli Pod Kołem (1890; powierzchni 6,75 ha., głębokości 29 metr.). W środkowej części leżą dwa stawy: Czarny Staw z Pięciu Polskich (1724; powierzchni 13,05 ha., głębokości 37 metr.) i największy i najgłębszy z wszystkich stawów tatrzańskich Wielki Staw (1669; powierzchni 34,84 ha., głębokości 78 metr.). W ostatniej wreszcie, wschodniej części doliny: Mały Stawek (głębokości 2 metr.) i Przedni Staw (1672; powierzchni 7,7 ha., głębokości 30 metr.). Stawy: Zadni z Wielkim, Czarny z Wielkim, jakoteż Przedni z Małym i Mały z Wielkim łączą się za pomocą potoków (potok wypływający z Zadniego z początku płynie w ukryciu). Z północnego końca Wielkiego Stawu wypływa potok Roztoka i spada w niewielkiej odległości od stawu z wysokości 98 metr. w dół, tworząc największy w Tatrach wodospad: Wielką Siklawę (u stóp jej altana T. T.). Pomiędzy Wielkim a Małym Stawami stoi gospoda T. T.

z obszerną werandą. (2 izby z 7 łóżkami; kuchnia, piwo, skromne pożywienie; cennik noclegu i żywności przybity na ścianie; gospoda ta ma być według kontraktu z dzierżawcą otwarta od 1 lipca do 31 sierpnia). Niedaleko północno-zachodniego brzegu Wielkiego Stawu obok potoku, wpadającego doń z Zadniego, znajduje się szałas pasterski. Charakter doliny Pięciu Stawów dziki (bez drzew).

Drogi:

A) Z Zakopanego drogą jezdną do Morskiego Oka, do mostu kamiennego na potoku Roztoce nad Pośrednim Wodogrzmotem Mickiewicza (patrz N. 31 a także N. 32), 3½ godz. (końmi, cennik jazdy str. 24).

B) Tuż za mostem na prawo, t. j. ku Pd. na wygodną ścieżkę (»»—→, czerwone znaki), idącą wschodnim brzegiem potoku Roztoki, obok ścieżyny do Wyżniego Wodogrzmotu (na prawo, ku potokowi odchodzącej, »»—→) w górę, potem przez mostek na potoku Roztoce na lewy czyli północno-zachodni brzeg jego, i brzegiem tym ku Pd. W. do szałasu (1289) na hali. Od szałasu dalej tą ścieżką, przez mostek, znowu na prawy czyli południowo-wschodni brzeg potoku, i brzegiem tym obok wodospadu Wielkiej Siklawy (altana T. T.; piękny widok na wodospad) w górę do gospody T. T. przy Wielkim Stawie 2¼ godz.

Z doliny Pięciu Stawów wiodą następujące drogi:

1) na Krzyżne (patrz N. 47);

2) na Kozi Wierch (patrz N. 50);

3) na Zawrat (patrz N. 48);

4) na Świnicę (patrz N. 49);

5) na przełęcz Gładką (1994), między Gładkiem a Walentkową, ścieżką pomiędzy Czarnym a Zadnim Stawem, 1 1/2 godz.; stąd na przełęcz Zawory 1/4 godz., a stąd do Morskiego Oka przez Wrota Chałubińskiego lub do Zakopanego (patrz N. 52-IV; także N. 54, IV i V);

6) na przełęcz Nad Czarnym (1970) między Kotelnicą a Murami Liptowskimi, ścieżką pomiędzy Wielkim a Czarnym Stawem, i z przełęczy do Niżniego Stawu Ciemnosmereczyńskiego w dolinie Ciemnosmereczyńskiej (schronisko T. T. leży nad potokiem Ciemnosmereczyńskim znacznie niżej i dalej, przy ujściu doliny Hlińskiej), 2 1/4 godz.; stąd do Morskiego Oka przez Wrota Chałubińskiego lub do Zakopanego (patrz N. 52-I, 3 i IV; także N. 54, IV i V);

7) na Miedziane, ścieżką (niebieskie znaki) pomiędzy Wielkim Stawem a Czarnym, przez Szpiglasowe Perci (patrz N. 39), 2 1/2 godz.; stąd do Morskiego Oka 1 1/4 godz. (patrz N. 51 i N. 35);

8) przez Świstówkę do Morskiego Oka: od

gospody T. T. przy Wielkim Stawie, ścieżką (czerwone znaki) północno-zachodnim i północnym brzegiem Przedniego Stawu, ku Pn. W. w górę na Świstówkę (na lewo obok drogi widok na szaloną przepaść!), stąd dalej w tym samym kierunku przez dolinkę, zasłaną głazami, na zbocze trawiaste Opalonego i niem ku Pd. w dół, do Morskiego Oka, 2½ godz. Droga dość łatwa i niezbyt męcząca, z ładnymi widokami, którą nawet słabiej chodzącym można polecić.

9) doliną Roztoki do gościńca przy Wodogrzmotach Mickiewicza, opisana wyżej pod B., 1½ godz. Najlepsza do powrotu dla osób bardzo słabo chodzących.

B. Wycieczki trudniejsze. Drogi i ścieżki nieznaczone, wyjątkowo znaczone i to zwykle niedostatecznie, często trudne do znalezienia. Przewodnik potrzebny.

a) Wycieczki nie wymagające większej wprawy w chodzeniu, mniej męczące.

N. 40. Kominy (1826).

Szczyt odległy od Zakopanego o 10 klm. ku Pd. Z. w linii prostej, wznoszący się w grzbie-

cie, oddzielającym dolinę Kościeliską od Chochołowskiej. Widok z niego można zaliczyć do pięknych. Ku Pn. widzimy pod sobą niewielką dolinę Lejową, a na grani, oddzielającej ją od doliny Kościeliskiej, tuż pod stopami halę Na Stołach (około 1400). W dolinie Kościeliskiej widnieją następujące hale: ku Pd. W. Smytnia (1081), za nią wyżej Tomanowska Wyżnia (1386), na prawo od nich, bliżej Ornak (1129), a nad nią wysoko Pyszna (1350). Prawie ku Z. leży jedna z największych i najludniejszych hal: Chochołowska (1140) na końcu doliny Chochołowskiej. Z szeregu wyższych szczytów widać stąd po kolei: na prawo od grupy Regli, ku W. Giewont (1900) w kształcie głowy cukru, a na prawo od niego w znacznem oddaleniu czubek Hawrania (2151). Na prawo od Giewontu wznosi się grzbiet Czerwonych Wierchów (2128) z Ciemniakiem (2099) na froncie. Na prawo od tego, w głębi, wprost ku Pd. W. Mięguszowiecki (2437), za nim głębiej Rysy (2503), a od niego na prawo jeszcze głębiej Ganek (2465), a za tym w dali Gierlach (2663). Na prawo od tego ostatniego Batyżowiecki (2458), a na prawo od Rysów — Wysoka (2565). Następny szczyt na prawo od Ciemniaka w grzbiecie, ograniczającym od W. dolinę Kościeliską, to Tomanowa Polska (1979), a najniższy punkt między tymi szczytami, to Prze-

łęcz Tomanowska (1689). Wprost za nią, w głębi, a na prawo od Męguszowieckiego — Koprowy (2370), a od tego na prawo idą: Baszta Zadnia (2334), Szczyrbski (2385), Hruby (2431) i Furkot (2405) tuż obok siebie, prawie w promieniu widzenia. Na prawo od nich znowu: Krótka (2370), Ostra (2349) i Krywań (2496). Na prawo od Tomanowej Polskiej, w tym samym grzbiecie, idą po kolei: Smreczyński (2068), Kamienista (2128) i Błyszcz (2163). Między temi ostatniemi — przełęcz Pyszniańska (1789). Z poza Błyszczu wychyla się najwyższy szczyt Tatr Zachodnich — Bystra (2250). W grzbiecie przytykającym do Kominów, wprost przed nami ku Pd. Ornak (1861). Na prawo od niego, głębiej: Starorobociański (2170) i Kończysta nad Jarząbczą (2071), ograniczające od Pd. Z. dolinę Starorobociańską (południowe ramię doliny Chochołowskiej). Od tych na prawo: Jarząbczy (2142), dalej ku Pd. Z. Rohacz Ostry (2072), Wołowiec (2065), a w głębi: Bańkowski (2178), Skrzyniarka (2084) i Salatyński (2050) najbardziej wysunięty ku Z. W grzbiecie, ograniczającym od Z. dolinę Chochołowską, ku Pn. Z. przed nami — Bobrowiec (1664), a za nim w głębi Osobita (1687). W dali ku Pn. widnieją Zachodnie Beskidy z najwyższym swoim szczytem — Babią Górą (1725), a ku Pn. W. Pieniny (982).

Drogi z Zakopanego:

Przez dolinę Kościeliską — $5^1/_4$ godz. Z Zakopanego do Krzyża Pola w dolinie Kościeliskiej (patrz N. 21), $2^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); od Krzyża Pola drogą na halę Ornak ku Pd., zachodnim brzegiem potoku Kościeliskiego, do skrętu za małym potoczkiem, 20 min.; stąd ku Z. (»—→, niebieskie znaki) drogą leśną, potem otwartą dolinką, w górę do kopczyka na przełęczy Iwaniackiej, 1 godz. (ładny widok!); stąd wprost ku Pn. trawiastem zboczem, w końcu zachodnią stroną grani, wśród dzikich i fantastycznych turni, na szczyt, $1^1/_2$ godz.

41. Czerwone Wierchy (2128).

Szeroki, trawiasty grzbiet górski, o stromych, przepaścistych ścianach bocznych, około 3 klm. długości, w odległości $6^1/_2$—8 klm. (obu skrajnich punktów) w linii prostej ku Pd. Z. od Zakopanego. Ciągnie się on od W. ku Z. i posiada cztery kopulaste szczyty: najdalej ku W. leży Kopa Kondracka (2004), następnie idzie Małołączniak (2101; widoczny dobrze z Zakopanego na prawo od Giewontu), potem najwyższy z nich Krzesanica (2128), wreszcie ostatni ku Z. Ciemniak (2099), zwany też Czerwonym Wierchem Upłaziańskim. Najpiękniejszy i najrozleglejszy widok z Krzesanicy. Widać stąd następujące szczyty po kolei: ku Pn.

W. tuż blizko Giewont (1900), w dali ku Pn. W. Murań (1827) i Hawrań (2151), bliżej wprost ku W. Koszystą (2193), na tle jej jeszcze bliżej Żółtą Turnię (2088), dalej Granaty (2232), w głębi Lodowy (2630), bliżej znowu Kozi Wierch (2295), Kościelec (2156) i Świnicę (2306), od której ku Kopie Kondrackiej ciągnie się grzbiet z następującymi szczytami: Pośrednią (2129) i Skrajnią (2099) Turnią, Beskidem (2012), Kasprowym (1989), Pośrednim Goryczkowym (1874), Czubą Goryczkową (1913) i Suchym Kondrackim (1901). Na prawo od Świnicy widnieje w dali Świstowy (2380), bliżej Miedziane (2238), a jeszcze bliżej obok Świnicy Walentkowa (2157). Na prawo w głębi Staroleśny (2492), Niżnie Rysy (2438), bliżej Mury Liptowskie (2174), znowu w dali Gierlach (2663; najwyższy szczyt tatrzański), bliżej nieco Rysy (2503), Męguszowiecki (2437); na tle jego u dołu przełęcz Wrota Chałubińskiego (2033), a jeszcze niżej i bliżej przełęcz Zawory (1879). W głębi Wysoka (2565), Kończysta (2540), bliżej Koprowy (2370), wprost ku Pd. W. Baszta Zadnia (2334), Szczyrbski (2385), nieco głębiej Szatan (2432), bliżej znowu Hruby (2431), za nim Furkot (2405), a dalej: Ostra (2349), Krótka (2370) i Krywań (2496). Na prawo od Krywania widok w kierunku Liptowa na Niżnie Tatry na tle horyzontu. Tuż przed nami

ku Pd. Z. Tomanowa Polska (1979), na prawo dalej: Smreczyński (2068), Kamienista (2128), Bystra (2500; najwyższy szczyt Tatr Zachodnich) wprost ku Pd. Z., obok niej Błyszcz (2163), dalej Ornak (1861) i ku Z. Kominy (1826), ograniczające dolinę Kościeliską od Z., po za którymi widać inne szczyty Tatr Zachodnich. Ku Pn., ponad doliną Zakopiańską, Palenica (1198) i Gubałówka (1123), a za niemi na horyzoncie Beskidy Zachodnie z Babią Górą (1725) na czele. Ku Pn. W. widnieją Pieniny (982). Tuż pod ścianą północną Krzesanicy dzika dolina Mułowa, a dalej i niżej dolina Miętusia. Z Małołączniaka widok podobny, mniej nieco rozległy, szczególnie ku Pd. Z.

Drogi z Zakopanego:

1) Przez Kondratową $5^1/_2$ godz.: Z Zakopanego na Kalatówki (patrz N. 12), $1^1/_4$ godz. (końmi i pieszo); z Kalatówek na halę Kondratową (1343, szałasy) $^3/_4$ godz.; z hali Kondratowej na przełęcz (1895; schronisko T. T.) pod Kopą Kondracką, $1^1/_2$ godz.; z przełęczy (zachodnim zboczem Kopy i ku Pn. do przełęczy między nią a Giewontem, $^3/_4$ godz.; na Giewont, patrz N. 42) ku Z. na szczyt Małołączniaka, $1^1/_2$ godz.; z Małołączniaka na szczyt Krzesanicy $^1/_2$ godz.

U w a g a. Jest to najwygodniejsza i najłatwiejsza droga!

2) Przez Małą Łąkę $4^1/_2$ godz.: Z Zakopanego do hali w dolinie Małej Łąki (patrz N. 18), $1^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); stąd na szczyt Małołączniaka, $2^1/_2$ godz.; z Małołączniaka na szczyt Krzesanicy $^1/_2$ godz.

Uwaga. Powrót tą drogą po deszczu niebezpieczny!

3) Przez Przysłop Miętusi 5 godz.: Z Zakopanego przez dolinę Małej Łąki na Przysłop Miętusi (patrz N. 19) $1^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); z Przysłopu przez Kobylarz na szczyt Krzesanicy $3^1/_2$ godz.

4) Przez Gładkie Upłaziańskie $5^1/_4$ godz.: Z Zakopanego doliną Kościeliską do ujścia doliny Miętusiej (patrz N. 21) $1^1/_4$ godz. (końmi); od ujścia doliny Miętusiej do hali (1250, szałasy) pod Upłazem Miętusim (1454) 1 godz. (pieszo); od hali pod Upłazem Miętusim przez Gładkie Upłaziańskie (1787) i Ciemniak na szczyt Krzesanicy 3 godz.

5) Przez Kraków 6 godz.: Z Zakopanego do altany T. T. przy Pisanej w dolinie Kościeliskiej (patrz N. 21), $1^3/_4$—2 godz. (końmi lub końmi i pieszo); od altany T. T. przy Pisanej przez Kraków (patrz Nr. 21) i Ciemniak na szczyt Krzesanicy 4 godz.

42. Giewont (1900).

Grzbiet górski ciągnący się od W. ku Z. na 3 klm. przeszło, w odległości przeszło 5 klm. w linii prostej ku Pd. od Zakopanego, nad którem króluje, zwrócony doń urwistą swoją ścianą północną (»śpiący rycerz«). Najwyższy szczyt jego, na który wychodzi się zwykle, leży na prawo, t. j. ku Z., od charakterystycznej w nim szczerby. Znacznie niższe (1733) przedłużenie jego ku Z. nosi nazwę Małego Giewontu. Widok ze szczytu Giewontu piękny, podobny nieco do widoku z Czerwonych Wierchów (patrz N. 41), znacznie mniej rozległy. Na najwyższym szczycie postawiono w r. 1900 krzyż żelazny, widoczny z Zakopanego, wysokości 12 metr. (nadto 3 m. w ziemi) i wagi 1800 klg.

Drogi z Zakopanego:

1) Przez Kondratową 4 lub 5 godz.: Z Zakopanego drogą na Czerwone Wierchy (patrz N. 41) na halę Kondratową 2 godz. (końmi i pieszo); z hali: albo a) dalej tą samą drogą na przełęcz pod Kopą Kondracką i stamtąd na przełęcz między nią a Giewontem (patrz N. 41) $2^1/_4$ godz., albo b) za ostatnim szałasem na prawo popod ścianą Giewontu na przełęcz między nim a Kopą Kondracką — $1^1/_4$ godz.; stąd na szczyt Giewontu $^3/_4$ godz.

2) Przez Małą Łąkę $3^{1}/_{2}$ godz.: z Zakopanego do hali w dolinie Małej Łąki (patrz N. 18) $1^{1}/_{2}$ godz.; z hali tej na szczyt Giewontu 2 godz.

3) Przez dolinę Strążyską 4 godz.: Z Zakopanego do hali w dolinie Strążyskiej (patrz N. 10) $1^{1}/_{2}$ godz. (końmi i pieszo lub pieszo); z hali: albo a) ścieżką nad Reglami (patrz N. 23) na przełęcz między Łysankami i Grzybowcem i zachodniem zboczem Grzybowca do Małego Giewontu, albo b) do Małej dolinki (patrz N. 10, C), Warzęchą na przełęcz między Małym Giewontem i Grzybowcem i w dół nieco do Małego Giewontu $1^{1}/_{4}$ godz.; stąd południowem zboczem Małego Giewontu i w górę na szczyt (dużego) Giewontu, $1^{1}/_{4}$ godz.

4) Północną ścianą Giewontu wprost (tylko dla bardzo wprawnych turystów!) $3^{1}/_{4}$ godz.: z Zakopanego do Małej Dolinki (patrz N. 10 C.)— 2 godz.; stąd (⋙⟶, niebieskie znaki) ku Pd.Z. w górę, dalej ku Pd. i Pd.W. stromo pod górę na szczyt (wejście od południowej strony) — $1^{1}/_{4}$ godz.

N. 43. Kasprowy (1989).

Właściwiej Suchy Kasproski albo Czuba Goryczkowa pod Zakosy, odległy od Zakopanego o 8 klm. w linii prostej ku Pd. Pomimo, że jest to szczyt niewysoki, widok

z niego jest dość rozległy i ładny. Widać stąd: ku W. Żółtą Turnię (2088) na tle Koszystej (2193), dalej na prawo Granaty (2232), Kozi Wierch (2295), Kościelec (2159), ku Pd. W. prosto Świnicę (2306), łączącą się za pomocą Pośredniej (2129) i Skrajniej (2099) Turni oraz Beskidu (2012) z Kasprowym. Na prawo od Świnicy Walentkowa (2157) a dalej i głębiej Baszta Zadnia (2334), Szczyrbski (2385), Hruby (2431) i Krywań (2496). Ku Pd. blizko Wielka Kopa (2053), ku Pd. Z. Tomanowa polska (1979), ku Z. Czerwone Wierchy (2128), łączące się za pomocą Suchego Kondrackiego (1901), Czuby Goryczkowej (1913) i Pośredniego Goryczkowego (1874) z Kasprowym, ku Pn. Z. wreszcie Giewont (1900). W dali: ku W. dolina Stawów Gąsienicowych, ku Pd. dolina Cicha, ku Z. dolinka Pod Zakosy, ku Pn. dolina Kasprowa.

Drogi z Zakopanego:

1) Pod Kopą Magóry $4^1/_2$ godz.: Z Zakopanego na przełęcz między Kopami Królowemi (patrz N. 27) $2^1/_4$ godz. (końmi i pieszo); z przełęczy między Kopami Królowemi, pod Kopą Magóry (patrz N. 26), grzbietem od niej przez Uchrocie Kasproskie (1850) na szczyt Kasprowego (wody po drodze niema!) $2^1/_4$ godz.

Uwaga. Z drogi tej, wiodącej wciąż grzbietem, piękne widoki. Nadaje się ona przedewszystkiem do wchodzenia na szczyt.

2) Przez Goryczkową $4^1/_4$ godz.: Z Zakopanego na Kalatówki (patrz N. 12) $1^1/_4$ godz. (końmi i pieszo); z Kalatówek przez halę Goryczkową (1412; szałasy) w dolinie Goryczkowej i dolinkę Pod Zakosy na szczyt Kasprowego 3 godz.

Uwaga. Droga po większej części bez widoków, nadaje się do szybkiego zejścia.

N. 44. Liliowe (wschodn., 1970).

Przełęcz pomiędzy Skrajnią Turnią (2099) a Beskidem (2012) w odległości 9 klm. w linii prostej od Zakopanego, prawie ku Pd. Widok z niej ładny, podobny mniej więcej do widoku z Kasprowego (patrz N. 43). Godny polecenia chcącym zobaczyć bliżej grupę Krywania. Wycieczkę tę można połączyć z wycieczką do Czarnego Stawu pod Kościelcem (patrz N. 28), a po drodze obejrzeć z góry Stawki Gąsienicowe pod Świnicą (patrz N. 30). Kto dobrze chodzi i wyruszy z Zakopanego dość wcześnie, tak że zdąży na Liliowe przed 12 godz. (w południe), może puścić się stąd (ku Pd.W.; zielone znaki) w dół doliną Walentkową i doliną Wierchcichą na przełęcz Zawory (1879; 2 godz.; patrz N. 52 — IV), skąd roztacza się piękny widok na dolinę Ciemnosmereczyńską z dwoma Stawami Ciemnosmereczyńskimi, oraz zboczyć z Zaworów (w 15 min.) na przełęcz Gładką

(1994) z wspaniałym widokiem na całą dolinę Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39) z innego punktu, niż zazwyczaj dolinę tą turyści oglądają.

Droga z Zakopanego:

Przez halę Gąsienicową — 4 godz.: Z Zakopanego na halę Gąsienicową (patrz N. 27) — $2^1/_2$ godz.; stąd ku Pd. ścieżką do Zielonego Stawku pod Świnicą (patrz N. 30) do czwartego z rzędu malutkiego stawku przy drodze i przed nim na prawo i ku Pd. w górę po trawiastem zboczu na przełęcz — $1^1/_2$ godz.

N. 45. Bystra (2250).

Najwyższy szczyt Tatr Zachodnich, odległy od Zakopanego o $12^1/_2$ klm. w linii prostej ku Pd. Z. Widok rozległy. W grzbiecie, ciągnącym się ku Pn. i ograniczającym od Z. dolinę Kościeliską, odróżniamy: tuż obok Błyszcz (2163), dalej Ornak (1861), Kominy (1826) i na końcu Kopki (1308). Na prawo od nich, z prawej strony doliny, Zamki (1551), z poza których wyziera Gładkie Upłaziańskie (1787), a na prawo od tego, ku Pn. W. Czerwone Wierchy: Ciemniak (2099), Krzesanica (2128) i nieco dalej Kopa Kondracka (2004). Na prawo od tej, tuż przed nami, ponad doliną Kościeliską, Smreczyński (2068), a obok tego, jeszcze bliżej, Kamienista (2128). Na prawo od niej, w głębi, Świnica (2306), Kozi Wierch (2295)

i bliżej nieco Walentkowa (2157), a dalej Wielka Kopa (2053), ograniczająca tutaj od Pd. dolinę Cichą. Wprost ku W. Mięguszowiecki (2437), w głębi Rysy (2503), nieco bliżej Koprowy (2370). Od tego na prawo w głębi Wysoka (2565), a jeszcze dalej i głębiej Gierlach (2663). Na tle tego ostatniego, a na prawo od Koprowego, tuż obok siebie: Baszta Zadnia (2334), Szczyrbski (2385), Hruby (2431) i Furkot (2405). Na prawo od Furkotu Krótka (2370) i Krywań (2496). Pomiędzy Hrubym a Krywaniem, a na prawo od Wielkiej Kopy, w jednym z nią grzbiecie, Krzyżne Liptowskie (2040), ograniczające dolinę Cichą od W. Prawie ku Pd. Szerokie Upłazy (1991), stanowiące zachodnią ścianę doliny Kamienistej, a na prawo od tych, wprost ku Pd. Jeżowa (2045). Prawie ku Z. Baraniec (2184), a wprost ku Z., tuż przed nami Raczkowy (2189). Na prawo od tego Jarząbczy (2142), obok niego, bardziej ku Pn. Z. Starorobociański (2170), a bardziej ku Pn., na lewo od Kominów, Bobrowiec (1664). Ku Pd. rozległy widok na dolinę Wagu i Niżnie Tatry.

Droga z Zakopanego:

Doliną Kościeliską 7 godz.: Z Zakopanego doliną Kościeliską do hali Pysznej (patrz N. 21), 4 godz. (końmi i pieszo); z hali ku Pd. w górę na przełęcz Pyszniańską (1789; na południową

stronę Tatr patrz N. 54-X) i stąd granią ku Z. na Błyszcz, a dalej ku Pd. na szczyt Bystrej, 3 godz.

N. 46. Wołowiec (2065).

Szczyt w odległości 17 klm. od Zakopanego w linii prostej ku Pd. Z., z pięknym i rozległym widokiem. W grzbiecie, ciągnącym się od niego ku Pn., odróżniamy: tuż obok Rakoń (1879), dalej, poza Długim Upłazem, Jamburowy Wierch czyli Bobrowiec (1664). W grzbiecie, ograniczającym od W. dolinę Chochołowską, ku Pn. W. leżą Kominy (1826), a na prawo od nich, w głębi Giewont (1900) i Czerwone Wierchy (2128). Na prawo od Kominów w tym samym grzbiecie Ornak (1861), a głębiej Tomanowa Polska (1979). Na prawo od niej w znacznem oddaleniu cała grupa szczytów Tatr Wschodnich. Wprost ku W., tuż przed nami, Kończysta nad Jarząbczą (2071), za nią dalej Starorobociański (2170), a jeszcze dalej Bystra (2250). Ku Pd. W. obok nas, to Jarząbczy (2142), a głębiej nieco Raczkowy (2189). Prawie ku Pd. leży Baraniec (2184), ograniczający od Z. dolinę Jamnicką z dwoma stawami Jamnickimi: Niżnim (1680) i Wyżnim (1720), leżącymi u stóp Wołowca od Pd. Ku Pd. Z. tuż obok Rohacz Ostry (2072) i Płaczliwy (2126), u stóp ich niżej 5 stawów, z których Niżni

Rohaczów, zwany też Orawskiem Morskiem Okiem, jest największy (1590, powierzchnia 2 ha.); Wyżni Rohaczów staw leży na wysokości 1840. Z poza szczytów Rohaczów wychylają się z znacznego oddalenia: dolina Wagu i za nią Niżnie Tatry. Na prawo od Rohaczy Skrzyniarka (2084) i Salatyński (2050), a prawie ku Pn., na lewo od Bobrowca, Osobita (1687).

Droga z Zakopanego:

Przez dolinę Chochołowską 7 godz.: Z Zakopanego do polany Chochołowskiej w końcu doliny Chochołowskiej (patrz N. 38), $3^{1}/_{2}$ godz. (końmi i pieszo); z polany drogą ku Pd. Z. do szałasu na Wyżniem Chochołowskiem i stąd (⟶, niebieskie znaki; na trawiastem zboczu 8 malowanych na niebiesko gont, wbitych w ziemię) dalej w górę na przełęcz między Rakoniem a Wołowcem i wreszcie grzbietem na szczyt, $3^{1}/_{2}$ godz.

b). Wycieczki wymagające pewnej wprawy w chodzeniu po górach, bardziej męczące.

N. 47. Krzyżne (2110).

Jest to przełęcz na zbiegu trzech grzbietów górskich: Koszystej (2193), Wołoszyna (2151) i Buczynowych Turni (2240), ku Pd. W.

od Zakopanego, w odległości około $10^1/_2$ klm. w linii prostej. Widok z Krzyżnego należy do najrozleglejszych i najpiękniejszych. Po za doliną Koperszadów Polskich widnieją Tatry Bialskie: Murań (1827), Nowy (1999), Hawrań (2151), Strzystarski (2148), Szeroka (1023) i Głupi Wierch (2062). Wprost ku W. przełęcz Pod Kopą (1756), oddzielająca Tatry Bialskie od Wysokich czyli Wschodnich Tatr. Z tych ostatnich widać na prawo, po kolei: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), Czarny (2436), Baranie Rogi (2536; między tymi a Lodowym widać ze szczytu Koszystej wierzchołki Durnego, 2625, i Łomnicy, 2634), Lodowy (2630), a przed nimi, bliżej Szeroką Jaworzyńską (2221). Od Lodowego na prawo: Mały Lodowy (2466), Jaworowe Sady (2424), w głębi Sławkowski (2453), Świstowy (2380), Staroleśny (2492), Mała Wysoka (2429), oddzielona przełęczą Polskim Grzebieniem (2208) od Litworowego (2320). Obok tego, wprost ku Pd. W. Gierlach (2663), a dalej: Batyżowiecki (2458), Ganek (2465), Kończysta (2540; w głębi), Niżnie Rysy (2438), Wysoka (2565), na tle jej Rysy (2503), a za nimi w głębi Kopki Męguszowieckie (2362), bliżej zaś na prawo: Męguszowiecki (2437) i Cubryna (2378). W dali czubek Szatana (2432), prosto ku Pd. Koprowy (2370), potem Baszta Zadnia (2334), Szczyrbski (2385), długa

ściana Hrubego (2431), po za którą w głębi, na prawo wystaje Krywań (2496). Ku Pd. pod stopami dolina Pięciu Stawów Polskich, ograniczona z tyłu, od Pd. W. Świstówką (1858), Opalonem (2116) i Miedzianemi (2238), a od Pd. Murami Liptowskimi (2174) i Kotełnicą (1989). Tuż blizko, wprost ku Pd. W. Kozi Wierch (2295), a w wycięciu między nim a Hrubym na tle horyzontu, w dali, Niżnie Tatry (2045). Na prawo od Koziego Wierchu Granaty (2232), za nimi w głębi szczyt Świnicy (2306), a jako przedłużenie Granatów ku Pn. Żółta Turnia (2088). Grzbiet, łączący Granaty z Krzyżnem zwie się Buczynowemi Turniami (2240). Na prawo od Świnicy Pośrednia (2240) i Skrajnia (2099) Turnia, przedzielona Wschodnią (1958) przełęczą Liliowego od Beskidu (2012), a dalej Kasprowy (1989). Za Pośrednią Turnią w głębi Bystra (2250), a od niej na prawo i bliżej: Kamienista (2128), Smreczyński (2068) i Tomanowa Polska (1979), oddzielona przełęczą Tomanowską (1689) od Czerwonych Wierchów (2128), widniejących stąd wprost ku Z. Wreszcie na prawo od nich Giewont (1900). Na prawo od tego ostatniego i bliżej Kopa Magóry (1704), ku Pd. Z. prosto Wielka Kopa Królowa (około 1610), dalej Nosal (1215), za nim dolina Zakopiańska na tle Gubałówki (1123), a za tą daleko na horyzoncie

Babia Góra (1725), pomiędzy niższymi szczytami Zachodnich Beskidów. Ku Pn. wreszcie dolina Nowotarska z Czarnym i Białym Dunajcem, łączącymi się pod Nowym Targiem na tle Beskidów Zachodnich. Ku Pn. W. Pieniny (982); między niemi a Tatrami Bialskiemi Magóra spiska (1267). Jeszcze lepiej wszystkie wyliczone wyżej szczyty widać z niedalekiego (około 10 min. drogi ku Pn. W.) szczytu Wołoszyna, z którego szczególnie dobrze widać dolinę Roztoki i dolinę Pięciu Stawów z czterema stawami i wielką Siklawą. Najrozleglejszy widok przedstawia się jednakże ze szczytu Koszystej, położonego nieco dalej (około 25 min. drogi) ku Pn. Obok Krzyżnego, na grzbiecie Koszystej, stoi kamienne schronisko T. T. (2130; około 10 min. drogi; wodę na herbatę i drzewo na ognisko przewodnik musi wynieść z dołu!).

Drogi z Zakopanego:

1) Przez halę Gąsienicową $6^3/_4$ godz.: Z Zakopanego do hali Gąsienicowej (patrz N. 27), $2^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); z hali Gąsienicowej (wygodna ścieżka; »»—•, czerwone znaki) po pod Żółtą Turnią do Czerwonego Stawku (1650) w dolinie Pańszczycy, $1^3/_4$ godz.; od Czerwonego Stawku na Krzyżne $2^1/_2$ godz. Jest to najlepsza droga.

2) Przez Pańszczycę $6^1/_2$ godz.: Z Zakopanego do Jaszczurówki (patrz N. 5), $^3/_4$ godz.

(końmi); z Jaszczurówki gościńcem bitym do Morskiego Oka (patrz N. 31) do drogoskazu na Psią Trawkę czyli Poroniec, przy drodze, przy 8-ym klm. 400 metrach, $^{3}/_{4}$ godz. (końmi); od drogoskazu (⋙→, czerwone znaki) przez polanę Psią Trawkę czyli Poroniec (1180; schronisko T. T.), obok ścieżki na halę Waksmundzką (na lewo, ku Pd. W., czerwone znaki), ścieżką ku Pd. (białe znaki), przez dolinę Pańszczycy do Czerwonego Stawku (patrz wyżej), $2^{1}/_{2}$ godz. (pieszo); od Czerwonego Stawku (czerwone znaki) na Krzyżne, $2^{1}/_{2}$ godz. Droga przez Pańszczycę długa i nudna. Z Krzyżnego ku Pd. stromo w dół, przez dolinkę Buczynową, do gospody T. T. przy Wielkim Stawie w dolinie Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39), $2^{1}/_{2}$ godz.

N. 48. Zawrat (2158).

Przełęcz między Świnicą (2306) od Z. i Kozim Wierchem (2295) od W., odległa od Zakopanego o 10 klm. w linii prostej ku Pd. W. (z Zakopanego niewidoczna), z pięknym widokiem. Ku Pd., pod stopami, leży zachodnia część doliny Pięciu Stawów Polskich z Zadnim Stawem (1890) i częścią Czarnego Stawu z Pięciu Polskich (1724), ograniczona od Pd. W. Opalonym (2116) i Miedzianemi (2238), od Pd. Murami Liptowskimi (2174) i Kotelnicą (1989),

a od Pd. Z. Gładkiem (2067) i Walentkową (2157) (patrz także N. 39). Na dalszym planie widnieje szereg wysokich szczytów: po nad Opalonym Świstowy (2380), na prawo od niego po kolei: Mała Wysoka (2429) na tle Staroleśnego (2492), Gierlach (2663; najwyższy szczyt tatrzański), bliżej nieco Niżnie Rysy (2438), wprost ku Pd. W. Rysy (2503), a obok nich głębiej Wysoka (2565). Na prawo od Rysów idą: Męguszowiecki (2437), Cubryna (2378), Koprowy (2370), za nim Baszta Zadnia (2334) na tle Szatana (2432), Szczyrbski (2385), prawie ku Pd. najwyższy szczyt długiej ściany Hrubego (2431), a za nim na końcu Krywań (2496). Kozi Wierch, Świnica i Kościelec zakrywają widoki w inne strony.

Drogi z Zakopanego:

Obok Czarnego stawu pod Kościelcem 5 godz.: z Zakopanego do Zmarzłego Stawku pod Zawratem (patrz N. 29), $3^3/_4$ godz. (końmi i pieszo); od Zmarzłego Stawku ku Pd. w górę stromo: a) zboczem Koziego Wierchu po klamrach (ścieżka nieco przykra, lepsza do wchodzenia) lub b) po piargach (po drodze źródełko; wczesnem latem leży często śnieg w górnej części zlebu; ścieżka lepsza do schodzenia) na Zawrat, $1^1/_4$ godz.

Z Zawratu wiodą ścieżki: 1) ku Pd. w dół, do doliny Pięciu Stawów Polskich i doliną tą

ku Pn. W. do gospody T. T. przy Wielkim Stawie (patrz N. 39), 2 godz.; 2) ku Z. na szczyt Świnicy (patrz N. 49; około 1 1/4 godz. w górę).

N. 49. Świnica (2306).

Jest to najwyższy szczyt w najbliższem otoczeniu Zakopanego, odległy od niego o 9 1/2 klm. w linii prostej ku Pd. W. Widok z niego należy do najpiękniejszych. Widać stąd prawie wszystkie szczyty tatrzańskie: ku Pn. W. tuż przed nami niżej Kościelec (2159), za nim Żółta Turnia (2088), na prawo głębiej Koszysta (2193), a za nią daleko, poniżej horyzontu, Pieniny (982); bliżej znowu Granaty (2232), a od tych na prawo w głębi cały prawie łańcuch Tatr Bialskich: Murań (1827), Nowy (1999), Hawrań (2151), Strzystarski (2148), Szeroka (1923) i Głupi (2062), oddzielony doliną Koperszadów Polskich od głównego łańcucha Tatr Wysokich. Z tych ostatnich widać na prawo, po kolei: Jagnięcy (2231) i Kołowy (2425), na tle jego, tuż przed nami, ku W. Kozi Wierch (2295). Od Kołowego na prawo, w głębi, następują po sobie: Czarny (2436), Baranie Rogi (2536), Durny (2625; z dwoma obok siebie leżącymi szczytami) na dalszym planie, Lodowy (2630; zakrywający całkowicie Łomnicę, 2634), Mały Lodowy (2466) i Pośredni (2440), a na tle ich bliżej nieco Szeroka

Jaworzyńska (2221). Na prawo od Pośredniego idą: Jaworowe Sady (2424) i Świstowy (2380), przed niemi bliżej Młynarz (2168), a jeszcze bliżej zniżający się ku Pn. grzbiet Żabiego (2252), ograniczający od W. dolinę Rybiego potoku i Morskie Oko. Od Świstowego na prawo: w głębi Sławkowski (2453), Staroleśny (2492), Mała Wysoka (2429), wprost ku Pd. W. Gierlach (2663), bliżej Niżnie Rysy (2438), nieco głębiej Ganek (2465), bliżej Rysy (2503), znowu głębiej Wysoka (2565), potem Kończysta (2540), wreszcie znowu bliżej Mięguszowiecki (2437) i Cubryna (2378). Na tle całego tego pasma gór, tuż przed nami, niżej nieco, Opalone (2116), Miedziane (2238), ku Pd. W. prosto Mury Liptowskie (2174), które za pomocą Kotelnicy (1989), Gładkiego (2067) i Walentkowej (2157) tuż obok nas ku Pd., łączą się bezpośrednio ze Świnicą i ograniczają dolinę Pięciu Stawów Polskich od Pd. W., Pd. i Pd. Z. Jako przedłużenie szeregu wysokich szczytów, następują po sobie, od Cubryny na prawo: Koprowy (2370), Zadnia Baszta (2334), w głębi Szatan (2432), Szczyrbski (2385), znowu w głębi Solisko (2414), długi grzbiet Hrubego (2370), za nim głębiej, wprost ku Pd. Krótka (2370), a obok tej, na ostatku Krywań (2496). Na prawo od Krywania, po nad Wielką Kopą (2053) i Krzyżnem Liptowskiem (2040); głębiej

i nieco na lewo od poprzedniej), ku Pd. Z otwiera się widok na Liptów i Niżnie Tatry (2045) za nim. Ku Pd. Z. widnieje Bystra (2250), a od tej na prawo idą po kolei: Kamienista (2128), głębiej Raczkowy (2189), bliżej Smreczyński (2068), znowu głębiej Starorobociański (2170), obok niego Jarząbczy (2142), dwa szczyty Rohaczów (2126) i Banikowski (2178). Następny blizki szczyt to Tomanowa Polska (1979); za nią w głębi Wołowiec (2065, i Rakoń (1879), a za tym ostatnim w znacznem oddaleniu Salatyński (2050). Z prawej strony przytykają do Tomanowej Czerwonc Wierchy: Ciemniak (2099), Krzesanica (2128), Małołączniak (2101) i Kopa Kondracka (2004) z po za których wyglądają Kominy (1826; nad doliną Kościeliską od Z.), a na prawo od tych, w dali, Osobita (1687). Od Czerwonych Wierchów ciągnie się ku Świnicy długi grzbiet, który łącznie z nimi ogranicza od Pn. dolinę Cichą, (w górnej swej części zwaną Wierchcichą) i w którym odróżniamy po kolei szczyty: Suchy Kondracki (1901), Czubę Goryczkową (1913), Pośredni Goryczkowy (1874), Kasprowy (1989), Beskid (2012), wreszcie Skrajnią (2099) i Pośrednią Turnie tuż przed nami. Na prawo od Kopy Kondrackiej, prosto ku Pn. Z. Giewont (1900), za nim na tle horyzontu, daleko, w Zachodnich Beskidach Babia Góra (1725).

Na prawo od Giewontu Zakopane (837) na tle Gubałówki (1123), a na tle Zakopanego Regle: Krokiew (1378), na prawo od niej Nosal (1215), na prawo od tego i bliżej Kopa Magóry (1704), prawie wprost ku Pn. Wielka Kopa Królowa (około 1610), a za nią Kopieniec (1334). Ku Pn. dalej widnieją wsie: Poronin (742), Biały Dunajec, Szaflary (646) i wreszcie Nowy Targ (593) z całą doliną Nowotarską i Czarnym i Białym Dunajcem na tle Beskidów Zachodnich.

Drogi z Zakopanego:

1) Koło Zielonego Stawku — 6 godz.: z Zakopanego do Zielonego Stawu Gąsienicowego (patrz N. 30), $3^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); od Zielonego Stawu do Schroniska T. T. (przed niem małe źródełko) pod Pośrednią Turnią (częściowo N. 30; w końcu czerwone znaki — patrz niżej 3), $1^1/_2$ godz.; od Schroniska T. T. pod Pośrednią Turnią (czerwone znaki) przez przełęcz (2055) między nią a Świnicą, na szczyt Świnicy, 1 godz.

2) Przez Zawrat — $6^1/_4$ godz.: z Zakopanego na Zawrat (patrz N. 48), 5 godz. (końmi i pieszo); z Zawratu na szczyt Świnicy, $1^1/_4$ godz.

3) Przez przełęcz Kościelca — $5^1/_2$ godz.: z Zakopanego obok Czarnego Stawu na Karb, przełęcz między Kościelcem a Małym Kościelcem (patrz N. 28), $3^1/_2$ godz. (końmi i pieszo); z Karbu (czerwone znaki) ku Pd. Z. pomiędzy

Zadnim a Kuklatym Stawkiem Gąsienicowym, dalej ku Z. na północno-wschodnie zbocze Pośredniej Turni i zboczem tem ku Pd. i dalej Pd. W. do Schroniska T. T. (przed niem małe źródełko) pod Pośrednią Turnią, 1 godz.; od Schroniska T. T. pod Pośrednią Turnią (czerwone znaki) przez przełęcz (2055) między nią a Świnicą, na szczyt Świnicy, 1 godz. Ze Swinicy do doliny Pięciu Stawów Polskich przez Zawrat (patrz N. 48 ,i 39).

N. 50. Kozi Wierch (2295).

Odległy od Zakopanego o 10$^1/_2$ klm. w linii prostej ku Pd. W., położony obok Świnicy ku W., od której jest niższy o 11 metr. tylko. Widok z niego wspaniały, podobny do widoku ze Świnicy (patrz N. 49), posiada jednak nad nim tę wyższość, że widać stąd całą dolinę Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39) oraz Czarny Staw pod Kościelcem (patrz N. 28). i Zmarzły Stawek pod Zawratem (patrz N. 29).

Drogi z Zakopanego:

Od strony Zmarzłego Stawku pod Zawratem — 6$^1/_4$—6$^3/_4$ godz.: z Zakopanego do Zmarzłego Stawku (patrz N. 29), 3$^3/_4$ godz. (końmi i pieszo); od Zmarzłego Stawku (czerwone znaki) ku Pd. W. do dolinki między Granatami a Kozim Wierchem i stąd: albo a) ścieżką

(czerwone znaki) w górę zboczem Granatów, potem po pod grzbietem, łączącym je z Kozim Wierchem, zachodnią (w końcu bardzo przykre miejsce), potem wschodnią stroną na szczyt, albo b) krótszą drogą bez ścieżki, wgłąb dolinki i wprost w górę zlebem na grzbiet ów (z pominięciem wyżej wspomnianego przykrego miejsca) i dalej na szczyt, $2^1/_2$—3 godz. Z Koziego Wierchu (czerwone znaki) do doliny Pięciu Stawów Polskich (i dalej, patrz N. 39), $1^1/_4$ godz.

2) Przez Zawrat — $7^1/_2$ godz.: z Zakopanego na Zawrat (patrz N. 48), 5 godz. (końmi i pieszo); z Zawratu popod Kołem (patrz także N. 39) na szczyt (w końcu czerwone znaki) $2^1/_2$ godz.

N. 51. Miedziane (2238).

Odległe od Zakopanego o $12^3/_4$ klm. w linii prostej ku Pd.W. Stanowią północno-zachodnie ograniczenie Morskiego Oka. Widok ze szczytu należy do bardzo rozległych i pięknych. Widać stąd mianowicie: ku Pn.W. cały prawie łańcuch Tatr Bialskich: Murań (1827), Nowy (1999), Hawrań (2151), Strzystarski (2148), Szeroką (1923), Głupi (2062) i Jatki. Od nich dalej na prawo szczyty Wysokich Tatr po kolei: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), a na tle ich Szeroka Jaworzyńska (2221). Od Kolowego na prawo

idą: Czarny (2436), wprost ku W. Baranie Rogi (2536), dalej Lodowy (2630), Mały Lodowy (2466), Jaworowe Sady (2424), Świstowy (2380); przed nimi bliżej Młynarz (2168), a jeszcze bliżej grzbiet Żabiego (2252) nad Morskiem Okiem w dole pod stopami. Od Świstowego na prawo w głębi Sławkowski (2453), bliżej Mała Wysoka (2429), Staroleśny (2492), a ku Pd.W. prosto Gierlach (2663), zakryty w części bliżej leżącym szczytem Niżnich Rysów (2438). Na prawo obok tego ostatniego Rysy (2503), dalej Wysoka (2565), z poza której wychyla się czubek Kończystej (2540). Bliżej, ponad Czarnym Stawem nad Morskiem Okiem, Mięguszowiecki (2437), dalej Cubryna (2378), a na tle ich Mnich (2064) nad doliną Za Mnichem. Od Cubryny na prawo, prosto ku Pd. Koprowy (2370), dalej Szczyrbski (2385), grzbiet Hrubego (2431), z poza którego na końcu, wprost ku Pd.Z., wygląda Krywań (2496). Na tle tego szeregu, tuż przed nami, Mury Liptowskie (2174; prosto ku Pd.Z.), tworzące razem z Kotelnicą (1989), Gładkiem (2067) i Walentkową (2157) południowo-zachodnie ograniczenie doliny Pięciu Stawów Polskich, w której wyraźnie widać wszystkie stawy (patrz N. 40). Na prawo od Zadniego stawu, prawie już ku Pn.Z., wystrzela Świnica (2306). Pomiędzy Hrubym a Świnicą, ponad Wielką Kopą (2054) widać w dali, od

lewej strony ku prawej, po kolei: Bystrą (2250), Kamienistą (2128), ku Z. Smreczyński (2068), dalej Tomanową Polską (1979) i Czerwone Wierchy: Ciemniak (2099), Krzesanicę (2128) i Małołączniak (2101). Na prawo od Świnicy, ponad doliną Pięciu Stawów, wznoszą się od Pn. i Pn.Z.: wprost ku Pn.Z. Kozi Wierch (2295), dalej Granaty (2232) i Buczynowe Turnie (2240), oddzielone przełęczą Krzyżnem (2110) od leżącego prosto ku Pn. Wołoszyna (2151) i od wychylającej się zaledwie z poza niego Koszystej (2193).

Drogi z Zakopanego:

1) Obok Morskiego Oka — 7 godz.: z Zakopanego drogą jezdną do Morskiego Oka i stąd (niebieskie znaki) do Schroniska T. T. pod Miedzianemi przy ujściu doliny Za Mnichem (patrz N. 35), 6 godz. (końmi i pieszo); od Schroniska T. T. pod Miedzianemi (niebieskie znaki) — na szczyt ich, 1 godz.

2) Przez dolinę Pięciu Stawów Polskich — $8^1/_4$ lub 9 godz.:

a) przez Roztokę — $8^1/_4$ godz.: z Zakopanego drogą jezdną do Morskiego Oka do mostu kamiennego nad pośrednim Wodogrzmotem Mickiewicza (końmi) i doliną Roztoki (patrz N. 39) do gospody T. T. przy Wielkim Stawie (pieszo), $5^3/_4$ godz.; stąd na szczyt Miedzianych (patrz N. 39), $2^1/_2$ godz.;

b) przez Zawrat — 9 godz.: z Zakopanego przez Zawrat do doliny Pięciu Stawów (patrz N. 47) 6/$^3_4$ godz.; z doliny Pięciu Stawów na szczyt Miedzianych (patrz N. 39), 2$^1/_2$ godz.

Uwaga: drogi przez Świnicę (patrz N. 49), Kozi Wierch (patrz N. 50) i Krzyżne (patrz N. 47) do doliny Pięciu Stawów i stąd na Miedziane są zbyt uciążliwe i długie.

Z Miedzianych do doliny Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 39) — 1$^3/_4$ godz.

N. 52. Drogi do Morskiego Oka piesze, przez góry.

Ścieżki, wiodące do Morskiego Oka przez góry, są podane już w poprzednich rozdziałach. Jest ich sporo. Można z nich zestawiać rozmaite kombinacye, z których najodpowiedniejsze są następujące:

I. Z Zakopanego (koło Czarnego Stawu pod Kościelcem) przez Zawrat:

1) i Świstówkę — 9$^1/_2$ godz.: z Zakopanego na Zawrat (patrz N. 48), 5 godz.; z Zawratu do gospody T. T. przy Wielkim Stawie w dolinie Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 48 i N. 39), 2 godz.; od gospody T. T. przy Wielkim Stawie przez Świstówkę do Morskiego Oka (patrz N. 39 i N. 33), 2$^1/_2$ godz.;

2) i Miedziane — 11$^1/_2$ godz.: z Zakopanego

na Zawrat (patrz N. 48), 5 godz.; z Zawratu do doliny Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 48 i N. 39), 1 3/4 godz.; z doliny Pięciu Stawów na Miedziane (patrz N. 39 i N. 51), 2 1/2 godz.; z Miedzianych do Morskiego Oka (patrz N. 51 i N. 33), 2 1/4 godz.;

3) i przełęcz nad Czarnym — 13 godz.: z Zakopanego na Zawrat (patrz N. 48), 5 godz.; z Zawratu do doliny Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 48 i N. 39), 1 3/4 godz.; z doliny Pięciu Stawów przez przełęcz nad Czarnym do Niżniego Stawu Ciemnosmereczyńskiego 2 1/2 godz.; stąd przez Wrota Chałubińskiego do Morskiego Oka 4 godz. (drogę patrz niżej IV).

II. Z Zakopanego przez Świnicę, Zawrat i Świstówkę — 11 1/4 godz.: z Zakopanego (koło Zielonego Stawu) na Świnicę (patrz N. 49), 6 godz.; ze Świnicy na Zawrat (patrz N. 48), 3/4 godz.; z Zawratu do gospody T. T. przy Wielkim Stawie w dolinie Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 48 i N. 39), 2 godz.; od gospody T. T. przy Wielkim Stawie przez Świstówkę do Morskiego Oka (patrz N. 39 i N. 33), 2 1/2 godz.;

III. Z Zakopanego przez Krzyżne i Świstówkę — 11 3/4 godz.: z Zakopanego na Krzyżne (patrz N. 47), 6 3/4 godz.; z Krzyżnego do gospody T. T. przy Wielkim Stawie w dolinie Pięciu Stawów Polskich (patrz N. 47 i N. 39), 2 1/2 godz.;

od gospody T. T. przy Wielkim Stawie przez Świstówkę do Morskiego Oka (patrz N. 39 i N. 33), $2^1/_2$ godz.;

IV. Z Zakopanego przez Liliowe, Zawory i Wrota Chałubińskiego — $11^3/_4$ godz.: z Zakopanego do hali Gąsienicowej (patrz N. 27), $2^1/_2$ godz.; z hali Gąsienicowej (patrz częściowo N. 30) na wschodnią (1970) przełęcz Liliowego (patrz N. 44), $1^1/_2$ godz.; z Liliowego (zielone znaki) przez dolinę Walentkową na Zawory 2 godz. (stąd warto wejść — w 15 min. — na przełęcz Gładką — 1994 —, z której roztacza się piękny widok na dolinę Pięciu Stawów Polskich, patrz N. 39; doliną tą do Morskiego Oka, patrz także N. 39 i N. 52 wyżej); z Zaworów (1879) obok Stawku Kolbenhayera (1750) do Niżniego Stawu Ciemnosmereczyńskiego (1674; powierzchni 12,25 ha; głębokości 41,3 metr.) w dolinie Ciemnosmereczyńskiej (schronisko T. T. stoi niżej — około 45 min. drogi — nad potokiem, przy ujściu doliny Hlińskiej), $1^3/_4$ godz.; od Niżniego Stawu Ciemnosmereczyńskiego (patrz wyżej I, 3), obok Wyżniego Stawu Ciemnosmereczyńskiego (1723; powierzchni 2,13 ha.) na przełęcz Wrota Chałubińskiego (2033), 2 godz.; od Wrót Chałubińskiego przez dolinę Za Mnichem do Morskiego Oka (patrz N. 35 i N. 33), 2 godz.

Uwaga. Inne możliwe drogi z Zakopa-

nego do Morskiego Oka są zbyt długie i męczące. Wobec ukończenia gościńca bitego, dawna ścieżka najłatwiejsza i najkrótsza, wiodąca do Morskiego Oka przez Waksmundzką, utraciła racyę bytu, i posiada tylko znaczenie historyczne. Ktoby chciał iść tędy, musi dojechać końmi do Jaszczurówki (patrz N. 5) i stąd puścić się pieszo na polanę Psią Trawkę lub jechać jeszcze dalej (patrz N. 31) drogą do Morskiego Oka i wysiąść przy drogoskazie na tę polanę (patrz N. 47 pod 2). Z polany tej przez halę Waksmundską (1376; szałasy), i dalej albo po pod Wołoszynem albo też przez Gęsią Szyję (1493; piękny widok na góry! patrz N. 37), Rusinową Polanę (1200; szałasy) i Czerwone Brzeżki zejść na gościniec bity do Morskiego Oka, 4 godz. Droga nudna, ścieżka obecnie zupełnie zaniedbana, błotnista; w lasach mylna, tylko starzy przewodnicy mogą ją dobrze pamiętać.

N. 53. Rysy (2503).

Dziewiąty z rzędu szczyt tatrzański pod względem wysokości, leżący w odległości $16^1/_8$ klm. w linii prostej ku Pd.W. od Zakopanego. Trzyma palmę pierwszeństwa co do piękności i rozległości roztaczającego się z niego widoku. Ze szczytu Rysów widać 13 stawów: ku Pn.Z.

u stóp naszych Czarny Staw (1584) nad Morskiem i nieco niżej Morskie Oko (1393), a w dali mały skrawek Zadniego Stawu (1890) w dolinie Pięciu Stawów Polskich; ku Pn. Wyżni (1702) i Niżni (1676) Stawy Żabie w dolinie Żabiego; ku Pn.W. Zmarzły Stawek (1774) nad Czeskim i Czeski staw (1612) w dolinie Czeskiej; ku W. Zielony Staw (1577) w dolince Kaczej i dalej Litworowy Staw (1859) w dolince Litworowej; kn Pd.Z. dwa Żabie Stawki (1920) w górnej części doliny Mięguszowieckiej, a w znacznem oddaleniu w głębi część Jeziora Szczyrbskiego (1350); ku Z. wreszcie Hińczowy Staw Wielki (1965) w dolinie Mięguszowieckiej. Co do szczytów, to widać stąd wszystkie prawie wyższe szczyty tatrzańskie. Poczynając od Pn.W., następują po kolei (od lewej strony ku prawej): Murań (1827), Nowy (1999), Hawrań (2151), Strzystarski (2148), Szeroka (1923), Głupi (2062) i Jatki (2024) w Tatrach Bialskich; na tle ich bliżej Szeroka Jaworzyńska (2221). Dalej na prawo od nich: Jagnięcy (2231), Kołowy (2425), Czarny (2436), Baranie Rogi (2536), Lodowy (2630), głębiej Durny (2625) i Łomnica (2634), a dalej Mały Lodowy (2466), Jaworowe Sady (2424), Świstowy (2380), za nim w głębi prawie ku W. Pośredni (2440). Dalej Mała Wysoka (2429), Staroleśna (2492), w głębi Sławkowski (2453), bliżej wprost ku

Pd.W. długi grzbiet Gierlacha (2663), a na tle jego jeszcze bliżej Ganek (2465). Od tego na prawo głębiej Batyżowiecki (2458), nieco bliżej Żelazne Wrota (2433), wreszcie tuż obok Wysoka (2565), z poza której (nieco na lewo od najwyższego szczytu) wychyla się czubek Kończystej (2540). Po nad przełęczą między Wysoką a na prawo od niej leżącemi Kopkami Mięguszowieckiemi (2362) widać wprost ku Pd. w dali Osterwę (1984), wznoszącą się od Pd.W. nad Stawem Popradzkim (1513), stąd niewidocznym. Na prawo od Kopek, na tle horyzontu Niżnie Tatry (2045). Ku Pd.Z. widać długi grzbiet górski, ograniczający od Z. dolinę Mięguszowiecką, w którym odróżniamy po kolei: Basztę Skrajnią (2289), Basztę Przednią (2366), Szatan (2432) i Basztę Zadnią (2334). Ta ostatnia za pomocą przełęczy Koprowej (2149) łączy się z leżącym stąd prosto ku Z. szczytem Koprowym (2370). Pomiędzy Szatanem a Basztą Zadnią, w środku, w głębi, Solisko (2414). Obok Baszty Zadniej na prawo Szczyrbski (2385), nad tym w dali szczyt Krywania (2496), a na tle jego niżej, na lewo Ostra (2349) i Krótka (2370). Na prawo od Szczyrbskiego Furkot (2405) i długi grzbiet Hrubego (2431). Od Koprowego na prawo tuż przed nami Mięguszowiecki (2437). Pomiędzy Hrubym a Mięguszowieckim widnieje w dali część szczytów

Tatr Zachodnich, mianowicie: najwyższy z nich Bystra (2250; nieco na lewo od Koprowego), a od niej na prawo Kamienista (2128), Smreczyński (2068) i Tomanowa Polska (1979), łącząca się w dalszym ciągu z Czerwonymi Wierchami: Krzesanicą (2128) i Małołączniakiem (2101), wystającemi tuż na prawo z poza Mięguszowieckiego. Na prawo od tych ostatnich Giewont (1900). Na prawo od niego, bliżej, wprost ku Pn.Z. wystrzela Świnica (2306). Obok niej na lewo Walentkowa (2157), na prawo zaś idą po kolei: Kozi Wierch (2295; poza którym widnieje na tle horyzontu Babia Góra — 1725 — w Zachodnich Beskidach), Granaty (2232), Buczynowe Turnie (2240), Wołoszyn (2151) i za nim głębiej Koszysta (2193). Na tle tego pasma, tuż przed nami, ponad Morskiem Okiem: Mury Liptowskie (2174), Miedziane (2238) i Opalone (2116). Ku Pn. wreszcie, tuż obok Niżnie Rysy (2438), za nim Żabi (2252), w głębi dolina Białki, a dalej dolina Nowotarska na tle Beskidów Zachodnich.

Drogi z Zakopanego:

Obok Morskiego Oka — $9\frac{1}{4}$—$9\frac{3}{4}$ godz. Z Zakopanego drogą jezdną do Morskiego Oka (patrz N. 31 i N. 33; inne drogi — patrz N. 52), $4\frac{1}{2}$ godz. (końmi); od gospody T. T. przy Morskiem Oku (dla zaoszczędzenia sił przepłynąć Morskie Oko!) do żelaznego krzyża

przy Czarnym Stawie nad Morskiem Okiem (patrz N. 33 i N. 34), ½—1 godz.; od krzyża na szczyt Rysów, 4¼ godz. Z Rysów prowadzą drogi: 1) do Popradzkiego stawu (patrz N. 54—III) w dolinie Mięguszowieckiej, 4 godz.; stąd do Szczyrbskiego jeziora (patrz N. 55—III), 2 godz.; 2) przez Wagę na szczyt Wysokiej (2565; z dobrym przewodnikiem! ścieżka przykra!) 2 — 2½ godz.

C. Krótkie wskazówki, dotyczące ważniejszych dróg na południową, wschodnią i zachodnią stronę Tatr, oraz do Pienin i na Babią Górę.

N. 54. Drogi piesze na południową i wschodnią stronę Tatr przez główniejsze przełęcze.

I. Z Zakopanego drogą do Morskiego Oka do Łysej (patrz N. 31); stąd do Jaworzyny Spiskiej (końmi); dalej (pieszo) przez polanę Gałejdówkę, dolinę Koperszadów Polskich, przełęcz Pod Kopą (1756), do Zielonego Stawu Kiezmarskiego (1542; gospoda Tow. Węgiersk. Karpat. »Schronisko Fryderyka«), stąd do Matlar (patrz N. 55 — II), 11½ godz.;

II. Z Zakopanego drogą do Morskiego Oka do mostu kamiennego nad Pośrednim Wodogrzmotem Mickiewicza (patrz N. 31), stąd doliną

Białej Wody (patrz N. 36), doliną Świstową, przez przełęcz Polski Grzebień (2208), do doliny Wielkiej (1678; gospoda »dom Śląski« Węgier. Tow. Karpat.; stąd najlepiej na Gierlach, 2663, w 5 godz.), i doliną tą do Szmeksu (patrz N. 55 — II), 13 godz.;

III. Z Zakopanego do Czarnego Stawu nad Morskiem Okiem (patrz N. 31, N. 52, N. 33 i N. 34); stąd (czerwone znaki) przez przełęcz Mięguszowiecką koło Chłopka (2304; trudna droga! z dobrym przewodnikiem!) do Wielkiego Hińczowego Stawu (1965; powierzchni 19,11 ha.), dalej (bez znaków) doliną Mięguszowiecką, obok Stawu Popradzkiego (1513; powierzchni 6,88 ha.; głębokości 16,4 metr.; gospoda »Schronisko Majlatha«), do Szczyrbskiego jeziora (patrz N. 55 — III), 12½ godz.;

IV. Z Zakopanego przez halę Gąsienicową wschodnią (1970) przełęcz Liliowego (patrz N. 44), przełęcz Zawory (1879; patrz N. 52 — IV), dolinę Ciemnosmereczyńską (Schronisko T. T.), dolinę Hlińską, przełęcz Koprową (2149), dolinę Mięguszowiecką, do Stawu Popradzkiego (patrz wyżej III), i stąd do Szczyrbskiego jeziora (patrz N. 55 — III), 14¾ godz.;

V. Z Zakopanego przez halę Gąsienicową wschodnią (1970) przełęcz Liliowego (patrz N. 44), przełęcz Zawory (1879; patrz N. 52 — IV), dolinę Ciemnosmereczyńską (Schronisko T. T.),

do Pod Bańskiej (972; gospoda przy leśniczówce; stąd na Krywań — 2496 — w 6 godz.), $10^3/_4$ godz.;

VI. Z Zakopanego przez halę Gąsienicową (patrz N. 27), zachodnią (1960) przełęcz Liliowego, dolinę Cichą, do Pod Bańskiej (patrz wyżej V), $9^1/_4$ godz.;

VII. Z Zakopanego przez Kalatówki (patrz N. 12), dolinę Goryczkową, dolinkę Pod Zakosy (patrz N. 43), przełęcz Goryczkową (1830), dolinę Cichą, do Pod Bańskiej (patrz wyżej V), 8 godz.;

VIII. Z Zakopanego przez Kalatówki, halę Kondratową, przełęcz pod Kopą Kondracką (1859; patrz N. 41 — 1), dolinę Cichą, do Pod Bańskiej (patrz wyżej V), $8^1/_2$ godz.;

IX. Z Zakopanego przez dolinę Kościeliską (patrz N. 21), przełęcz Tomanowską (1689), dolinę Cichą, do Pod Bańskiej (patrz wyżej V), $8^1/_2$ godz.;

X. Z Zakopanego przez dolinę Kościeliską (patrz N. 21), przełęcz Pyszniańską (1789; stąd na Bystrą patrz N. 45), dolinę Kamienistą, do Pod Bańskiej (patrz wyżej V), $8^1/_2$ godz.

N. 55. Droga jezdna do Grot Bialskich, Szmeksu, Jeziora Szczyrbskiego i Zamków Orawskich.

I. Do Grot Bialskich (patrz cennik jazdy str. 24): z Zakopanego gościńcem do Morskiego

Oka do Łysej (patrz N. 31); stąd do Jaworzyny Spiskiej (1000; osada), dalej gościńcem przez Podspady (919; gospoda), przełęcz Zarską (1081), Żar (896; duża osada) do Grot Bialskich, 5 1/2 godz. Siedziba letnia (765) z licznymi hotelami i willami, pocztą i telefonem do stacyi telegraficznej; groty (879 — 1001) w Kobylim Wierchu (1109) około 2 klm. długości. Zwiedzanie ich wymaga 2 godz. czasu; zwiedzać można 3 razy dziennie o godz. 11-ej przed południem oraz o 1-ej i 3-ej po południu; opłata od osoby 2 korony; oświetlenie elektryczne; temperatura przeciętna wewnątrz 8° C. Stąd do Szmeksu i Jeziora Szczyrbskiego (patrz niżej II i III).

II. Do Szmeksu (patrz cennik jazdy str. 24): z Zakopanego do Grot Bialskich (patrz wyżej I); stąd t. z. drogą turystów Maryi Teresy przez Gospodę Kiezmarską (908; oberża), Matlary (896; siedziba letnia; hotele; stąd na Łomnicę w 6 godz.; patrz także N. 54 — I), Łomnicę Tatrzańską (849; siedziba letnia i sanatorium; hotele; poczta i telegraf; telefon do Szmeksu; stacya kolei żelaznej; stąd na Łomnicę w 6 godz.) do Szmeksu 1 1/2 godz. (od Grot Bialskich). Są trzy Szmeksy: Stary (1017) i Nowy (990) obok siebie, oraz Dolny (888) ku Pd.W. od tych; siedziby letnie i miejsca klimatyczne z licznymi hotelami i willami, sklepami, pocztą, telegrafem

i telefonem; omnibus do Westerwy; stąd: 1) na Łomnicę (2634): obok hoteli »Kolbach« (1244) i »Różanki«, dalej hotelu »Gemse« (1303), doliną Zimnej Wody na szczyt 6 godz., 2) na Lodowy (2630): obok hoteli »Kolbach« (1244) i »Różanka« dalej hotelu »Gemse« (1303), doliną Zimnej Wody, obok gospody »Schronisko Tery'ego« Węgier. Tow. Baryst. przy Pięciu Stawach Węgierskich na szczyt — 6½ godz., 3) na Gierlach (patrz N. 54 — II).

III. Do Jeziora Szczyrbskiego (patrz cennik jazdy str. 24): z Zakopanego do Grot Bialskich (patrz wyżej I), stąd do Szmeksu (patrz wyżej II); stąd drogą turystów Klotyldy przez Westerwę (993; siedziba letnia; hotele; omnibus do Szmeksu), Hagi Wyżnie (1072; siedziba letnia; hotele), do Jeziora Szczyrbskiego — 2 godz. (ze Szmeksu). Nad jeziorem (1350; powierzchni 20,40 ha.; głębokości 20,7 metr.) siedziba letnia; hotele; kąpiele; muzyka cygańska w głównym sezonie letnim; poczta, st. kol. żelaznej zębatej; stąd 1) na szczyt Krywania (2496) w 5 godz., 2) na szczyt Rysów (2503; łatwą drogą obok stawu Popradzkiego — patrz także N. 54 I — II i N. 53), w 6 godz., 3) na szczyt Wysokiej (1565; obok stawu Popradzkiego, przez Wagę — patrz także N. 54 — III i N. 53), w 8 godz.

IV. Do Zamków Orawskich (patrz cennik jazdy str. 24 i uwagi końcowe): z Zakopanego

drogą do doliny Kościeliskiej, do ujścia jej (patrz N. 21), przed ujściem ku Pd.Z. złą drogą przez wsie Witów i Chochołów (14 klm.) do Suchej Hory (stacya kolei żelaznej), około 3 godz. (stąd koleją 43 klm.; korzystać trudno: połączenie złe!) do Zamków Orawskich (»Arvaváralja« po węgiersku — »Podzamek« po słowacku) $2^3/_4$ godz., razem więc $5^3/_4$ godz. (z Zakopanego). Cztery starożytne zamki, jeden nad drugim, na wysokiej skale nad rzeką Orawą w malowniczem położeniu. (Galerya obrazów i muzeum komitatu orawskiego; z najwyższego zamku piękny widok). Obok hotele (końmi z Zakopanego do Zamków Orawskich i z powrotem dwa dni).

N. 56. Drogi do Pienin i na Babią Górę.

I. Do Pienin: z Zakopanego do Nowego Targu (593) koleją (25 klm.; patrz str. 18) około 1 godz.; stąd końmi (wynająć można na dworcu kolejowym) gościńcem (21 klm.) przez wsie: Waksmund, Ostrowsko, Łopusznę, Harklowę, Dębno, Maniowę, do Czorstyna (ruiny starożytnego zamku), 3 godz.; dalej przez Niedzicę (starożytny zamek; już na węgierskiej stronie) do Czerwonego Klasztoru, 2 godz.; z Czerwonego Klasztoru należy odesłać konie do Szczawnicy, wsiąść na łodzie (jedna łódź na 2 osoby —

3 korony; dla bezpieczeństwa dobrze 2 — 3 łodzie sprzęgać razem i baczyć, żeby przewoźnicy byli trzeźwi) i łodziami Dunajcem przez środek Pienin (982) dopłynąć do Szczawnicy (437) w $1^1/_2$ godz. Cenę furek i powozów patrz str. 24.
10 — 14 koron.

Uwaga: z powrotem do Nowego Targu przez Krościenko i Czorsztyn (39 klm.) w $5^1/_2$ godz.

II. Na Babią Górę: z Zakopanego przez Nowy Targ, Chabówkę do Makowa (349) koleją (80 klm.; I klasa — 7.60, II kl.— 4.90, III kl.— 2.60, w koronach), około $2^3/_4$ godz.; stąd końmi (wózek 3 korony) do wsi Zawoi (550; miejscowość w lecie przez gości odwiedzana; oberża) $1^1/_2$ godz. Stąd z przewodnikiem na szczyt Babiej Góry (1725; bardzo rozległy i piękny widok) około 4 godz. (z powrotem 3 godz.). Goście wybierają się zwykle w nocy, dla widzenia wschodu słońca. Latarnia, zapałki i ciepłe okrycia niezbędne.